

PDGAAS0012

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

โดย นายภิรม ภคเมธาวิ และคณะ

เดือน สิงหาคม 2544

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

โดย นายภูมิ ภคเมธาวิ และคณะ

เดือน สิงหาคม 2544

สัญญาเลขที่ RDG44S0012

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. นายภูมิ ภาคเมธาวี	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
2. นายอัมพร แก้วหนู	กลุ่มแลได้
3. นางสาวยินดี เจ้าแก้ว	สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ กองทุนชุมชน

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญของปัญหา	1
๑.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	2
๑.๓ วัตถุประสงค์	4
๑.๔ คำถามหลักของการวิจัย	4
๑.๕ ขอบเขตการศึกษา	4
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	5
๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	5
บทที่ ๒ วิธีดำเนินการวิจัย	
๒.๑ แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	7
๒.๒ การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	7
บทที่ ๓ ผลการวิจัย	
๓.๑ กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชน	9
๓.๒ ภาพรวมองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช	17
๓.๓ กรณีศึกษาองค์การการเงินชุมชน ๒๐ กรณีในภาคใต้	35
๓.๔ แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน	48
บทที่ ๔ สรุปผลการวิจัย	
๔.๑ กองทุนที่รัฐดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราช	52
๔.๒ ภาพรวมองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช	53
๔.๓ องค์การการเงินชุมชน ๒๐ กรณีในภาคใต้	54
๔.๔ แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล	63
๔.๕ แนวทางในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน	64

บทที่ ๕ วิเคราะห์ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ วิเคราะห์ผลการศึกษา	65
๕.๒ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	68
๕.๓ ตัวอย่างคำถามวิจัย	70

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑

สรุปการสัมมนาประมวลความรู้เรื่องกองทุนในชุมชน

วันที่ ๒๘ - ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๔ 71

ภาคผนวก ๒

สรุปการสัมมนา "บทบาทองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภายใต้นโยบายกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท" วันที่ ๒๘ - ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๔ 75

อ้างอิง 79

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการคือ

๑. เพื่อศึกษาพัฒนาการและความสัมพันธ์ขององค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน
๒. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการสนับสนุนองค์กรการเงินชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง
๓. เพื่อทราบแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน ๒๐ กรณีในภาคใต้
๔. เพื่อทราบแนวคิดและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านรวมทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอวิธีดำเนินงานจากเวทีผู้มีประสบการณ์เรื่ององค์กรการเงินชุมชนในภาคใต้
๕. เพื่อพัฒนารอบ/แนวทางการดำเนินงานเงินกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

คำถามหลักของการวิจัยคือ

- ภาพรวมของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้าน
๑. ล้วนบาทให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเป็นอย่างไร ?

ประเด็นและขอบเขตการศึกษามี ๓ ประเด็นหลักคือ

๑. แนวคิดและการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน
๒. ภาพรวมขององค์กรการเงินและกองทุนของรัฐ ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. รูปแบบองค์กรการเงินชุมชน ๒๐ กรณีในภาคใต้

ผลการศึกษาได้ดังนี้

๑. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีปรัชญาการทำงาน ๕ ประการคือ ๑) เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น ๒) ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง ๓) เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน ๔) เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชาสังคม ๕) กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

๒. การบริหารกองทุนจะมีคณะกรรมการระดับชาติทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนดำเนินงาน มีคณะกรรมการระดับจังหวัดและอำเภอทำหน้าที่เสริมสร้างและประเมินความพร้อมให้กับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับชุมชน เมื่อชุมชนผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว คณะกรรมการระดับชาติจะโอนเงินเข้าบัญชีของคณะกรรมการระดับชุมชน ๑ ล้านบาท โดยไม่ผ่านระบบราชการ

คณะกรรมการระดับชุมชนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางการบริหารกองทุนโดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้เงิน ๑ ล้านบาทสูญหาย สมาชิกกู้ยืมได้คนละไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท และต้องผ่อนส่งให้หมดภายใน ๑ ปี โดยมีรูปแบบการดำเนินงานทั่วไปคล้ายกับกลุ่มออมทรัพย์คือมีสมาชิก มีการฝากและกู้เงิน

๓. ผู้นำองค์กรการเงินในภาคใต้ได้ให้ความเห็นว่าชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารกองทุนหมู่บ้านควรมีลักษณะดังนี้ ๑) มีองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ ๒) มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนดี มีคุณภาพ ในหลาย ๆ ด้าน ๓) มีแผนชุมชนที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจข้อมูล สรุป วิเคราะห์และวางแผนดำเนินการ ๔) มีกลุ่มองค์กรที่หลากหลาย ๕) กลุ่มในหมู่บ้านมีการเชื่อมโยงกันและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับภายนอก ๖) มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ๗) มีระบบสวัสดิการในชุมชน สำหรับแนวทางในการบริหารกองทุนให้มีประสิทธิภาพ มีประเด็นสำคัญดังนี้ ๑) การเตรียมชุมชน ควรมี การประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกรับทราบอย่างทั่วถึง มีการเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน ๒) มีระบบ จัดการกองทุนที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ การนำเงินไปทำกิจกรรมต้องสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน และมีการวางแผนที่ดี

๔. จากการสำรวจกองทุนของรัฐที่สนับสนุนชุมชนระหว่างปี ๒๕๒๐-๒๕๔๔ ในจังหวัด นครศรีธรรมราชพบว่ามีอยู่ทั้งสิ้น ๕๖ กองทุน เป็นกองทุนสนับสนุนอาชีพ ๔๕ กองทุน งบประมาณ ๒,๐๒๔ ล้านบาทและกองทุนเพื่อสวัสดิการสังคม ๑๑ กองทุนงบประมาณ ๓๖๒ ล้านบาท รวมเป็นเงิน ๒,๓๖๔ ล้านบาท การจัดการกองทุนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยหน่วยงานราชการ ชุมชนเป็นเพียงผู้รับ ประโยชน์ มีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยและต้องเป็นไปตามที่หน่วยงานของรัฐกำหนด

สำหรับองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีด้วยกัน ๕ รูปแบบหลักคือ กลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบ วงจรชีวิตและกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด มีการรวมตัวในระดับจังหวัดเป็น ๘ เครือข่าย มีสมาชิกรวม ๙๓๑ กลุ่ม เครือข่ายเกือบทั้งหมดเกิดจากการสนับสนุนเชื่อมโยงโดยหน่วยงานราชการ โดยมีกิจกรรม ร่วมกันไม่มากนัก สำหรับบทเรียนการเชื่อมโยงเครือข่ายที่มาจากเงื่อนไขการสนับสนุนของกองทุนเพื่อ สังคมพบว่ามีปัญหาในการบริหารจัดการมาก โดยที่องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่ยังต้องการเสริมสร้าง ทักษะทางด้านการบริหารกลุ่มและการทำบัญชี

๕. กรณีศึกษาองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบต่างๆในภาคใต้ ๒๐ กรณีพบว่ามีรูปแบบการ ดำเนินงานที่หลากหลายมากตามความต้องการและภูมิหลังของสมาชิกในแต่ละชุมชน รูปแบบการ ดำเนินงานในชุมชนพุทธจะคิดดอกเบี้ย ในชุมชนมุสลิมจะทำธุรกิจซื้อขายสินค้า ทั้งสองแบบจะนำกำไร ที่ได้มาแบ่งปันสมาชิกและจัดสวัสดิการชุมชนทางด้านต่างๆ องค์กรการเงินชุมชนในภาคใต้มีบทบาทต่อ ชุมชนในแทบทุกปริมณฑลคือเป็นแหล่งเงินกู้ เป็นแหล่งสะสมทุนของชุมชน เป็นเครื่องมือในการรวมคน สร้างความสามัคคี เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการสร้างสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆอย่าง

กว้างขวางตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นแหล่งทุนสำหรับลงทุนในธุรกิจชุมชน เป็นเวทีสร้างผู้นำในการบริหารองค์กร ฯลฯ

ศักยภาพที่กว้างขวางขององค์กรการเงินเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะการทำงานของกลุ่มจะพึ่งตนเองทุกด้าน แม้ไม่มีการสนับสนุนจากภายนอกก็ไม่กระทบกระเทือน การบริหารจัดการจะดำเนินการโดยคนในชุมชนทั้งหมด ระเบียบกติกาต่างๆกำหนดตามความเห็นของสมาชิกและผลประโยชน์ต่างๆจัดสรรให้สมาชิก สมาชิกจึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสูง บทเรียนเหล่านี้คือที่มาของการออกแบบกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลที่พยายามให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนมากที่สุด

๖. แนวคิดการพัฒนาโดยกระจายอำนาจให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานผ่านทางกระบวนการจัดการกองทุนหมู่บ้านนั้น ในแง่มุมมองของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนโดยผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ขอเสนอแนะเป็นคำถามใน ๓ ประเด็น คือ

- ๑) กระบวนการและระบบจัดการขององค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพเป็นอย่างไร ?
- ๒) การใช้กองทุนหมู่บ้านและองค์กรการเงินชุมชนเป็นหน่วยบริหารจัดการงบประมาณอาชีพและสวัสดิการสังคมของรัฐจะทำได้อย่างไร ?
- ๓) การบูรณาการสรรพกำลังขององค์กรต่างๆในสังคมเพื่อสนับสนุนการทำงานของกองทุนหมู่บ้านและองค์กรการเงินชุมชนจะทำได้อย่างไร ?

บทคัดย่อ

งานศึกษาเรื่องภาพรวมองค์การการเงินชุมชนและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลความรู้เรื่องกองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนและภาพรวมองค์การการเงินชุมชน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งศึกษาองค์การการเงินชุมชนที่มีคุณภาพจำนวน 20 กรณีในภาคใต้ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทของรัฐบาล

การประมวลความรู้ดังกล่าวจะช่วยให้ได้กรอบ/แนวทางการวิจัยและพัฒนาระบบจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในระดับปฏิบัติการต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า

๑) กองทุนที่รัฐดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่ปี 2520 – 2544 มีด้วยกัน 56 กองทุน เงินรวมประมาณ 2,386 ล้านบาท มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนกลุ่มอาชีพและเป็นสวัสดิการสังคม กระจายไปตามกลุ่มเป้าหมายเกือบทุกประเภท การดำเนินงานอาศัยระบบราชการจากกรมกองผ่านจังหวัด แยกย่อยไปตามหน่วยงานระดับอำเภอ ช่วงหลังเริ่มมีกองทุนที่ดำเนินการโดยผ่านโครงการพิเศษและระบบจัดการของรัฐรูปแบบใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น กองทุนเพื่อสังคม และกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัญหาเรื่องโครงสร้างของระบบราชการอีกทั้งไม่มีการสรุปบทเรียนรวมทั้งเงื่อนไขเรื่องเวลา ทำให้การดำเนินงานกองทุนมีกลุ่มเป้าหมายซ้ำซ้อนกันมาก

๒) องค์การการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีด้วยกัน 5 รูปแบบหลัก คือ 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2) ธนาคารหมู่บ้าน 3) กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน 4) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต 5) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแบบหลวม ๆ โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งสิ้น 8 เครือข่าย มีสมาชิกจำนวน 931 กลุ่ม โดยหลายกลุ่มเป็นสมาชิกหลายเครือข่ายหรือได้รับการสำรวจซ้ำซ้อนกัน เครือข่ายส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทในการทำงานร่วมกันเนื่องจากถูกจัดตั้งขึ้นโดยได้รับการผลักดันจากหน่วยงานสนับสนุน สำหรับเครือข่ายที่มีกิจกรรมร่วมกันก็เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นหรือเติบโตตามเงื่อนไขของกองทุนสนับสนุน โดยที่กลุ่มสมาชิกยังไม่มีส่วนร่วมในความเป็นเครือข่าย บทเรียนจากการสนับสนุนของกองทุนเพื่อสังคมพบว่า การบริหารเครือข่ายระดับภาคและระดับจังหวัดเป็นเรื่องยุ่งยากมาก ขณะที่ระดับกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องขาดคนทำงานและความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำบัญชี

๓) องค์การการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้เป็นตัวอย่างการศึกษาให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่ประยุกต์ระบบจัดการเงินตราของสถาบันการเงินที่มีพลังกระทำการนิพารเข้ากับบริบททางวัฒนธรรมของท้องถิ่น กลายเป็นสถาบันการเงินเพื่อสวัสดิการและการเรียนรู้พัฒนาท้องถิ่นของชุมชน องค์การการเงินชุมชนโดยทั่วไปจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ มีสมาชิก สมาชิกสะสมเงินทุกเดือน

คนที่เดือดร้อนกู้เงินไปใช้ กลุ่มได้ดอกเบี้ย เอามำปันผลเป็นส่วนต่างๆทั้งคืนสมาชิก เป็นกองทุนสวัสดิการ ธุรกิจชุมชน พัฒนากลุ่ม พัฒนาชุมชน เป็นต้น สำหรับในชุมชนมุสลิมที่มีข้อห้ามเรื่องการคิดและรับ ดอกเบี้ย กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นก็ทำงานแบบออมทรัพย์ แต่แทนที่จะหากำไรจากดอกเบี้ยก็เป็นการค้าขายคือ กลุ่มซื้อสินค้าให้สมาชิกก่อนบวกด้วยกำไรตามสมควร สมาชิกผ่อนส่งเงินคืนกับกลุ่ม กำไรก็เอามาจัดสรร แบบออมทรัพย์ทั่วไป

การดำเนินงานของกลุ่มที่มั่นคงจะอยู่ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นจริง ของชุมชน ระเบียบที่กำหนดเป็นแนวปฏิบัติจะมีการปรับแก้โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งประกันได้ว่าจะทำให้กลุ่มมีความมั่นคงยั่งยืนกว่าระเบียบที่ถูกต้องสมบูรณ์จากภายนอก

๔) แนวคิดในการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลมีที่มาจาก การหลอมรวม ประสบการณ์ขององค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพเข้ากับระบบจัดการกองทุนของรัฐที่ผ่านมาและทิศทางการกระจายอำนาจให้กับชุมชน โดยเนรมิตองค์กรการเงินชุมชนในรูปกองทุนหมู่บ้านขึ้นทั่วประเทศ กำหนดกรอบในการดำเนินงานไว้กว้าง ๆ ในรายละเอียดให้ชุมชนจัดการกันเอง ให้ภาคราชการเป็นฝ่าย สนับสนุน หมู่บ้าน/ชุมชนเมืองใดมีศักยภาพผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ก็จะได้รับเงินกองทุนจำนวน 1 ล้านบาท ซึ่งรวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงินเกือบ 80,000 ล้านบาททั่วประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายและแนวปฏิบัติของกองทุนหมู่บ้านนับเป็นรูปธรรมของการ พัฒนาประเทศที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการให้สอดคล้องกับการกระจายอำนาจให้ชุมชน และเพิ่ม ประสิทธิภาพการจัดการของรัฐ โดยการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการ พัฒนาด้วยตนเอง การศึกษาศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้และสถานะภาพของ องค์กรการเงินชุมชนและกองทุนที่รัฐดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราชจึงเป็นประโยชน์โดยตรงในการ ประสานเชื่อมโยงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน โดยมีกรอบ/แนวทางในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน (รวมทั้งกองทุนหมู่บ้านด้วย) ใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1) กระบวนการและระบบจัดการที่มีคุณภาพขององค์กรการเงินชุมชน 2) ศักยภาพของชุมชนในการ ดูแลตนเอง และ 3) การบูรณาการสรรพกำลังของสังคมในเชิงโครงสร้างและกระบวนการจัดการเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

Abstract

This study aimed to collect information on the government funds provided for assisting the community development. The overview of community fund organizations in Nakhonsrithammarat province, and twenty case studies upon the community-fund organizations in southern Thailand. The lessons from these fund management will be used for better managing the “One Million Baht Community-fund” management of the communities.

The study would suggest a concrete framework for both further community-fund study and community-fund management.

The study founded that :

1) During 1977 – 2001, the government provided the budget of 2,386 million Baht for 56 funds for communities in Nakhonsrithammarat province. Most of these funds aimed to support income generating and community welfare covering different kinds of target groups in the communities. Most funds have been allocated through the channel of existing authorities, from the ministry in Bangkok to its provincial offices, district offices and the communities. New kinds of government projects and organizations relate to community-fund have been set up in the pass several years for better fund management. These projects include the Social Investment Fund (SIF) and Farmer Development and Revival Fund. The funds were managed within the bureaucratic process without common review among related departments, that made the target groups of these funds overlapped.

2) There are five kinds of community-fund in Nakhonsrithammarat , namely , Saving Group for Farm Production, overlapped. Community Bank, Credit Union Cooperative, Sincere saving group for total development, and urban saving group. These groups have linked up to be 8 networks with 931 member organizations. Some member organizations overlapped. Most networks, were encouraged to set up by outside support, have few common activities. Some have continuous activities under the condition of grant supported by the outside organizations. The member organizations have little awareness of working together as a network. Experience from SIF revealed that regional and provincial community network management was rather difficult since most groups at community level lack of expertise in accounting and good leaders as well.

3) The 20 case studies suggest that the communities have much potentiality to apply conventional financial institute with the local context and wisdom and use as the tool for community

welfare and learning process for development. In general, these community-funds are memberise organizations.

The members deposit once a month. Some members borrow from the group and pay interest which become the main profit of the group . The profit will be allocated for divided , social welfare, group and community development. For Muslim communities which have prohibition of interest involvement, the groups will buy the consumer goods for the members adding profit. The profit will be distributed similarly to the group in Bhuddist communities.

The regulation groups run within the specific social and cultural context of each communities. The regulation was always reviewed through member participating process. Which assure that the groups can run the organization by themself in the long run rather than adopted ready-made unfit regulation from outside organization.

4) “One Million Baht Community-Fund” was initiated base on these government fund management , community lessons and decentralization policy. The government aims to set up community-fund in all 80,000 urban and rural communities throughout the country. Only few general frameworks of management of this fund determined by the government, somewhat let the communities specify the detail in management according to their own social and economic context.

The study found that this fund is the specimen of integration between local wisdom and decentralization policy. It can be one piece of the government reform movement by encouraging the community development.

These studies of government-fund and community-fund management suggest further community study to strengthen community-fund organizations including the new “One Million Baht Community Fund”

- The model for good community fund management and process
- The potential of the community self – management
- The mobilization integration of multi – lateral parties, both on structural and process adjustment, on community strenghtening.

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ ๓.๑-๑	แสดงภาพรวมกองทุนของรัฐหรือที่ผ่านหน่วยงานรัฐที่ดำเนินการ ในชุมชนตั้งแต่ปี 2520 – 2544 (สำรวจกรณีจังหวัดนครศรีธรรมราช)	16
ตารางที่ ๓.๒-๑	แสดงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช	32
ตารางที่ ๓.๒-๒	แสดงสถานะภาพทางการเงินขององค์กรการเงินชุมชนจังหวัด นครศรีธรรมราช	33
ตารางที่ ๓.๒-๓	แสดงจำนวนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนแยกรายอำเภอตามเครือข่าย และหน่วยงานสนับสนุน	34

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑.๑-๑ แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ชุมชนและโลกาภิวัตน์	1
ภาพที่ ๑.๓-๑ แผนภูมิแสดงโครงการพัฒนาที่รัฐดำเนินการกับทุนเดิมของชุมชน และประเด็นวิจัย (สีเทา)	3
ภาพที่ ๑.๖-๑ แผนภูมิแสดงขอบเขตของประเด็นศึกษาและคำถามวิจัย	4
ภาพที่ ๓.๑-๑ แสดงระบบจัดการกองทุนและกลุ่มเป้าหมาย	10
ภาพที่ ๓.๑-๒ ตัวอย่างกองทุนจากมาตรการสนับสนุนนโยบายข้าว	11
ภาพที่ ๓.๑-๓ ตัวอย่างกองทุนจากมาตรการฟื้นฟูเศรษฐกิจ (โครงการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง)	12
ภาพที่ ๓.๑-๔ ตัวอย่างกองทุนจากนโยบายกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค (โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กข.คจ.)	13
ภาพที่ ๓.๑-๕ ตัวอย่างกองทุนที่มีที่มาจากกฎหมาย(กรณีกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ)	13
ภาพที่ ๓.๑-๖ ตัวอย่างกองทุนสนับสนุนสมทบกิจกรรมชุมชนตามแนวทางพัฒนาการเกษตร แบบยั่งยืนปี 2542 (สนับสนุนโดย UNDP)	14
ภาพที่ ๓.๑-๗ ตัวอย่างกองทุนจากสถานะการณ์ภาวะวิกฤต (กรณีกองทุนเพื่อสังคม)	14
ภาพที่ ๓.๑-๘ ตัวอย่างกองทุนตามแผนงานประจำของหน่วยงานราชการ (กรณีของสำนักงานพัฒนาชุมชน)	15
ภาพที่ ๓.๒-๑ แผนที่แสดงที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศจังหวัดนครศรีธรรมราช	18
ภาพที่ ๓.๒-๒ แสดงโครงสร้างการจัดเครือข่ายของชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดนครศรีธรรมราช	24
ภาพที่ ๓.๒-๓ แสดงโครงสร้างการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร	29
ภาพที่ ๓.๒-๔ แสดงโครงสร้างเครือข่ายตามแนวคิดของอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์	30
ภาพที่ ๓.๔-๑ แผนภูมิแสดงโครงสร้างและกลไกในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน	50
ภาพที่ ๔.๔-๑ แผนภูมิแสดงปรัชญาความคิดในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน	63
ภาพที่ ๕.๑-๑ แสดงระบบจัดการกองทุนของรัฐผ่านกลไกรูปแบบต่าง ๆ	66
ภาพที่ ๕.๑-๒ แสดงระบบจัดการกองทุนหมู่บ้าน	67
ภาพที่ ๕.๒-๑ แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของประเด็นศึกษา องค์ประกอบภายใน และภายนอกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน	69

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของปัญหา

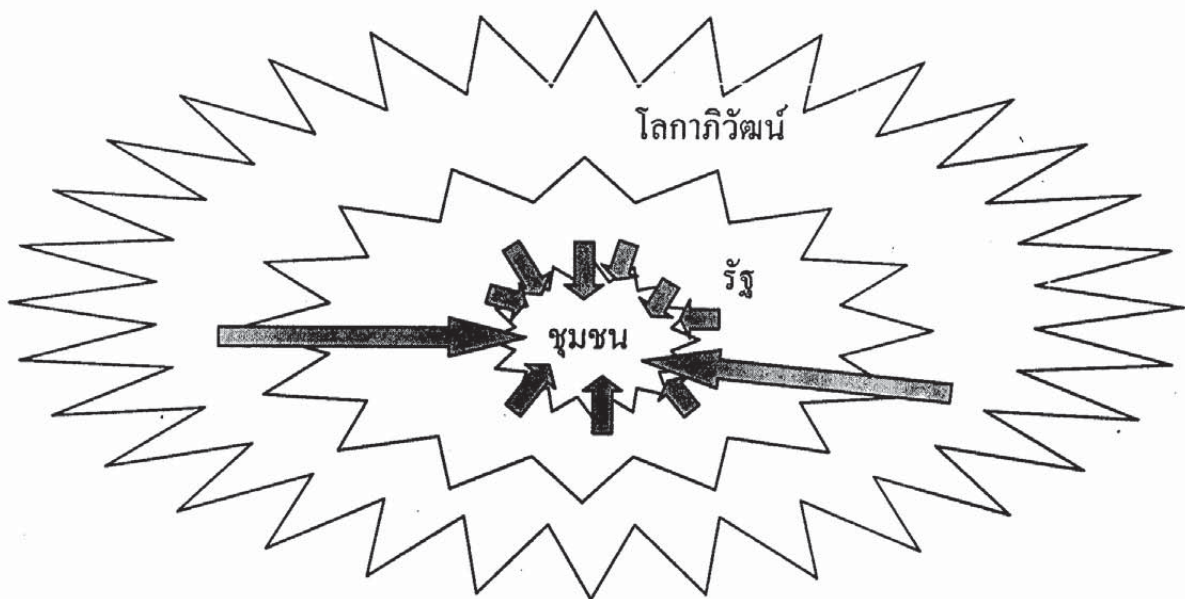
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนท่ามกลางโลกโลกาภิวัตน์ พบว่า

๑) ชุมชนระดับ"บ้าน"และเครือข่ายการแลกเปลี่ยนพึ่งพาตนเองตามภูมิโนเวศน์วัฒนธรรมในอดีต มีแนวโน้มของการอยู่ร่วมกันด้วยพลังยึดเหนี่ยวสำคัญที่มีรากฐานทางศาสนาเพื่อการดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลและยั่งยืน

๒) หลังการปฏิรูปการปกครองในปี 2435 รัฐได้เข้าครอบงำชุมชนในทุกด้านโดยการรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้พลังในการดำรงอยู่แบบพึ่งตนเองและพึ่งพากันของชุมชนอ่อนแอลง และหลังจากมีการดำเนินการตามแผนพัฒนาประเทศในปี 2504 เป็นต้นมา กระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาเพื่อสร้างความทันสมัยได้ดูดกลืนทรัพยากรออกจากชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นจำนวนมาก

๓) ในปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของโลกโลกาภิวัตน์ได้แผ่ขยายกระทบต่อรัฐและชุมชนอย่างรวดเร็วและรุนแรง โดยผลของมันเปรียบดังหลุมดำที่ดูดกลืนทรัพยากรทุกอย่างเข้าสู่ศูนย์กลางด้วยพลังทางวัตถุนิยม

๔) ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนเดิมล่มสลาย (เกิดชุมชนใหม่ ๆ ที่ไม่คงตัวขึ้นมากมาย) รัฐอ่อนแอและโลกตกอยู่ในอันตรายทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจสังคม และจิตวิญญาณ แสดงความสัมพันธ์ดังรูป

ภาพที่ ๑.๑-๑ แสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน รัฐ และโลกาภิวัตน์ ด้วยพลังการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนถูกกระทำอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ทำให้อยู่ในภาวะล่มสลาย

๕) โดยที่ชุมชนที่มีดุลยภาพ เป็นองค์รวมของความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่มีรากฐานเชื่อมโยงไปยังอดีต โดยผสมผสานกลมกลืนความหลากหลายให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลพึ่งพากัน ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต แสดงออกทางประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งมีที่มาจากความรู้ทางศาสนาเป็นสำคัญ ความล่มสลายของระบบชุมชน จึงเป็นเรื่องน่าห่วงใยยิ่ง

แนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่อย่างเท่าเทียม รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้รับประโยชน์และเอื้อประโยชน์ให้กับสังคมในรัฐและโลกโลกาภิวัตน์

๑.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

๑) งานศึกษาของเดวิท แมทวีส เรื่อง องค์ประกอบของชีวิตสาธารณะที่มีความสุขหรือประชาสังคมที่เข้มแข็งมีด้วยกัน 6 ประการ คือ 1) มีโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสารในรูปสถาบัน องค์กร เครือข่าย โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ 2) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3) มีผู้นำหลากหลายและเป็นจำนวนมาก 4) คนในชุมชนมีกรอบแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวม 5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ มีลักษณะเกื้อกูลพึ่งพากัน มิใช่พึ่งพิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 6) มีสำนึกในการร่วมไม้ร่วมมือและชนบแห่งการแบ่งปัน

๒) งานศึกษาเครือข่ายสัจจะออมทรัพย์จังหวัดสงขลาของ ภิม ภคเมธาวี ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านจากตัวอย่างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์พัฒนาครอบครัวชีวิตตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว ที่หลอมรวมพลังการจัดการของสถาบันการเงินเข้ากับวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีรากฐานทางศาสนาให้กลายเป็นสถาบันการเงินเพื่อสวัสดิการของชุมชน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากกระบวนการในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ นับว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นองค์รวมขององค์ประกอบสำคัญที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน กล่าวคือ กลุ่มออมทรัพย์ถือว่าเป็นทั้งโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสารที่สำคัญของคนในชุมชน ลักษณะการทำงานเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบที่เน้นการเกื้อกูลพึ่งพากัน สร้างชนบแห่งการแบ่งปัน การมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง

๓) อย่างไรก็ตาม กลุ่มออมทรัพย์หรือเรียกโดยรวมว่า องค์กรการเงินชุมชน มีด้วยกันมากมายหลายรูปแบบ มีหน่วยงานสนับสนุนอยู่เป็นจำนวนมาก คำถามคือ ถ้าหากกิจกรรมดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นจริงก็น่าจะทำให้ประชาชนทั่วไปมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มิฉะนั้น ก็เป็นเพราะปัญหาเรื่องแนวคิดและระบบการจัดการขององค์กรการเงินชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่ทำให้กลุ่มไม่มีพลังเพียงพอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

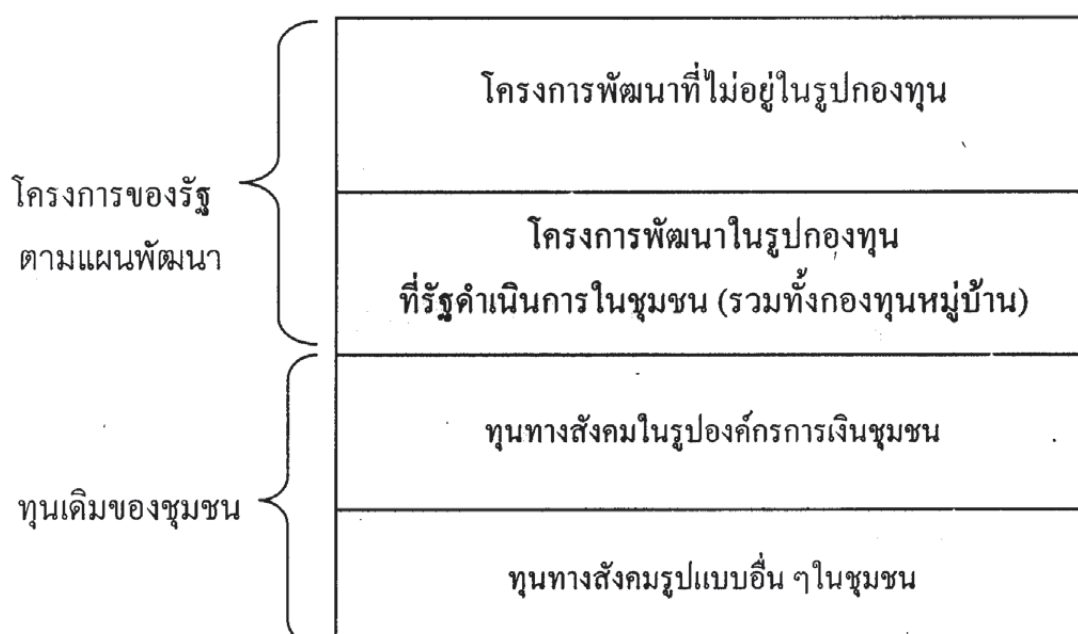
๑.๓ สมมุติฐานและประเด็นการวิจัย

๑) โครงการวิจัยนี้เชื่อว่าประเด็นปัญหาอยู่ที่ความอ่อนแอขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบการสนับสนุนของหน่วยงานราชการที่น่าจะเป็นอุปสรรคขัดขวาง จึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนขึ้น โดยในเบื้องต้น จะศึกษาภาพรวมของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนเพื่อให้ทราบสภาพที่แท้จริงว่าเป็นอยู่อย่างไร ?

๒) ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว เนื่องจากรัฐมีนโยบายเรื่องกองทุนหมู่บ้านซึ่งทราบว่า ได้รับแนวคิดมาจากกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียวที่จังหวัดสงขลา และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตที่จังหวัดตราด ซึ่งทั้งสองกรณีล้วนมีที่มาจากแนวความคิดของครูชบ ยอดแก้ว ที่เป็นผู้ริเริ่มให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นแหล่งสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน นโยบายดังกล่าวจึงมีความสำคัญมากทั้งในแง่จำนวนเงินซึ่งมีมากเกือบ 80,000 ล้านบาท และแนวความคิดซึ่งมีที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) ในช่วงเริ่มต้นจัดทำโครงการวิจัย (กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2544) แนวปฏิบัติเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านยังไม่มี ความชัดเจนใด ๆ โดยผู้วิจัยคาดว่า เรื่องดังกล่าวนอกจากเกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่แล้ว น่าจะเชื่อมโยงกับกองทุนต่าง ๆ ที่รัฐดำเนินการมาก่อนหน้านั้นด้วย ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้ผนวกการศึกษาเรื่องกองทุนหมู่บ้านและกองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนมาก่อน เพื่อเป็นข้อมูลและบทเรียนในการประสานเชื่อมโยงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ยังได้ศึกษารูปแบบองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ 20 กรณี เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากรอบ/แนวทางการวิจัยในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนด้วย

๔) ประเด็นวิจัยภายใต้บริบทโครงการพัฒนาของรัฐและทุนเดิมของชุมชน แสดงดังรูป

ภาพที่ ๑.๓-๑ แผนภูมิแสดงโครงการพัฒนาที่รัฐดำเนินการกับทุนเดิมของชุมชนและประเด็นวิจัย (สีเทา)

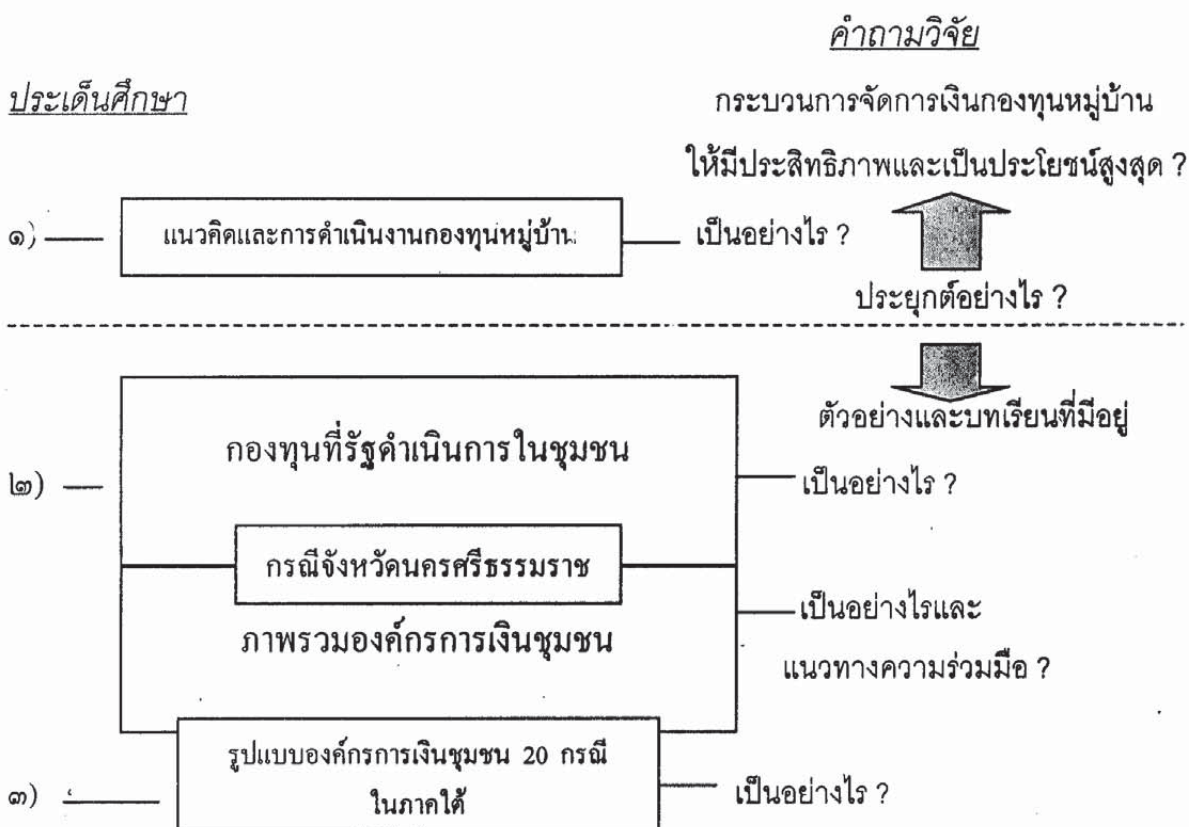
๑.๔ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการและความสัมพันธ์ขององค์การการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน
- ๒) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการสนับสนุนองค์การการเงินชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง
- ๓) เพื่อทราบแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้
- ๔) เพื่อทราบแนวคิดและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอวิธีการดำเนินงานจากเวทีผู้มีประสบการณ์เรื่ององค์การการเงินชุมชนในภาคใต้
- ๕) เพื่อพัฒนารอบ/แนวทางการวิจัยในการดำเนินงานเงินกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

๑.๕ คำถามหลักของการวิจัย คือ

ภาพรวมของกระบวนการองค์การการเงินชุมชนและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนควรเป็นอย่างไร ?

๑.๖ ขอบเขตของประเด็นศึกษาและคำถามย่อย

ภาพที่ ๑.๖-๑ แผนภูมิแสดงขอบเขตของประเด็นศึกษาและคำถามวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

- ๑) ทราบสถานะภาพและแนวทางความร่วมมือของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนจังหวัด นครศรีธรรมราช
- ๒) ได้กลุ่มคนที่จะร่วมทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนด้วยงานวิจัย
- ๓) ทราบสถานะภาพและกระบวนการดำเนินงานกองทุนของรัฐที่ผ่านมา
- ๔) ทราบแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านรวมทั้งมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการดำเนินงานกองทุนให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน
- ๕) ทราบรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้
- ๖) ได้กรอบ/แนวทางการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

๑.๘ ระยะเวลาการศึกษา

4 เดือน (เมษายน – กรกฎาคม 2544)

๑.๙ งบประมาณดำเนินการ

จำนวน 220,600 บาท

๑.๑๐ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

- ๑) กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชน
กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชน หมายถึง เงินทุนที่รัฐให้การสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มทั้งที่เป็น นิติบุคคลหรือไม่ใช่ผ่านทางกลไกของรัฐรูปแบบต่าง ๆ โดยผู้รับประโยชน์ต้องคืนเงินกลับคืนหมุนเวียน เพื่อประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป
- ๒) องค์กรการเงินชุมชน
องค์กรการเงินชุมชน หมายถึง กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเป็นหลัก มีลักษณะสำคัญคือ มีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เงินออมที่ได้นำมา ปลดปล่อยให้สมาชิกกู้หรือทำธุรกิจร่วมกัน ถ้าไรที่เกิดขึ้นนำมาปันผลให้กับสมาชิก โดยอาจแบ่งบางส่วนเป็น สวัสดิการให้กับชุมชน

บทที่ ๒ วิธีดำเนินการวิจัย

๒.๑ ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษา 3 ระดับ คือ 1) ระดับจังหวัด จะศึกษากองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนและภาพรวมองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ระดับภาคใต้ ศึกษาองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ 20 กรณี และ 3) ระดับประเทศ ศึกษาแนวคิดและกระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน

๒.๒ ทีมวิจัย

ทีมวิจัย ประกอบด้วย 1) นายภิรม ภาณุเมธาวิ มีประสบการณ์ทำงานคลุกคลีอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ประมาณ 13 ปี เข้าทำงานฝ่ายประชาสัมพันธ์ ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นปีที่ 3 โดยเริ่มงานสนับสนุนองค์กรชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายประชาสังคมทั้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้ เคยศึกษากองทุนหมุนเวียนชาวบ้านจังหวัดสงขลาซึ่งเป็นเครือข่ายที่รวมกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทของพรรคไทยรักไทย เป็นผู้ร่วมวิจัยโครงการวิจัยศักยภาพประชาคมจังหวัดนครศรีธรรมราช(2541) นอกจากนี้ยังเป็นหัวหน้าทีมติดตามสนับสนุนองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนครในโครงการสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากของกองทุนเพื่อสังคมด้วย 2) นายอัมพร แก้วหนู มีประสบการณ์ทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนประมาณ 17 ปี เคยดำรงตำแหน่งผู้ประสานงานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ติดต่อกันหลายปี เป็นหัวหน้าทีมติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่ง ทำงานฝึกอบรมนักพัฒนาและผู้นำชุมชน เป็นบรรณาธิการวารสารแลได้รายเดือนที่พิมพ์ต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี ปัจจุบันเป็นนักเขียนและนักพัฒนาอิสระ 3) ผ.ศ. ยินดี เจ้าแก้ว เป็นอาจารย์คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สอนวิชาสหกรณ์ มีประสบการณ์คลุกคลีกับกลุ่มธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคใต้ประมาณ 10 ปี เป็นหัวหน้าทีมติดตามสนับสนุนโครงการสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากของสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ โดยการสนับสนุนของกองทุนเพื่อสังคม

ประสบการณ์ของนักวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาองค์กรชุมชนมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญอันหนึ่งและเป็นเครื่องมือหนึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้

๒.๓ กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ

กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสนับสนุนองค์การการเงินชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำเครือข่ายองค์การการเงินชุมชน นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการกองทุนเพื่อสังคมระดับจังหวัด โดยมีตัวแทนหน่วยงานที่ร่วมเป็นอนุกรรมการสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดร่วมอยู่ด้วย มีหน่วยงาน/องค์กรสนับสนุน ดังนี้ 1) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมภาคใต้ตอนบนและตอนล่าง 2) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน 3) สำนักงานปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. 4) สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช 5) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และ 6) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

๒.๔ แหล่งข้อมูลและวิธีเก็บข้อมูล

ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นตัวเลขของหน่วยงานราชการและเครือข่ายองค์การการเงินชุมชน โดยการสัมภาษณ์และขอข้อมูลที่หน่วยงานเก็บรวบรวมไว้ จากนั้นนำข้อมูลเบื้องต้นมาประมวลกับผลการวิจัยที่มีผู้ทำไว้ นำเสนอในเวทีสัมมนาผู้ที่มีประสบการณ์และผู้เกี่ยวข้องเพื่อสอบถามความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล รวมทั้งข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมสัมมนาในประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยต้องการทราบเพิ่มเติม โดยสังเกตปฏิสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมสัมมนาต่อประเด็นเนื้อหาที่พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ในกระบวนการดังกล่าวที่วิจัยจะรวบรวมแนวความคิดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จัดทำเป็นสรุปผลการสัมมนา จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ถูกต้องครบถ้วนเท่าที่จะทำได้ สำหรับข้อมูลบอกลักษณะจะได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตซึ่งมีไม่มากนัก กรณีศึกษาขององค์การการเงินชุมชนที่มีคุณภาพจำนวน 20 กรณีในภาคใต้ ได้มีการทบทวน ปรับปรุงแก้ไข การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือมีต้นตอมาจากแนวคิดและรูปแบบเดียวกัน โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพิ่มเติม สำหรับการศึกษาแนวคิดและวิธีการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้จากเอกสารและสื่ออินเทอร์เน็ต มีการสัมภาษณ์กรรมการกองทุนระดับชาติเพื่อติดตามสถานะการณ์เป็นช่วง ๆ

๒.๕ การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จะนำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นย่อยที่ตั้งไว้โดยกำหนดกรอบในการนำเสนอพิจารณาจากความเป็นมา วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน และเป้าหมายของเรื่องนั้น ๆ โดยแจกแจงรายละเอียดกองทุนที่รัฐดำเนินการอยู่ในชุมชนและสถานะภาพขององค์การการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นตาราง สำหรับองค์การการเงินชุมชนที่มีคุณภาพจากตัวอย่าง 20 กรณีในภาคใต้ จะนำเสนอเป็นรายกรณีโดยวิเคราะห์ให้เห็นประเด็นร่วมกันของทั้ง 20 กรณี การวิเคราะห์จะใช้ข้อมูลที่ประมวลได้พิจารณาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยหรือการประเมินผลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจาก

ประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง โดยใช้กรอบคิดเชิงกระบวนการระบบ ซึ่งนอกจากประเด็นเนื้อหาแล้ว กระบวนการและระบบจัดการก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้กิจกรรมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ด้วย การวิเคราะห์จะใช้บทเรียนของรัฐในการดำเนินงานกองทุนและทุนเดิมของชุมชนในรูปองค์กรการเงินชุมชนที่เป็นอยู่จริงและที่มีศักยภาพ โดยศึกษาแนวคิดและวิธีการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นปัจจัยใหม่ที่จะกระทบต่อชุมชนอย่างกว้างขวาง เพื่อหากรอบ/แนวทางการวิจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนและกระบวนการจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

บทที่ ๓ ผลการวิจัย

๓.๑ กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชน

๑) ภาพรวมกองทุน

กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนมาจาก 3 ส่วนสำคัญ คือ 1) จากพระราชบัญญัติและกฎหมายอื่น ๆ 2) จากนโยบายและมาตรการของรัฐบาล และ 3) จากกลไกการดำเนินงานประจำของหน่วยงานราชการหรือตามสถานะการณ์ โดยมีที่มาของเงินทุนจากภาษี เงินบริจาค เงินสนับสนุนและเงินกู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ วัตถุประสงค์ของกองทุนเพื่อสนับสนุนกลุ่มอาชีพและเป็นสวัสดิการสังคม โครงสร้างการดำเนินงานมี 2 รูปแบบหลัก คือ โครงสร้างตามระบบราชการผ่านกรมกอง ต่าง ๆ และโครงสร้างแบบตัวแทนและความร่วมมือพหุภาคี

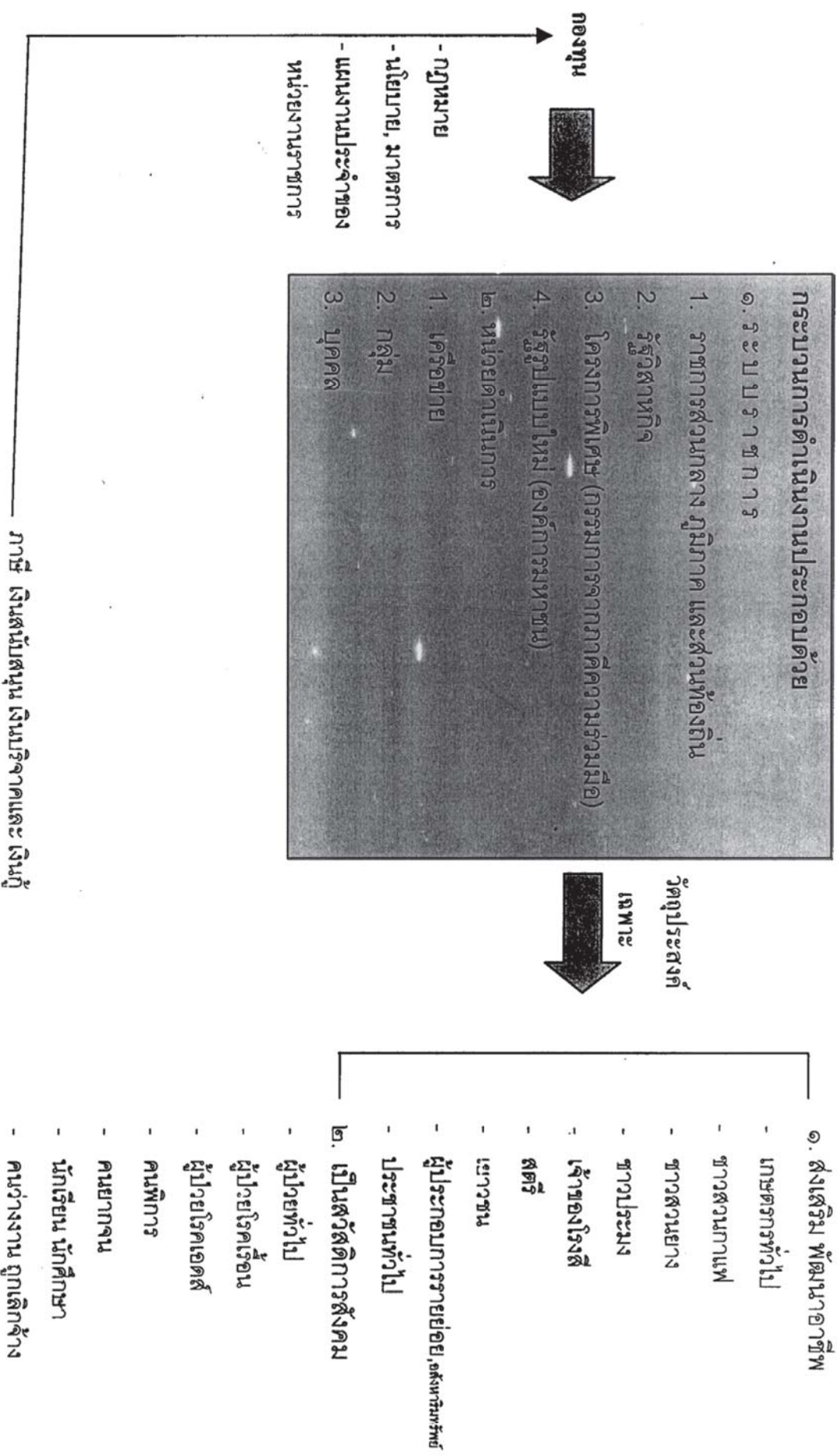
๒) จำนวนกองทุน

สำหรับเงินกองทุนที่รัฐดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สำรวจได้ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2520 – 2544 มีด้วยกัน 56 กองทุน แยกเป็นกองทุนสนับสนุนกลุ่มอาชีพจำนวน 45 กองทุน รวมเป็นเงินประมาณ 2,024 ล้านบาท และกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการสังคมจำนวน 11 กองทุน เป็นเงินประมาณ 362 ล้านบาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 2,386 ล้านบาท (โดยมีหลายกองทุนที่มีข้อมูลไม่ครบทั้งจังหวัด และไม่ได้แสดงไว้)

แสดงดังรูป และตาราง

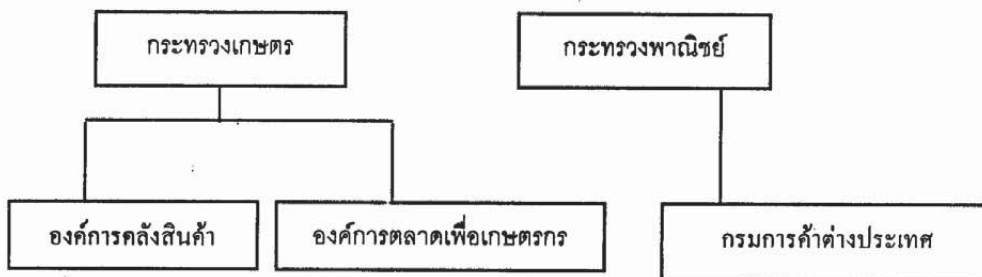
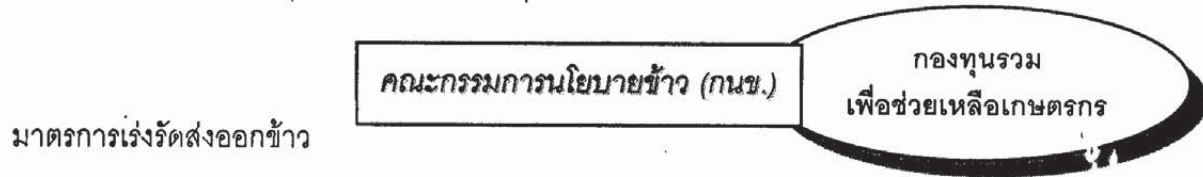
๓) ระบบจัดการกองทุน

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

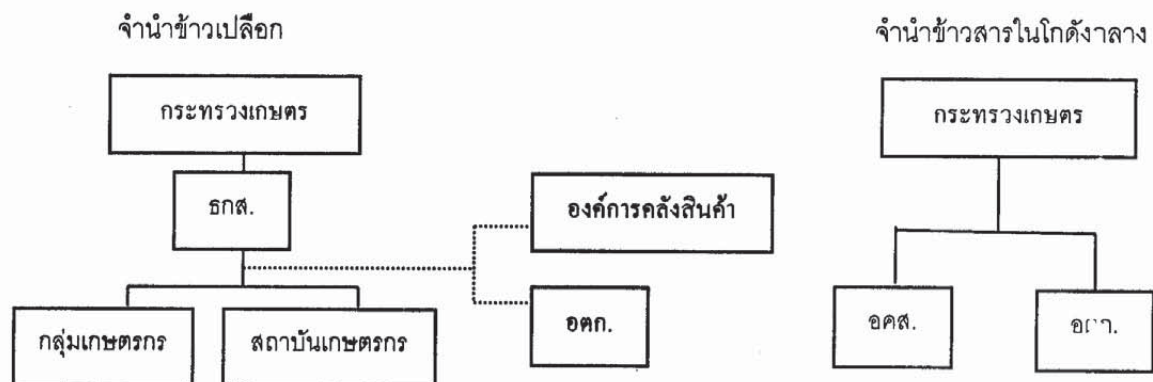

๔) ที่มาของกองทุนและโครงสร้างการดำเนินงาน

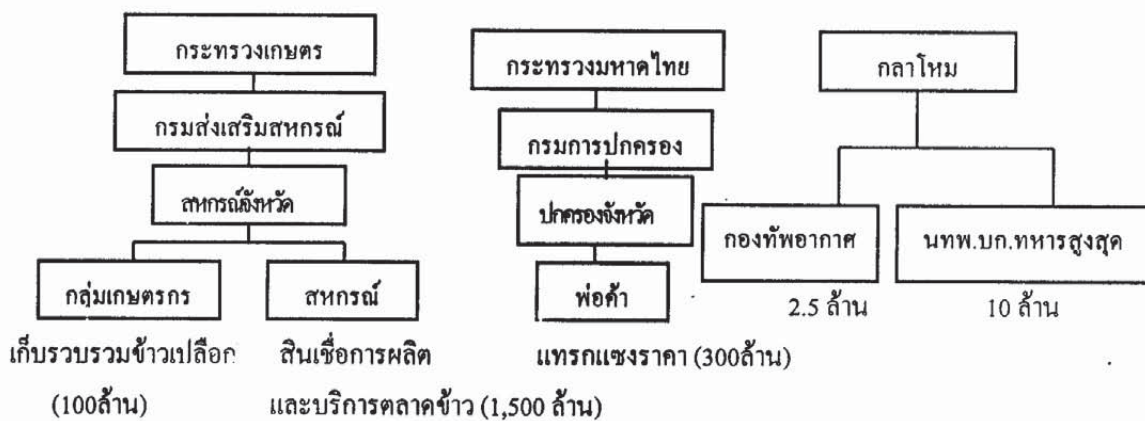
ภาพที่ ๓.๑-๒ ตัวอย่างกองทุนจากมาตรการสนับสนุนนโยบายข้าว

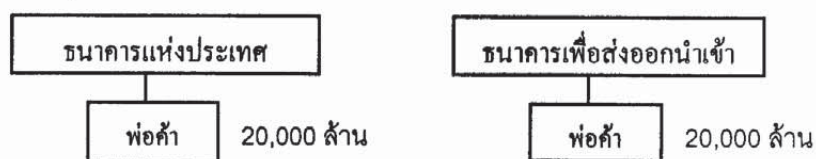
มาตรการรับจำนำ

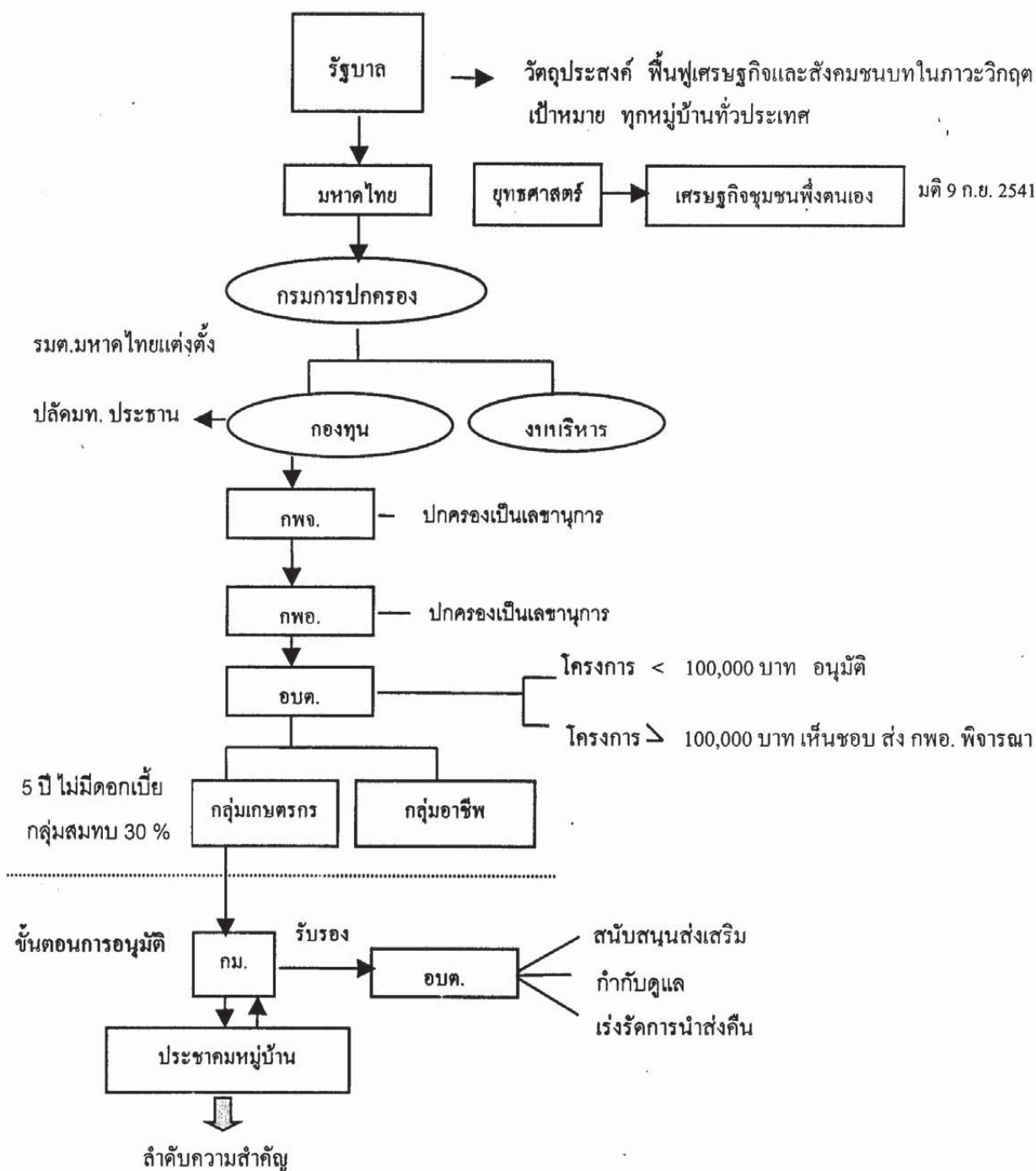
มาตรการสนับสนุนตลาดข้าว

มาตรการสนับสนุนสินเชื่อ

ภาพที่ ๓.๑-๓ ตัวอย่างกองทุนจากมาตรการฟื้นฟูเศรษฐกิจ (โครงการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง)

(ปี 2542 สนับสนุนหมู่บ้านละ 100,000 บาท)

ภาพที่ ๓.๑-๔ ตัวอย่างกองทุนจากนโยบายกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค
(โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน โครงการ กข.คจ.)

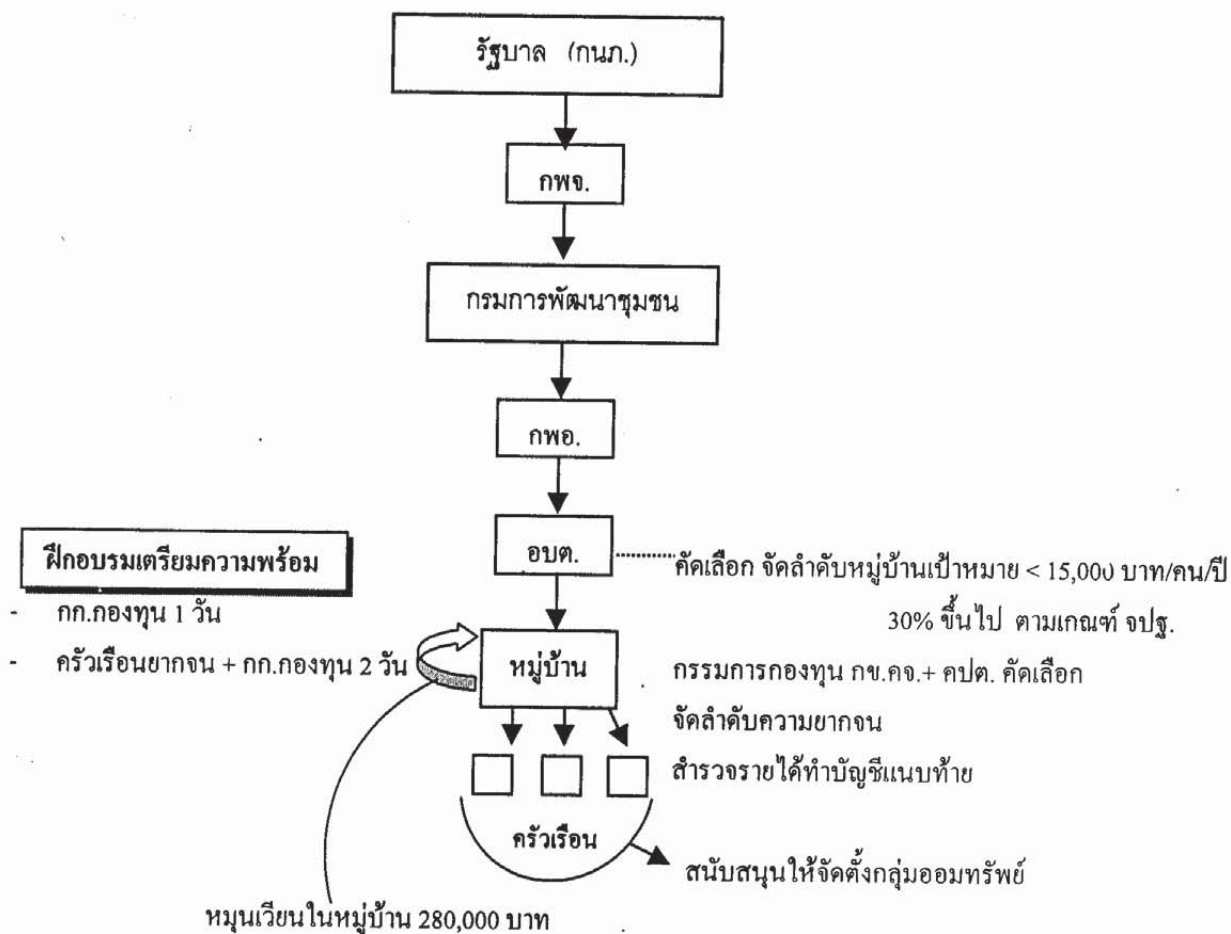
นโยบาย

มติ 17 ส.ค. 2536 (2536-2540)

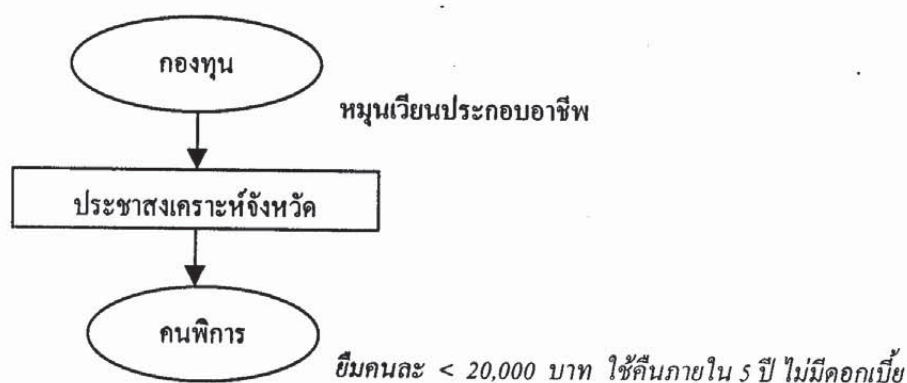
กระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค 11,608 หมู่บ้าน

คุณภาพชีวิตดีขึ้นตามเกณฑ์ จปฐ.

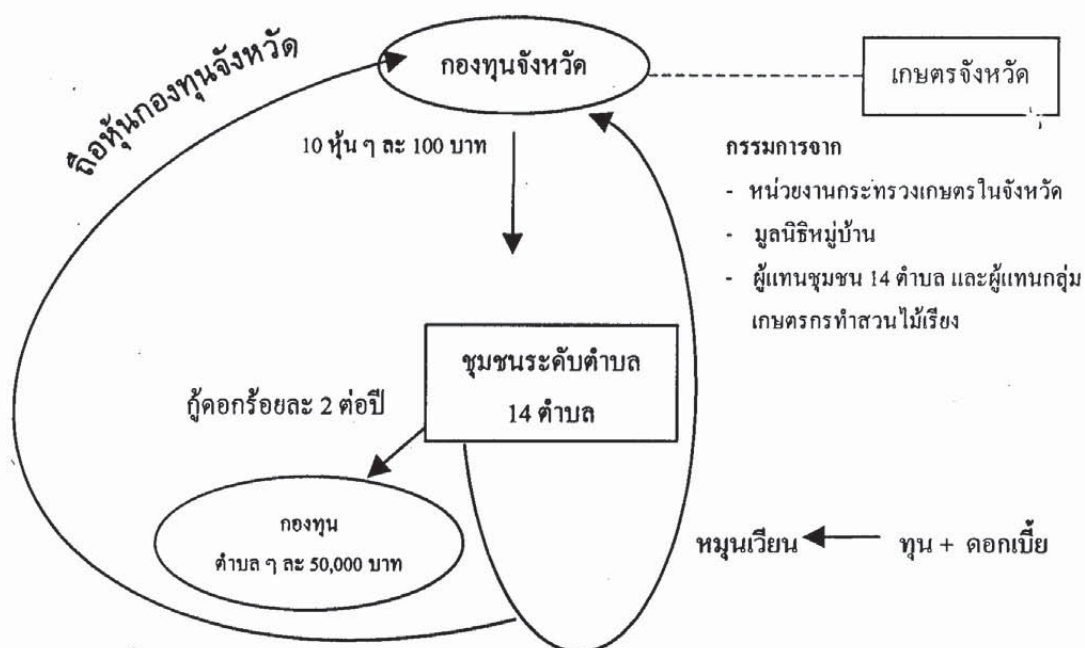
มติ 17 ม.ย. 2540 (2541 - 2544) 28,038 หมู่บ้าน

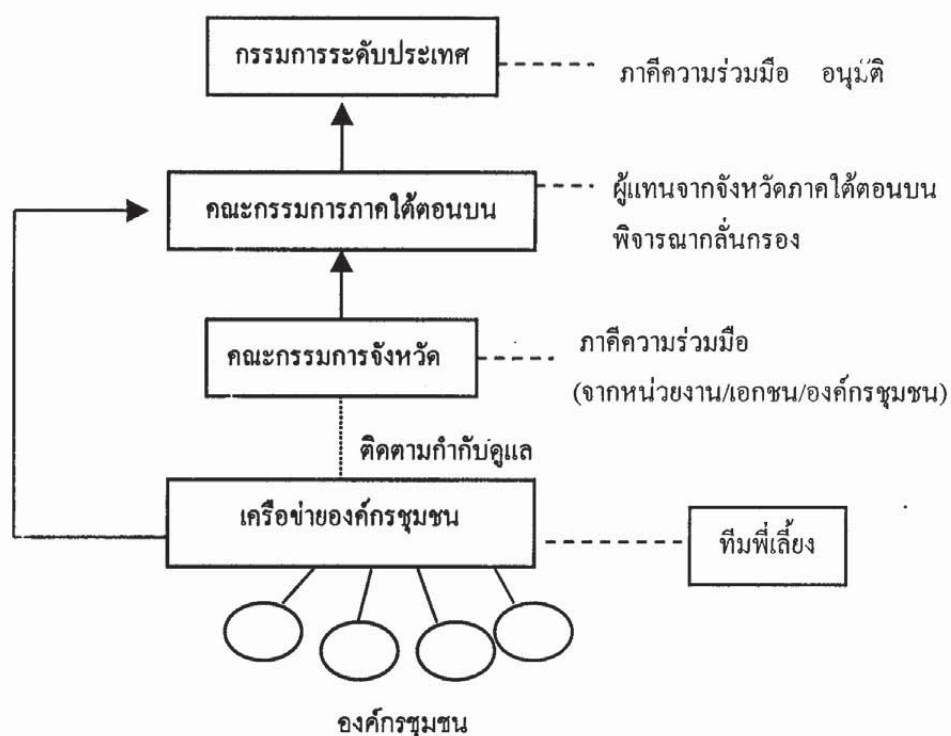
ภาพที่ ๓.๑-๕ ตัวอย่างกองทุนที่มีที่มาจากกฎหมาย (กรณีกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตาม พรบ. ปี 2534)

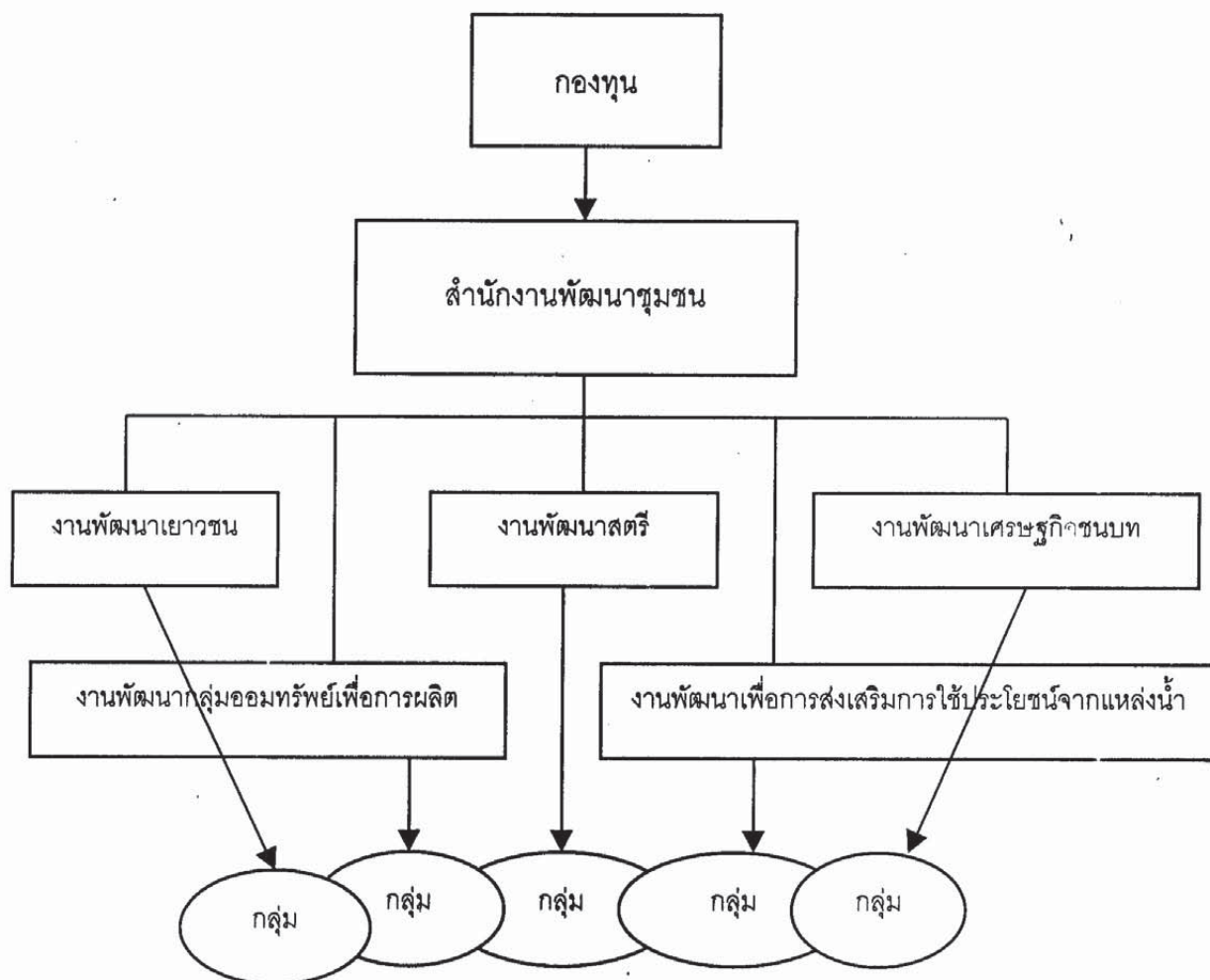
ภาพที่ ๓.๑-๖ ตัวอย่างกองทุนสนับสนุนสหกรณ์ชุมชนตามแนวทางการเกษตรแบบยั่งยืน ปี 2542
 โดยการสนับสนุนภายใต้โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการ
 พัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

ภาพที่ ๓.๑-๗ ตัวอย่างกองทุนจากสถานะการณ์ภาวะวิกฤต กรณีกองทุนเพื่อสังคม (SIF) โครงการสวัสดิการชุมชน
 เร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก (เมนู 5)

ภาพที่ ๓.๑-๔ ตัวอย่างกองทุนตามแผนงานประจำของหน่วยงานราชการ (กรณีของสำนักงานพัฒนาชุมชน)

ตารางที่ ๓.๑-๑ แสดงภาพรวมกองทุนของรัฐหรือที่ผ่านหน่วยงานรัฐที่ดำเนินการในชุมชน ตั้งแต่ ปี 2520- 2544 (สำรวจกรณีจังหวัดนครราชสีมา)

ลำดับ	วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย	ชื่อกองทุน	หน่วยงานรับผิดชอบ	กลไกการพิจารณาอนุมัติ	หน่วยดำเนินการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
๑	สนับสนุนกลุ่มอาชีพ	เงินกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ปี 2543	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด				
1	เกษตรกร	เงิน คชก. (โครงการปยุเคมิ)	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	4,641,000.00	สนับสนุนทุกปี
2	เกษตรกร	เงิน คชก. (โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพ)	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	3,594,000.00	
3	เกษตรกร	เงินมูลนิธิปริศนาธรรม	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	450,000.00	
4	เกษตรกร	เงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	14,190,058.00	
5	เกษตรกร	เงินกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร (โครงการเชื่อมโยง)	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	438,000.00	
6	เกษตรกร	เงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตร	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	9,200,000.00	
7	เกษตรกร	เงินกองทุนส่งเสริมเกษตรกร (โครงการเชื่อมโยง)	สำนักงานสหกรณ์จังหวัด	ระบบราชการ	สหกรณ์	812,000.00	
8	เกษตรกร	กองทุนหมุนเวียนเพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (ส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ ปี 2536)	องค์การบริหารส่วนจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มอาชีพ	152,152,509.69	มีปัญหาเรื่องการเงินหมุนเวียนติดตามไม่ได้
9	เกษตรกร	เงินทุนหมุนเวียนช่วยเหลือเกษตรกร	ที่ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	ไม่มีข้อมูล	670,490.00	
10	เกษตรกร	กองทุนเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (ปี 2541)	ที่ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มอาชีพ	3,439,800.00	
11	เกษตรกร	โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง	สำนักงานเกษตรจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่ม	ไม่มีข้อมูล	
12	เกษตรกร	กองทุนส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์	สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มเลี้ยงสัตว์, อบต.	1,173,400.00	ยังอยู่ในแผนงาน
13	เกษตรกร	โครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ	สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ	ระบบราชการ	บุคคล	ไม่ทราบยอดรวมทั้งจังหวัด	มีข้อมูลบางอำเภอ

ลำดับ	วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย	ชื่อกองทุน	หน่วยงานรับผิดชอบ	กลไกการพิจารณาอนุมัติ	หน่วยดำเนินการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
14	เกษตรกร	โครงการพัฒนาเพื่อการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ (2536 - 2540)	สนง. พัฒนาชุมชนจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มอาชีพ	ไม่ทราบยอดรวมทั้งจังหวัด	มีข้อมูลบางอำเภอ
15	เกษตรกร	โครงการจัดหาปุ๋ยเคมีเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร(คชก. 2544))	สำนักงานเกษตรจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มเกษตรกร	405,422.00	
16	เกษตรกร	โครงการส่งเสริมการใช้ตามทฤษฎีใหม่กลุ่มละ 200,000 บาท จำนวน 26 กลุ่ม ทุละ 10 คน (ปี2539-2544)	สนง. เร่งรัดพัฒนาชนบท	ระบบราชการ	กลุ่ม	5,200,000.00	
17	เกษตรกร	กองทุนสหกรณ์กิจกรรมชุมชนตามแนวทางพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน (เงินสนับสนุนจาก UNDP ปี 2542)	สำนักงานเกษตรจังหวัด	ผู้แทนกลุ่ม, ราชการ องค์การพัฒนาเอกชน	กลุ่มเกษตรกร ระดับตำบล	700,000.00	
18	เกษตรกร	กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (อยู่ระหว่างดำเนินการ)	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด (ชั่วคราว)	ผู้แทนกลุ่ม, ราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิ	กลุ่มเกษตรกร	พิจารณาตามเกณฑ์	มีกลุ่มขึ้นทะเบียนจำนวน 2,069 กลุ่ม
19	เกษตรกรและอาชีพอื่น ๆ	กองทุนโครงการส่งเสริมอาชีพของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (หมู่บ้านละ 1 - 5 แสนบาท) ดำเนินหมู่บ้านปี 2542 จำนวน 1,428 หมู่บ้าน (2543)	ที่ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน	กลุ่มอาชีพ	142,800,000.00	ทุกตำบล
20	เกษตรกรและอาชีพอื่น ๆ	สินเชื่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัด	รัฐวิสาหกิจ	บุคคล สหกรณ์	899,336,000.00 287,525,387.00	30 มิถุนายน 2544
21	ชาวสวนกาแฟ	เงินทุนหมุนเวียนรับซื้อเมล็ดกาแฟ	ที่ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	ไม่ทราบ	41,857.54	ไม่มีรายละเอียด
22	ชาวสวนยาง	เงินทุนหมุนเวียนเพื่อประกอบอาชีพเสริม (ชาวสวนยาง)	สนง. กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัด เขต 1	รัฐวิสาหกิจ	บุคคล	4,914,000.00	ไม่มีรายละเอียด
23	ชาวสวนยาง	กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง	สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัด	รัฐวิสาหกิจ	บุคคล	ไม่มีข้อมูล	สมทบปลูกยางใหม่ไร่ละ 3,800 บาท

ลำดับ	วัตถุประสงค์และ กลุ่มเป้าหมาย	ชื่อกองทุน	หน่วยงานรับผิดชอบ	กลไกการพิจารณา อนุมัติ	หน่วยดำเนินการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
24	ชาวประมง	โครงการสาริตสงเสริมและจัดหาเครื่องมือฯ (2530 - 2538)	สำนักงานประมงจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มประมง	1,560,000.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
25	ชาวประมง	กองทุนโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน การเลี้ยงหอยแครง (2536 - 2539)	สำนักงานประมงจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มประมง	3,500,000.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
26	เจ้าของโรงสี	กองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรแทรกแซงราคา ข้าวเปลือก (2543)	ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	8,000,000.00	ผ่านเจ้าของโรงสี
27	สตรี	กองทุนสนับสนุนงานพัฒนาสตรีด้านอาชีพ (2536-2540)	สนง. พัฒนาชุมชนจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มสตรี		
28	แม่บ้าน	กองทุนสุภาพวิบาลอาหาร เริ่มปี 2520	สนง. สาธารณสุขจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่ม	ไม่มีข้อมูล	พิจารณา เครือข่าย
29	แม่บ้าน	กองทุนโครงการสนับสนุนกลุ่มแม่บ้าน (2536 - 2542)	สำนักงานเกษตรจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มแม่บ้าน	3,800,000.00	
30	เยาวชน	โครงการส่งเสริมอาชีพ (ปี 2542 - 2543)	สนง. แรงวัยพัฒนาชนบท	ระบบราชการ	กลุ่ม	186,000.00	
31	เยาวชน	กองทุนสนับสนุนงานพัฒนาเยาวชนด้านอาชีพ 2541	สนง. พัฒนาชุมชนจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่มเยาวชน	503,000.00	จำนวน 74 กลุ่ม
32	นักเรียน	กองทุนวันขึ้นคืนศึกษา	ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	ไม่ทราบ	7,563.53	ไม่มีรายละเอียด
33	นักเรียน นักศึกษา	กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา		สถานศึกษา	บุคคล	ไม่มีข้อมูล	
34	ผู้ประกอบการรายย่อย ในชนบท	กองทุนโครงการสนับสนุนอาชีพหัตถกรรมตัดเย็บเสื้อผ้า	สนง. พัฒนาชุมชนจังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	ข้อมูลไม่ครบถ้วน	
35	ผู้ประกอบการรายย่อย ทั่วไป	เงินทุนหมุนเวียนวิสาหกิจชุมชน (2543)	สนง. อุตสาหกรรมจังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	1,210,000.00	จำนวน 31 ราย
36	ผู้ประกอบการร้านค้าชุมชน	กองทุนส่งเสริมร้านค้าชุมชน	สำนักงานพาณิชย์จังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	150,000.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
37	ประชาชนทั่วไปในชนบท	กองทุนหมุนเวียนสนับสนุนกลุ่ม	อบต. ไสหัว	ระบบราชการ	กลุ่ม	100,000.00	หมู่ 3 ต. ไสหัว
38	ประชาชนทั่วไปในชนบท	กองทุนสุภาพวิบาลหมู่บ้าน	สนง. สาธารณสุขจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่ม/บุคคล	ไม่มีข้อมูลแน่ชัด	ทำสาม ต้นน้ำฝน

ลำดับ	วัตถุประสงค์และ กลุ่มเป้าหมาย	ชื่อกองทุน	หน่วยงานรับผิดชอบ	กลไกการพิจารณา อนุมัติ	หน่วยดำเนินการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
39	ประชาชนทั่วไปในชนบท	กองทุน กอช. (รัฐเอกชน หมู่บ้านละ 20,000 ปี 2537)	สนง.สาธารณสุขจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่ม	ไม่มีข้อมูลแน่ชัด	วางแผนครอบครัว
40	ประชาชนทั่วไปในชนบท	กองทุนพัฒนาชนบท	โครงการสินเชื่อพัฒนาชนบท ธนาคารออมสิน	รัฐวิสาหกิจ	กลุ่ม/ องค์การชุมชน	18,730,000.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
41	ประชาชนทั่วไป ในเขตเมือง	สินเชื่อพัฒนาชนบทเมือง (มีयाว่าปี 2542)	สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ	กรมการจาก ภาคีความร่วมมือ	กลุ่ม/ องค์การชุมชน	11,300,000.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
42	ประชาชนทั่วไปในชนบท และในเมือง	โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและ เศรษฐกิจชุมชน	สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน	กรมการจาก ภาคีความร่วมมือ	กลุ่ม/ องค์การชุมชน	4,949,363.00	แยกรายการกลุ่ม/อำเภอ
43	ประชาชนทั่วไป	โครงการธนาคารประชาชน	ธนาคารออมสิน	รัฐวิสาหกิจ	บุคคล	ไม่มีข้อมูล	
44	ประชาชนทั่วไป	สินเชื่อสนับสนุนที่อยู่อาศัยเพื่อฟื้นฟูสหกรณ์	ธนาคารอาคารสงเคราะห์	รัฐวิสาหกิจ	บุคคล	438,000,000.00	ณ ธันวาคม 2543
45	ชาวบ้านในเขตชุมชนสปก. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	กองทุนหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมอาชีพราษฎรชุมชนสาธิต วลัยลักษณ์พัฒนา	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	ผู้แทนชุมชนและ ภาคีความร่วมมือ	กลุ่ม	454,544.00	ประชาชนในชุมชน สาธิตวลัยลักษณ์
รวมทั้งสิ้น						2,024,134,394.76	

ลำดับ	วัตถุประสงค์และ กลุ่มเป้าหมาย	ชื่อกองทุน	หน่วยงานรับผิดชอบ	กลไกการพิจารณา อนุมัติ	หน่วยดำเนินการ	จำนวนเงิน (บาท)	หมายเหตุ
๒	เป็นสวัสดิการสังคม						
1	ผู้ป่วยทั่วไป	กองทุนบัตรสุขภาพ (ครอบครัวละ 500 บาท ไม่เกิน 4 คน รัฐสมทบ 1,000 บาท ผู้นำชุมชน อสม. รัฐสมทบ 1,500 บาท มิถุนายน 2543 - กันยายน 2545	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	ระบบราชการ และภาคีความร่วมมือ	บุคคล	93,120,000.00 ถึง ก.ย. 45 เปลี่ยนเป็นกองทุน 30 บาท รักษาทุกโรค	
2	ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง	กองทุนโครงการเลี้ยงสุกร (นิคมพุดทอง)	สนง. ควบคุมโรคติดต่อเขต 11	ระบบราชการ	บุคคล	30,000.00	
3	ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง	เงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมอาชีพผู้ป่วยโรคเรื้อรังนิคมพุดทอง	สนง. ควบคุมโรคติดต่อเขต 11	ระบบราชการ	กลุ่ม	88,238.97	
4	ผู้ป่วยโรคเอดส์	กองทุนโรคเอดส์	ที่ทำการปกครองจังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	13,622.43	
5	คนพิการ	กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (ปี 2539 - 2544)	สนง. ประชาสงเคราะห์จังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	14,365,000.00	
6	เด็กดาดสารอาหาร	กองทุนอาหารหมู่บ้าน (2536 - 2543)	สำนักงานเกษตรจังหวัด	ระบบราชการ	กรรมการหมู่บ้าน	285,000.00	ร่วมกับสาธารณสุข
7	คนยากจน เดือดร้อน ทั่วไป	เงินทุนหมุนเวียนประชาสงเคราะห์กิจสงเคราะห์ (ทปส. 1 -3) (ปี 2523 - 2544)	สนง. ประชาสงเคราะห์จังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	2,085,000.00	
8	คนยากจนในชนบท	เงินทุนโครงการแก้ไขปัญหายากจน (โครงการ กขคจ. ปี 2536 - 2544)	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด	ระบบราชการ	กลุ่ม	143,920,000.00	ต่ำกว่าเกณฑ์ จ.ปฐ.
9	คนยากลำบากทั้งในเมือง และชนบท	โครงการสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก (รวมเงินให้เปล่าด้วย)	สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน	ภาคีความร่วมมือ	เครือข่าย	84,500,000.00	
10	คนว่างงาน ถูกเลิกจ้าง	เงินกองทุนโครงการแก้ไขปัญหายากจนถูกเลิกจ้างและว่างงาน (ปี 2541 - 2542)	สนง. ประชาสงเคราะห์จังหวัด	ระบบราชการ	บุคคล	6,000,000.00	
11	คนเดือดร้อน ยากจน	กองทุนศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (1,427หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น	สนง. ประชาสงเคราะห์จังหวัด	ระบบราชการ	กรรมการหมู่บ้าน	17,837,500.00	ทุกหมู่บ้าน
						362,244,361.40	

๓.๒ ภาพรวมองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑) นครศรีธรรมราช

ประวัติศาสตร์¹

นครศรีธรรมราชเป็นอาณาจักรเก่าแก่มีพัฒนาการมานานนับพันปี หลักฐานโบราณคดีและหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่า นครศรีธรรมราชมีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย ในพุทธศตวรรษที่ 18 นครศรีธรรมราชมีความรุ่งเรืองสูงสุดและค่อยๆเสื่อมถอยลงเปลี่ยนสถานะเป็นประเทศราชของอาณาจักรอยุธยา กรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ หลัง พ.ศ. 2439 ได้เปลี่ยนเป็นมณฑลนครศรีธรรมราช และหลังปี 2475 กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

ภูมิประเทศ²

จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่กึ่งกลางภาคใต้ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 780 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 6.2 ล้านไร่ ทิศเหนือจดจังหวัดสุราษฎร์ธานีและอ่าวบ้านดอน ทิศใต้จดตรัง พัทลุงและสงขลา ทิศตะวันออกติดอ่าวไทยมีชายฝั่งยาว 225 กิโลเมตร และทิศตะวันตกจดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและลูกเนินร้อยละ 73.58 เป็นภูเขาร้อยละ 26.42 เขตภูมิประเทศ แบ่งเป็น 3 แนว สำคัญ คือ

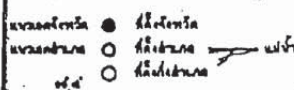
เขตเทือกเขาตอนกลาง คือพื้นที่บริเวณเทือกเขาตะนาวศรี ที่แบ่งพื้นที่จังหวัดออกเป็นสองส่วนคือที่ราบชายฝั่งตะวันออกและชายฝั่งตะวันตก เทือกเขาตะนาวศรีมียอดเขาสูงสุดคือเขาหลวง สูงประมาณ 1,835 เมตร (เหนือระดับน้ำทะเล) เทือกเขาแห่งนี้แหล่งรวมของความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย พื้นที่เทือกเขาตอนกลางอยู่ในเขตอำเภอขนอม สิชล ท่าศาลา ลานสกา พรหมคีรี ร่อนพิบูลย์ จุฬาภรณ์และกิ่งอำเภอนบพิตำ

เขตที่ราบตะวันตก เป็นที่ราบเชิงเขา หุบเขาและมีเนินเป็นตอน ๆ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอฉวาง พิปูน ถ้าพรณรา หุ่งใหญ่ หุ่งสง นาบอน บางขันและกิ่งอำเภอช้างกลาง พื้นที่เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การปลูกยางพารา สวนผลไม้และทำนา

เขตที่ราบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก นับตั้งแต่เทือกเขาตอนกลางฝั่งตะวันออกถึงอ่าวไทย ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมือง ปากพั่น หัวไทร เขียวใหญ่ ชะอวด เฉลิมพระเกียรติ และอำเภอพระพรหม ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนา ใกล้เชิงเขามีการปลูกยางพาราและผลไม้หลากชนิด

1 ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครศรีธรรมราช "ประวัติศาสตร์จังหวัดนครศรีธรรมราช"

2 รายงานการวิจัย คักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช 2541 หน้า 9

ภาพที่ ๓.๒-๑ แผนที่แสดงที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศจังหวัดนครศรีธรรมราช

ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและการปกครอง³

คนนครได้ชื่อว่า เป็นคนจริง รักพวกพ้อง มีลักษณะการเป็นผู้นำสูง ใฝ่รู้ จนบางครั้งขาดการยอมรับผู้อื่น วัฒนธรรมประเพณีได้รับอิทธิพลผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์, ผี, พุทธ และอิสลาม ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 95 รองลงมาคือศาสนาอิสลามและคริสต์

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,524,558 คน เป็นหญิงและชาย ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แบ่งการปกครองเป็น 21 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ จำนวน 165 ตำบล และ 1,466 หมู่บ้าน มีเทศบาล 24 แห่ง เป็นเทศบาลตำบล 22 แห่ง เทศบาลเมืองและนครอย่างละแห่ง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 10 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 42 คน และสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 5 คน

รายได้ประชากรมาจากภาคการเกษตรร้อยละ 30 ภาคพาณิชยกรรมร้อยละ 30 ที่เหลือมาจากภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและอื่น ๆ ร้อยละ 40 มีพื้นที่การเกษตรประมาณ 3.49 ล้านไร่ พื้นที่ป่าไม้ 1.14 ล้านไร่ พืชเศรษฐกิจสำคัญคือ ข้าว ยางพารา มะพร้าว และกาแฟ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีจำนวน 44,792 บาท(GPPปี 2541)นับเป็นลำดับที่ 11 ของภาคใต้

วิสัยทัศน์⁴

วิสัยทัศน์จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2545 – 2549 มีว่า “พลเมืองใฝ่เรียนรู้ อยู่เป็นนิจ ร่วมสานกิจพัฒนารักษาถิ่น ชีวติมีคุณภาพทั้งแผ่นดิน เป็นท้องถิ่นวัฒนธรรมค้ำสังคม เศรษฐกิจยั่งยืนทุกท้องที่ สิ่งแวดล้อมสมดุลดีอย่างเหมาะสม ศูนย์กลางภูมิภาคที่น่านิยม ประชาคมรวมพลังสร้างเมืองนคร” สรุปเป็นใจความสำคัญว่า “นครแห่งการเรียนรู้ เป็นเมืองน่าอยู่ สู่สังคมพัฒนายั่งยืน”

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและงบพัฒนาจังหวัด⁵

ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่บรรลุเป้าหมายมีจำนวน 26 ตัวชี้วัด ที่ไม่บรรลุเป้าหมาย 13 ตัวชี้วัด การพัฒนาคุณภาพชีวิตจากข้อมูลปี กชช. 2ค (2542) พบว่ามีหมู่บ้านที่สูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย 990 หมู่บ้าน อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย 388 หมู่บ้าน และต่ำกว่าเกณฑ์ 13 หมู่บ้าน

งบประมาณตามแผนปฏิบัติการพัฒนาจังหวัดประจำปี 2544 จำนวน 10 กระทรวง

3,4,5 รายงานวิจัย ศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช หน้า 10 – 11 และ

จากเว็บไซต์ <http://www.nakhonsithammarat.com> ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครศรีธรรมราช

วันที่ 1 สิงหาคม 2544

และ 2 หน่วยงานเสริม (ไม่นับทบวงมหาวิทยาลัยและโครงการพิเศษในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง) มีจำนวน 326 โครงการ เป็นเงินทั้งสิ้น 1,758,637,686 บาท

องค์กรประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช⁶

การศึกษาศักยภาพประชาคมจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (2541) พบว่ามีกลุ่มองค์กรประชาชนที่รวมตัวกันทำกิจกรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวนมาก ทั้งที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและไม่ได้จดทะเบียน ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยราชการ มีบางส่วนที่ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชนและที่ชุมชนจัดตั้งกันเองรวม 2,788 กลุ่ม/องค์กร. หลังจากมีการขึ้นทะเบียนกลุ่ม/องค์กรเกษตรกรรมตามร่างพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (2543) มีกลุ่ม/องค์กรเกษตรกรรมไปขึ้นทะเบียนไว้จำนวน 2,039 องค์กร⁷ โดยหลายกลุ่มเป็นกลุ่มที่เพิ่งจัดตั้งใหม่

องค์กรชาวบ้านด้านการเงินในจังหวัดนครศรีธรรมราช⁸ มีอยู่หลากหลายกลุ่ม แยกเป็นสหกรณ์เพื่อการผลิตจำนวน 145 สหกรณ์ กลุ่มและสหกรณ์เครดิตยูเนียน 5 แห่ง ธนาคารหมู่บ้าน 43 กลุ่ม และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 163 กลุ่ม

๒) องค์กรการเงินชุมชน⁹

คำนิยาม

องค์กรการเงินชุมชน หมายถึง กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเป็นหลัก มีลักษณะสำคัญคือ มีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เงินออม

⁶ ศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช หน้า 12 - 20

⁷ ข้อมูลจากสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ชั่วคราว) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

⁸ ศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช หน้า 18

⁹ องค์กรการเงินชุมชนตามนิยามนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการคือ ความเกี่ยวเนื่องกับชุมชนและมีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สหกรณ์ออมทรัพย์จากกลุ่มอาชีพ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์ออมทรัพย์ของข้าราชการ รวมทั้งสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ร้านค้า ไม่นับเป็นองค์กรการเงินชุมชนตามนิยามนี้ (ยกเว้นสหกรณ์เครดิตยูเนียน) กลุ่มที่ทำกิจกรรมโดยลงหุ้นรายสะดวกเพื่อทำธุรกิจร่วมกันในชุมชน เช่น กลุ่ม"ฮามานะ" ที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางศาสนาอิสลาม ไม่นับเป็นองค์กรการเงินชุมชนในการศึกษานี้ แต่กลุ่มที่มีการสะสมเงินเป็นประจำ แม้ไม่ปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม แต่นำไปลงทุนทำธุรกิจร่วมกัน ถือว่าเป็นองค์กรการเงินชุมชนตามนิยามนี้ เช่น กลุ่มประมงเรือเล็กอิสลามออมทรัพย์ (บ้านในทุ่ง) เป็นต้น (นิยามโดยหาหรือกับนายฝาก ตรี วัลย์ และเจ้าหน้าที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช)

ที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกกู้หรือทำธุรกิจร่วมกัน ถ้าไรที่เกิดขึ้นนำมาปันผลให้กับสมาชิก โดยอาจแบ่งบางส่วนเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน

องค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

องค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีด้วยกันหลายรูปแบบ ถ้าจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากชื่อและที่มา ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานสนับสนุนมีด้วยกัน 5 ชื่อหลัก คือ

1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2) ธนาคารหมู่บ้าน 3) กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน 4) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต 5) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด นอกนั้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งกันเองมีชื่อเรียกตามอาชีพหรือชื่อบ้านที่ตั้งกลุ่มซึ่งมีไม่มากนัก เช่น กลุ่มประมงเรือเล็กอิสลามออมทรัพย์(บ้านในถุ้ง) เป็นต้น

องค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มิใช่แตกต่างกันเฉพาะชื่อเรียก ซึ่งส่วนใหญ่มีที่มาจากคำแนะนำเผยแพร่ของส่วนราชการหรือกลุ่มผู้นำจากภายนอกชุมชนเท่านั้น ในหลายกลุ่มแม้มีชื่อเรียกเดียวกัน ก็ยังมีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกันด้วย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับเงื่อนไขภายในของชุมชน เช่น เรื่องอัตราดอกเบี้ย การปันผลกำไร และการจัดตั้งกองทุนของกลุ่ม เป็นต้น กล่าวได้ว่า องค์กรการเงินชุมชนเกือบทั้งหมดในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการภายในของตนเอง โดยอาศัยกรอบของหน่วยงานสนับสนุนเป็นแนวทางในการกำหนดระเบียบปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมเนียมนิยมของชุมชน

หน่วยงานและองค์กรสนับสนุน

องค์กรการเงินชุมชนทั้ง 5 ชื่อ มีรูปแบบการดำเนินงานที่ค่อนข้างชัดเจนของตนเอง ตามกรอบของหน่วยงานสนับสนุน ดังนี้

๑) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งขึ้นจากนโยบายและแผนงานประจำปีในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่มีรูปแบบตามข้อกำหนดของกรมการพัฒนาชุมชน

๒) ธนาคารหมู่บ้าน มาจากแนวคิดและการทดลองในโครงการอีสานเขียวของอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แล้วขยายผลมายังจังหวัดนครศรีธรรมราช มีส่วนราชการจากสำนักงานเกษตรอำเภอและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดนครศรีธรรมราชสนับสนุนการจัดตั้ง มี อาจารย์ยินดี เจ้าแก้ว จากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ให้การสนับสนุน โดยมีแกนนำชุมชนสำคัญ 2 คน คือ นายถาวร จุลเสวต และอาจารย์เจริญ สุขราช เป็นผู้นำในการเผยแพร่ ขยายผลอย่างแข็งขัน

๓) กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน มาจากการเผยแพร่จัดตั้งของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทยผ่านทางสำนักงานเครดิตยูเนียนภาคใต้ร่วมกับชมรมเครดิตยูเนียนภาคใต้ โดยความดูแลของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต มาจากแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว ขยายผลผ่านพระสุบิน ปณิโต ที่จังหวัดตราด เมื่อพระสุบินจัดอบรมพระสงฆ์เพื่อขยายผลการดำเนินงาน พระสุวรรณ คเวสโก ได้เข้ารับการอบรม แล้วนำมาจัดตั้งเผยแพร่ขึ้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๕) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด มาจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยโครงการพัฒนาชุมชนแออัดภาคใต้ที่ต้องการรวมกลุ่มชาวบ้านในชุมชนแออัด เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือ

เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

องค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายตามลักษณะพื้นฐานโดยชื่อและที่มาทั้ง 5 เครือข่าย โดยการริเริ่มของหน่วยงานสนับสนุนและผู้นำบางคน โดยมีเครือข่ายที่จัดตั้งเพิ่มเติมขึ้นอีก 3 เครือข่าย คือ 1) องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร 2) ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมเป็น 8 เครือข่าย ดังนี้

๑) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต รวมกันในชื่อ ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน รวมกันในนาม สถานธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน เชื่อมโยงเครือข่ายกับเครดิตยูเนียนจังหวัดอื่น ๆ ตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงมาในชื่อชมรมเครดิตยูเนียนภาคใต้

๔) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ใช้ชื่อว่า เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

๕) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด รวมกันในชื่อ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

๖) องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร เป็นการรวมกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยการริเริ่มของข่ายการเงินชุมชนจากส่วนกลาง มีสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาเป็นแกนประสานงาน โดยการสนับสนุนของ นายภิรม ฤคเมธาวิ จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๗) ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช มาจากการรวมกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนและสหกรณ์การเกษตรบางแห่งเข้าด้วยกัน มีที่มาและรูปแบบคล้ายคลึงกับองค์กร

เครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร โดยการสนับสนุนของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด นครศรีธรรมราช

๘) เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มาจากการรวมตัวของ ธนาคารหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับเงินกู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง(พชม.) ในโครงการ มียาชาว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสมาชิกขององค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร และสหกรณ์การ หมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการสนับสนุนหรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับสำนักงานพัฒนาชุมชน เมือง ซึ่งได้ยุบรวมกับกองทุนพัฒนาชนบทกลายเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปัจจุบัน

สถานะและบทบาทขององค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

เพื่อให้เห็นภาพรวมองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช จะนำเสนอความเป็นมาและพลวัตขององค์กรการเงินชุมชนจาก 8 เครือข่าย ซึ่งครอบคลุมองค์กรการเงินชุมชนใน จังหวัดนครศรีธรรมราช เกือบทั้งหมด โดยมีเนื้อหาครอบคลุม 6 เรื่องหลัก ๆ ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมา 2) โครงสร้างและการจัดการ 3) สมาชิก 4) กิจกรรม 5) แนวคิดและวัตถุประสงค์ และ 6) บทบาทของหน่วยงานองค์กรสนับสนุน

๑) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

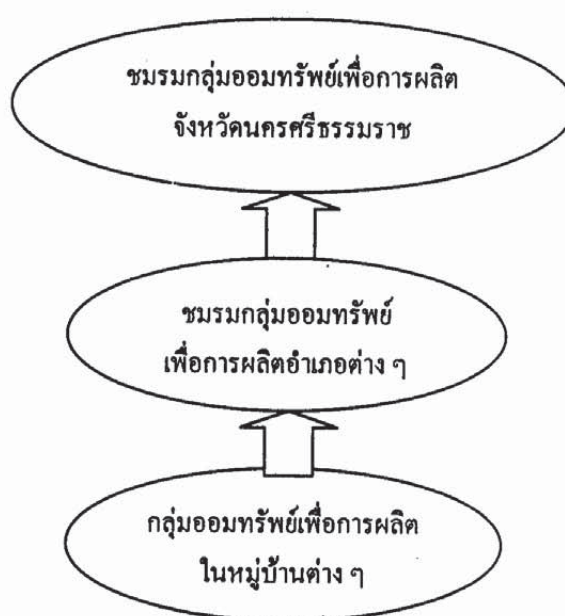
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกิจกรรมพัฒนาคนของกรมการพัฒนาชุมชน ให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชน มีการออมทรัพย์ร่วมกัน เพื่อสะสมไว้เป็นทุนในการทำการผลิต เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2517 แผนงานดังกล่าวของกรมการพัฒนาชุมชนจะมีการดำเนินกิจกรรม ต่อเนื่องเป็นชุด นอกจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแล้ว จะมีศูนย์สาธิตการตลาด กิจกรรมยั้งฉาง และธนาคารข้าว¹⁰ ซึ่งเป็นงานในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน รูปแบบและแนวทาง ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ หากกลุ่มออมทรัพย์ใดมี รูปแบบแตกต่างไปจากที่กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดไว้ ก็ถือว่าไม่อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ พัฒนาชุมชน ในการดำเนินงานเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะเป็นผู้เผยแพร่ขยายผล ส่วนใหญ่จะผ่าน ทางที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านใด ผู้ใหญ่บ้านก็มักจะ ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม โดยจะมีแบบรายงานผลการดำเนินงานให้กลุ่มจัดทำส่งให้เจ้าหน้าที่ พัฒนาชุมชนในอำเภอ แล้วรวบรวมไว้ที่จังหวัดรายงานไปยังกรมตามลำดับ (จากการสำรวจข้อมูล พบว่า การรายงานข้อมูลในแต่ละอำเภอไม่ครบถ้วนและไม่ต่อเนื่อง ข้อมูลของอำเภอและจังหวัด บางแห่งขัดแย้งกัน)

¹⁰ แบบรายงานผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ

รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะแบ่งเป็น 4 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายอำนวยการ 2) ฝ่ายเงินกู้ 3) ฝ่ายตรวจสอบ และ 4) ฝ่ายส่งเสริม โดยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะเน้นให้สมาชิกสะสมเงินเป็นหลัก ไม่สนับสนุนให้มีการกู้ยืมในช่วงเริ่มต้น โดยอาจจะสะสมไว้ 5 ปี หรือมีจำนวนเงินมากพอค่อยปล่อยกู้ เช่น สะสมให้ได้จำนวนเงิน 1 แสนบาทก่อน¹¹ เป็นต้น ซึ่งเป็นทั้งข้อดีและข้อเสียในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวก็มีการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอด ซึ่งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของกรมการพัฒนาชุมชนอย่างเคร่งครัด

สำหรับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 437 กลุ่ม สมาชิก 53,020 คน มีเงินสะสมสะสมรวม 392,321,538 บาท¹²

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดนครราชสีมา เริ่มเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในนามชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี 2534 โดยการริเริ่มสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และมูลนิธิหมู่บ้าน มีนายตรีวุธ พาระพัฒน์ จากกลุ่มออมทรัพย์บ้านศิ่วรง เป็นประธานชมรมคนแรก มีโครงสร้างเครือข่าย แสดงดังรูป

ภาพที่ ๓.๒-๒ แสดงโครงสร้างการจัดเครือข่ายของชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

¹¹ การชี้แจงของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านศาลาสามหลัง ตำบลสระแก้ว อำเภอท่าศาลา

¹² ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา (มิถุนายน 2544) ข้อมูลดังกล่าวน่าจะคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เพราะจากการตรวจสอบกับข้อมูลอำเภอ แม้เป็นรายงานเดือนเดียวกันก็มีตัวเลขไม่ตรงกัน โดยเฉพาะอำเภอพรหมคีรี ซึ่งมีเงินสะสมสะสมต่างกันถึง 55 ล้านบาท (ข้อมูลนี้ไม่นำยอดเงินจากอ.พรหมคีรีมารวม)

โครงสร้างดังกล่าวจัดวางขึ้นตามการแบ่งส่วนการปกครองของรัฐ ซึ่งแม้ว่าจะมีการจัดองค์กรอย่างชัดเจนเป็นลำดับ โดยมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนอยู่ทุกพื้นที่ก็ตาม แต่การดำเนินงานของชมรมระดับจังหวัดยังมีกิจกรรมร่วมกันน้อยมาก ต่างจากระดับอำเภอ ซึ่งพอจะมีกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้าง เช่นการจัดทำกลุ่มฌาปนกิจร่วมกันของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอำเภอเมือง เป็นต้น อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้ว กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอก็ยังมีกิจกรรมร่วมกันน้อยมากเช่นกัน

ปัจจุบันชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครศรีธรรมราช มีประธานเป็นคนที่ 4 แล้ว คือ นายदनัย ชุกกลิน ซึ่งยังไม่มีบทบาทในการทำงานเท่าใดนัก สำหรับแนวทางในการดำเนินงานได้รับคำแนะนำจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดให้พิจารณาจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนแนะนำให้ไปยังส่วนงานที่ดูแลรับผิดชอบทั่วประเทศ

๒) ธนาคารหมู่บ้าน¹³

ธนาคารหมู่บ้าน เป็นโครงการทดลองโดยการริเริ่มของ ผ.ศ. จำนงค์ สมประสงค์ จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อสนับสนุนโครงการอีสานเขียวของกองทัพบก ดำเนินการระหว่างปี 2534 - 2535 ขณะดำเนินการได้เผยแพร่มายังจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการนำของนายถาวร จุลเสวต และอาจารย์เจริญ สุขราช โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรกรรมระหว่างประเทศ และด้านวิชาการจากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ทำให้มีการขยายกิจกรรมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกันอย่างคึกคัก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เพราะมีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนอยู่ แต่หลังจากหมดเงินสนับสนุนจากสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรกรรม กิจกรรมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านก็ซบเซาลง

ในปี 2539 โครงการพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ (พชม.) ได้เผยแพร่และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นในชุมชนเมืองในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพรและระนอง โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองกับชนบทคือ นายถาวร จุลเสวต และนางพัชนี พนิตอังกูร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเมือง กอปรกับในช่วงดังกล่าวมีการผลักดันให้มีการจัดทำร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนขึ้น ผู้นำจากธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดต่าง ๆ จึงถือโอกาสร่วมกันจัดตั้งสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ขึ้นในปี 2540¹⁴ แต่ก็ไม่มีกิจกรรมร่วมกันเท่าใดนัก เนื่องจากไม่มีงบประมาณสนับสนุนและพื้นที่เชื่อมโยงกว้างขวางยากต่อการติดต่อประสานงาน

¹³ ศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช หน้า 18

¹⁴ ดูรายละเอียดในข้อบังคับสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ 2540

ในปี 2541 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ได้สนับสนุนการจัดทำทำเนียบสภา
 ณาการหมู่บ้านภาคใต้ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการดำเนินงานของสภาธนาคารหมู่บ้าน
 โดยแกนนำได้จัดสัมมนาสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ขึ้นที่สวนโมกขพลาราม โดยของบสนับสนุน
 จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เพื่อทบทวนและกำหนดแนวทางการทำงานของธนาคารหมู่บ้าน
 โดยนายณรงค์ คงมาก ซึ่งเป็นแกนหลักในการจัดทำทำเนียบและเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนา
 ชุมชนเมือง ได้เสนอให้ธนาคารหมู่บ้านกลับมาทบทวนปรับปรุงระบบการทำงานของกลุ่ม ซึ่งกำลัง
 ประสบปัญหาภายในอย่างมากแทนการเผยแพร่ขยายผลในแนวทาง¹⁵

หลังจากกลับจากสัมมนาระดับภาคใต้ แกนนำคณะทำงานธนาคารหมู่บ้านใน
 จังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดสัมมนาเพื่อสร้างเครือข่ายระดับจังหวัดขึ้นโดยการสนับสนุนของ
 สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ในปลายปี 2541¹⁶ที่ประชุมได้เลือก
 นายคุณกิจ อยู่คง เป็นประธานคนแรก มีคณะกรรมการ 12 คนจาก 6 อำเภอ ในช่วงแรก
 สภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชได้นัดประชุมทุกวันที่ 25 ของเดือน ที่สถาบันราชภัฏ
 นครศรีธรรมราช ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสังคมขึ้นในปีเดียวกันนั้น อาจารย์เจริญ สุขราช
 ได้เสนอโครงการพัฒนาศักยภาพและขยายเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชขึ้น
 ในนามสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ผ่านทางกองทุนเพื่อสังคม โดยดำเนินการจัดอบรมบัญชีและ
 ประชุมเผยแพร่จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นในอำเภอต่าง ๆ ทั่วจังหวัดนครศรีธรรมราช กิจกรรม
 ดังกล่าวดำเนินการร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
 และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยที่อาจารย์จ่านงค์ สมประสงค์ ได้เผยแพร่ความคิดผ่านกรม
 ส่งเสริมการเกษตร จนได้รับการบรรจุเป็นนโยบายของกรมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน
 ขึ้นในทุกตำบลทั่วประเทศ โดยในส่วนของจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น อาจารย์เจริญ สุขราช ได้เป็น
 วิทยากรชี้แจงให้กับเกษตรอำเภอทุกอำเภอรับทราบและได้ร่วมงานกับสำนักงานเกษตรจังหวัด
 มาโดยตลอด

หลังจากนั้น เมื่อกองทุนเพื่อสังคมสนับสนุนให้มีการจัดทำโครงการสวัสดิการ
 ชุมชนเพื่อผู้ยากลำบากผ่านทางเครือข่ายองค์กรชุมชน นายณรงค์ คงมาก และ นายถาวร จุลเสวต
 ได้รับการประสานจากกองทุนเพื่อสังคมให้ดำเนินการจัดกระบวนการเชื่อมโยงสภาธนาคารหมู่บ้าน
 ภาคใต้ เพื่อร่วมกันจัดทำโครงการสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ยากลำบาก จนกระทั่งได้รับการอนุมัติจาก
 กองทุนเพื่อสังคม รวม 10 จังหวัด เป็นจำนวนเงินประมาณ 79 ล้านบาท โดยมีอาจารย์ยีนดี เจ้าแก้ว
 จากสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชและ นายณรงค์ คงมาก เป็นทีมติดตามสนับสนุน สำหรับใน

¹⁵ รายงาน บทเรียนและทิศทางการดำเนินงานธนาคารหมู่บ้าน 2541

¹⁶ สรุปการสัมมนาสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช 2541

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกลุ่มที่เข้าร่วมของบสนับสนุนจำนวน 72 กลุ่ม จากจำนวน 17 อำเภอ เป็นจำนวนเงินประมาณ 37 ล้านบาท โดยธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่ ได้เข้าร่วมของบสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคมในโครงการเดียวกันผ่านทางองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนครไปก่อนหน้านี้แล้ว ปัจจุบันประธานสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชคือ นายโสภณ จันทร มีสมาชิกร่วมดำเนินกิจกรรมในโครงการกองทุนเพื่อสังคมจาก 17 อำเภอ รวม 74 กลุ่ม ขณะที่ข้อมูลในส่วน of สำนักงานเกษตรจังหวัดมีธนาคารหมู่บ้านจำนวน 123 กลุ่ม จาก 20 อำเภอ¹⁷ และที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 6 กลุ่ม จาก 3 อำเภอ¹⁸

๓) กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน จังหวัดนครศรีธรรมราช

เครดิตยูเนียนมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในต่างประเทศ สำหรับประเทศไทย มีกลุ่มเครดิตยูเนียนแห่งแรก เมื่อปี 2508 จนกระทั่งปี 2522 กลุ่มเครดิตยูเนียนได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ และในปีเดียวกันได้จดทะเบียนเครือข่ายในนามชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ดังนั้นในด้านโครงสร้างและการดำเนินงาน นับได้ว่าเครดิตยูเนียนเป็นกลุ่มที่มีความเป็นตัวของตัวเองและมีระบบการจัดการที่มีความชัดเจนมากที่สุด หน่วยงานราชการคือกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นเพียงหน่วยงานกำกับดูแลเท่านั้น สำหรับในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเครดิตยูเนียนอยู่เพียง 5 สหกรณ์ กับอีก 2 กลุ่ม โดยมีสำนักงานส่งเสริมเครดิตยูเนียนภาคใต้ตั้งอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานสนับสนุน ซึ่งสำนักงานได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งชมรมเครดิตยูเนียนภาคใต้ขึ้น โดยรวมเครดิตยูเนียนจังหวัดต่าง ๆ ตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงมาเข้าด้วยกันเพื่อเป็นกลไกเสริมการทำงานของสำนักงานอีกทางหนึ่งด้วย แต่ชมรมก็ยังไม่มีการรวมกันเท่าใดนัก¹⁹

๔) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เกิดจากฉันทะในการทำงานช่วยเหลือชุมชนของ พระสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเคยเป็นผู้ปฏิบัติงานในเขตป่ามาก่อน เมื่อเกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนาผ่านทางคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ จากสวนโมกขพลาราม จึงได้บวชเป็นพระ หลังจากได้รับนิมนต์เข้าอบรมในโครงการขยายงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตตามแนวคิดของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่จังหวัดตราดในปี 2542 โดยการประสานงานของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ท่านได้กลับมาจัดตั้งกลุ่มที่วัดป่ายางและเผยแพร่แนวคิด สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มผ่านทางเครือข่ายพระสงฆ์ มีกลุ่มที่จัดตั้งใหม่และเข้าร่วมกับ

¹⁷ ข้อมูลสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช 2543

¹⁸ ข้อมูลสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดนครศรีธรรมราช 2544

¹⁹ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานเครดิตยูเนียนภาคใต้

เครือข่ายในปัจจุบันจำนวน 11 กลุ่มจาก 6 อำเภอ กลุ่มวัดป่ายางได้ขอสนับสนุนงบประมาณเครือข่ายจากกองทุนเพื่อสังคม โดยนำสมาชิกแกนนำไปปฏิบัติงานที่จังหวัดตราด และเมื่อกลับมาแล้วได้ดำเนินกิจกรรมสำคัญคือ การทำธุรกิจขายกากน้ำตาลของเครือข่ายโดยมีนายอาคม ภูติภัทร แกนนำเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ของพระสุบิน ปณีโต และนายณรงค์ คงมาก จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนช่วยติดต่อประสานงานให้ เครือข่ายได้มอบให้กลุ่มวัดป่ายางเป็นผู้ดำเนินการ นอกจากนี้สมาชิกบางส่วนในกลุ่มวัดป่ายางได้ร่วมกันทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้และจำหน่ายแก่ผู้สนใจด้วย กิจกรรมจำหน่ายกากน้ำตาลและทำปุ๋ยหมักชีวภาพดำเนินไปด้วยดีและได้เชื่อมโยงเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมจำนวนมาก โดยมีกัลยาณมิตรจากสื่อวิทยุชุมชนประชาคมนครศรีธรรมราชในรายการโฟกัสเมืองนคร ช่วยประชาสัมพันธ์ให้อย่างต่อเนื่อง²⁰

๕) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยโครงการพัฒนาชุมชนแออัดภาคใต้ได้เข้ามาดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น โดยมีประสบการณ์ชุดหนึ่งจากการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนแออัดที่จังหวัดสงขลามาก่อนว่า แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากปัญหาสำคัญของชุมชนแออัดคือปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาจึงต้องให้การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อรวมพลังในการต่อสู้รณรงค์เรื่องที่อยู่อาศัยในระดับนโยบาย ซึ่งมีใช่เฉพาะในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชเท่านั้น แต่ได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายสลับภาคได้ร่วมกับจังหวัดสงขลา ตรัง ภูเก็ต สุโขทัย และสตูล รวมทั้งเชื่อมโยงกับสลับภาคอื่น ๆ เป็นสมัชชาสลับ 4 ภาคในระดับประเทศด้วย สำหรับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราชมีด้วยกัน 5 กลุ่ม มีนางไพศิษฐ์ พรหมแก้ว เป็นประธาน²¹

๖) องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร

องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร เกิดจากการริเริ่มของข่ายการเงินชุมชน โดยความร่วมมือของหน่วยงาน/องค์กรและบุคคลที่สนใจงานพัฒนาชุมชนจากส่วนกลาง มีสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาเป็นแกนประสานงาน ได้จัดทำโครงการเชื่อมโยงองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด โดยการนำร่องทดลอง 4 แห่งทั่วประเทศที่ภาคใต้ ได้จัดเวทีขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อเดือนมิถุนายน 2541 โดยประสานมายังหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้นำองค์กรการเงินชุมชนทุกรูปแบบ ข้อเสนอจากเวที

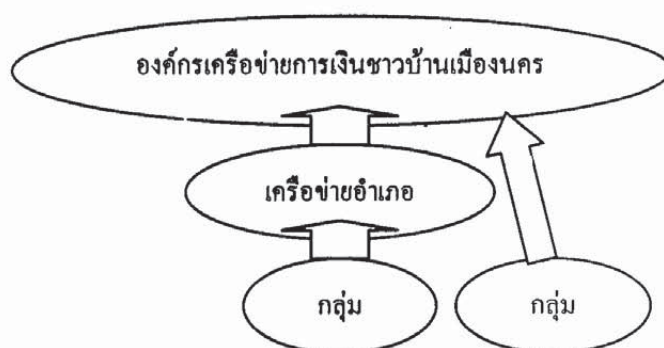
²⁰ สัมภาษณ์พระสุวรรณ คเวสโก เจ้าอาวาสวัดป่ายาง

²¹ สัมภาษณ์ นางไพศิษฐ์ พรหมแก้ว

ประชุมเห็นชอบร่วมกันให้มีการจัดตั้งคณะทำงานประสานเครือข่ายการเงินชุมชนขึ้นมาคณะหนึ่ง โดยคณะทำงานซึ่งมีนายวิโรจน์ คงปัญญา เป็นประธาน ได้จัดประชุมเตรียมการรวม 4 ครั้ง โดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประสานกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ มีชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิต ยูเนียน และกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด โดยจัดสัมมนาในเดือน กันยายน 2541 มีกลุ่มองค์กร รูปแบบต่าง ๆ เข้าร่วม 21 กลุ่ม จำนวน 34 คน ที่ประชุมได้ตกลงจัดตั้งเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน ระดับจังหวัดขึ้น ใช้ชื่อว่า องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร มีนายวิโรจน์ คงปัญญา ได้รับเลือกเป็นประธาน กำหนดให้มีการประชุมออมทรัพย์ร่วมกันทุกวันที่ 12 ของเดือน โดยขอใช้หอสมุด พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อำเภอเมือง เป็นสถานที่ประชุม

กิจกรรมสำคัญขององค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร คือ การจัดทำโครงการสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก โดยการประสานผ่านอำเภอ จัดเวทีประชุมชี้แจง เผยแพร่ ข้อมูลให้องค์กรการเงินชุมชนอำเภอต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นได้จัดประชุมผู้นำกลุ่มองค์กรที่เสนอโครงการเข้ามา เพื่อรวบรวมแนวความคิด ปรับเงื่อนไขต่างๆ หลายครั้งจนเป็นที่ตกลงร่วมกันได้ข้อสรุปเป็นโครงการสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ยากลำบาก มีองค์กรการเงินชุมชนเข้าร่วมจำนวน 111 กลุ่ม จาก 21 อำเภอ ในนามองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร ขอสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม 3 ประเภท คือ ประเภทให้เปล่า ประเภทเงินยืมและเงินให้กู้ดอกเบี้ยต่ำ กองทุนชุมชนได้อนุมัติโครงการเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2542 จำนวนเงินประมาณ 33 ล้านบาท โดยมีงบบริหารให้กับเครือข่าย 5% และให้เครือข่ายจัดหาทีมที่เลี้ยงสนับสนุนการทำงาน ซึ่งคณะกรรมการได้เสนอให้นายกัม ภคเมธาวีในนามมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นหัวหน้าทีมติดตามสนับสนุนโดยใช้งบจากกองทุนเพื่อสังคมประมาณ 2% เป็นงบดำเนินการ²²

ปัจจุบันองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร มีสมาชิกจำนวน 191 กลุ่ม จากจำนวน 21 อำเภอ มีโครงสร้างเครือข่ายดังนี้

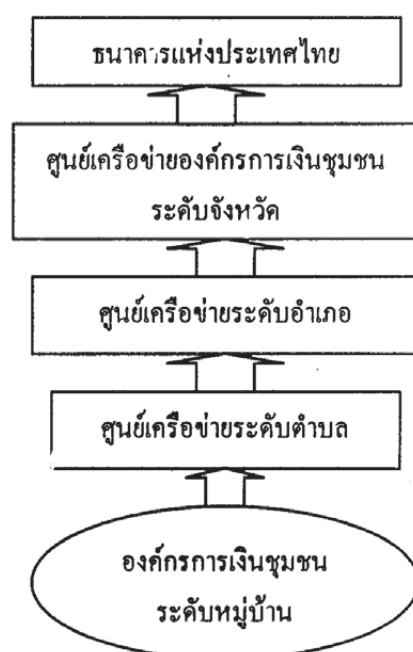

ภาพที่ ๓.๒-๓ แสดงโครงสร้างการเชื่อมโยง องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร

²² สัมภาษณ์นายวิโรจน์ คงปัญญา

๗) ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการผลักดันสนับสนุนของ ผ.ศ. จำนงค์ สมประสงค์ ในนามสมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ผ่านทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามแนวคิดในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ยั่งยืนทั่วราชอาณาจักร โดยเริ่มต้น อาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ ได้เสนอแนวคิดผ่านทางกระทรวงมหาดไทย เสนอให้ใช้งบ 2,500 ล้านบาท ระยะเวลา 4 ปี (2541 – 2544) ครอบคลุมพื้นที่ 7,257 ตำบล รวม 66,090 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนระดับหมู่บ้าน สถาบันการเงินระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ รวมทั้งส่งเสริมและเชื่อมโยงธุรกิจชุมชนทุกระดับให้ครบวงจร²³ โดยอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ มีปณิธานแรงกล้าที่จะเชื่อมโยงองค์กรชุมชนที่ทำธุรกิจการเงิน การผลิต และการตลาด เข้าด้วยกันให้ครบวงจร ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้เข้าร่วมดำเนินการกับข่ายการเงินชุมชนโดยมีสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาเป็นแกนประสานงาน จัดทำโครงการนำร่องเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนระดับจังหวัดในพื้นที่ 4 แห่งทั่วประเทศ โดยที่จังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดประชุมสร้างความเข้าใจ และได้พัฒนาขึ้นเป็น องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร ดังกล่าว และที่จังหวัดขอนแก่น ตั้งชื่อว่า ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น โครงสร้างตามแนวคิดของอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ แสดงดังรูป

ภาพที่ ๓.๒-๔ แสดงโครงสร้างเครือข่ายตามแนวคิดของอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์

²³ ดูรายละเอียดในเอกสารโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ยั่งยืนทั่วราชอาณาจักร

เมื่อกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ มีนโยบายสนับสนุนให้เกิดศูนย์เครือข่าย องค์การการเงินชุมชนระดับจังหวัดผ่านมายังจังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานดำเนินการ จึงได้สำรวจข้อมูลกลุ่มองค์การการเงินชุมชน รูปแบบต่างๆ ซึ่งรวมเอากลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์การเกษตรเข้าไว้ทั้งหมด โดยได้จัด ประชุมชี้แจงแนวทางการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายระดับจังหวัด มีอาจารย์จำนงค์ สมประสงค์ รับเชิญ เป็นวิทยากรนำเสนอด้วยตัวเองเมื่อเดือนมิถุนายน 2543 มีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมรับฟังจำนวน มาก สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดทำแบบแจ้งความจำนงค์กลุ่มที่สนใจ เข้าร่วมจัดตั้งศูนย์เครือข่ายให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงชื่อไว้ จากนั้นได้เชิญกลุ่มที่สนใจร่วมประชุม เลือกตั้งคณะกรรมการร่างระเบียบของศูนย์เครือข่าย แล้วจัดประชุมเชิญผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ร่วมสมัคร เป็นสมาชิก และเลือกคณะกรรมการของศูนย์เครือข่ายองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช มีนายแพทย์พอริน อัครนิ ได้รับเลือกเป็นประธาน หลังจากนั้นเมื่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการประสานจัดตั้งศูนย์เครือข่ายองค์การการเงินชุมชนระดับประเทศ ที่ประชุมได้เลือก นายแพทย์พอริน อัครนิ เป็นประธาน อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย²⁴

ปัจจุบันศูนย์เครือข่ายองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชมีสมาชิกจำนวน 64 กลุ่มจากจำนวน 18 อำเภอ²⁵

๔) เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดจากการสนับสนุน ของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองในโครงการสินเชื่อพัฒนาชุมชนเมือง (โครงการมียาชาว่า) โดยสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี ให้กับประชาชนในเขตเมืองผ่านกลุ่มองค์การการเงินชุมชน โดยกลุ่มที่ร่วมกันกู้เงินจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองจำนวน 11 กลุ่ม จาก 6 อำเภอ ได้เชื่อมโยง เป็นเครือข่ายใช้ชื่อว่า เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นเวที แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการจัดการเรื่องเงินกู้ โดยมีกลุ่มสมาชิกจากองค์กรเครือข่ายการเงิน ชาวบ้านเมืองนคร และสหกรณ์ธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้รับการสนับสนุนจาก โครงการสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ยากลำบากเป็นแกนหลัก มีนางสาวปรารมภ์ มุสิก เป็นประธาน โดยจะประชุมหมุนเวียนไปตามกลุ่มต่าง ๆ 3 เดือนครั้ง²⁶

²⁴ จดหมายนายแพทย์พอริน อัครนิ อธิบายความเป็นมาและแนวคิดการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายฯ

²⁵ สัมภาษณ์นางสายัญญ์ ชูเกาะทวด เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช

²⁶ สัมภาษณ์นางสาวปรารมภ์ มุสิกและนางพัชนี พนิตอังกูร

ตารางที่ ๓.๒-๑ แสดงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนในจังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	เครือข่าย องค์กรการเงินชุมชน	กลุ่มสมาชิก	หน่วยงานสนับสนุน กำกับดูแล	จำนวนสมาชิก			ประธานเครือข่าย (ที่อยู่)	สถานที่ติดต่อ
				อำเภอ/กิ่ง	กลุ่ม	คน		
1	ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดนครราชสีมา	เฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	สนง. พัฒนาชุมชน จังหวัดอำนาจ	23	437	53,020	นายดนัย ชุกสิน	สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา
2	สหกรณ์การเกษตรบ้าน นครราชสีมา	- ธนาคารหมู่บ้าน - กลุ่มออมทรัพย์ - กลุ่มอื่น ๆ	- สถาบันราชภัฏนครราชสีมา - สหกรณ์การเกษตรบ้านนาไคร้	17	74	ไม่มีข้อมูล	นายโสภณ จันท 53/4 ม.4 ต.สามตำบล อ.พุทไธสง จ.นครราชสีมา	สถาบันราชภัฏนครราชสีมา ต.ท่าบัว อ.เมือง จ.นครราชสีมา 80000
3	เครดิตยูเนียนในจังหวัดนครราชสีมา	กลุ่มและสหกรณ์ เครดิตยูเนียน	- สนง.เครดิตยูเนียนภาคใต้ - ชมรมเครดิตยูเนียนภาคใต้ - สนง.สหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา	4	7	ไม่มีข้อมูล		สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา เครดิตยูเนียนแต่ละแห่ง สำนักงานเครดิตยูเนียนภาคใต้
4	เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาคุณธรรมควบวงจรชีวิต	เฉพาะกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์พัฒนาคุณธรรม ควบวงจรชีวิต	พระสุวรรณ คอส์โก	6	11	ไม่มีข้อมูล	นายสา คงพันธุ์	วัดป่ายาง ตำบลท่าบัว อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 80000
5	เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน แออัดเทศบาลนครราชสีมา	กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน แออัดในเขตเทศบาลนคร ราชสีมา	- โครงการพัฒนาชุมชนแออัด ภาคใต้ - เทศบาลนครนครราชสีมา	เทศบาลนคร นครราชสีมา	5	ไม่มีข้อมูล	นางไพฑิษย์ พรหมแก้ว 1529/47 ถ.ยมราช ต.คลัง อ.เมือง จ.นครราชสีมา	1529/47 ถ.ยมราช ต.คลัง อ.เมือง จังหวัดนครราชสีมา 80000
6	องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้าน เมืองนคร	- กลุ่มออมทรัพย์ - ธนาคารหมู่บ้าน - กลุ่มอื่น ๆ	นายภูมิ ภคเมธวี เป็นหัวหน้าทีมติดตามสนับสนุน กิจกรรมโครงการสวัสดิการ ชุมชนเพื่อผู้ยากลำบากของเครือข่าย	21	191	ไม่มีข้อมูล	นายวิโรจน์ คงปัญญา 82/1 ม.2 ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี จังหวัดนครราชสีมา	วัดป่ายาง ตำบลท่าบัว อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 80000

ลำดับ	เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน	กลุ่มสมาชิก	หน่วยงานสนับสนุน กำกับดูแล	จำนวนสมาชิก			ประธานเครือข่าย (ที่อยู่)	สถานที่ติดต่อ
				อำเภอ/กิ่ง	กลุ่ม	คน		
7	ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	- กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต - ธนาคารหมู่บ้าน - สหกรณ์การเกษตร - สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน	สน.เกษตรและสหกรณ์จังหวัด นครราชสีมา	18	64	5,120	นายแพทย์พริน อัคริน 77 ม.2 ต.บางขัน อ.บางขัน จ.นครราชสีมา	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา หน้าโรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครราชสีมา
8	เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมือง จังหวัดนครราชสีมา	- ธนาคารหมู่บ้าน - กลุ่มออมทรัพย์ - กลุ่มอื่น ๆ	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)	6	11	ไม่มีข้อมูล	น.ส.ปรามภ์ มุสิก 58/1 ม.9 ต.เปลี่ยน อ.สีล จ.นครราชสีมา	58/1 ม.9 ตำบลเปลี่ยน อำเภอสีล จังหวัดนครราชสีมา
9	ธนาคารหมู่บ้าน		สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัดนครราชสีมา	3	6	541	ไม่มี	- ธนาคารหมู่บ้านแต่ละแห่ง - สนง.เร่งรัดพัฒนาชนบท ศูนย์ราชการนสาร อำเภอพระพรหม จังหวัดนครราชสีมา
10	ธนาคารหมู่บ้าน		สำนักงานเกษตรจังหวัด นครราชสีมา	20	123	14,341	ไม่มี	สำนักงานเกษตรอำเภอ
11		กลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนชื่ออื่น ๆ		1	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มี	กลุ่มประมงเรือเล็กปากน้ำใหญ่ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเสาชิงช้า
รวม				23	931			

องค์กรการเงินชุมชนตามนิยามนี้มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ คือ ความเกี่ยวข้องกับชุมชนและมีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

- สหกรณ์ออมทรัพย์จากกลุ่มอาชีพ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ร้านค้า ไม่นับเป็นองค์กรการเงินชุมชนตามนิยามนี้ (ยกเว้นสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน)

- กลุ่มที่ทำกิจกรรม ลงหุ้น รายละเอียดการทำธุรกิจร่วมกันในชุมชน เช่น กลุ่ม"ฮานาอะ"ที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางศาสนาอิสลาม ไม่นับเป็นองค์กรการเงินในการศึกษานี้

แต่กลุ่มที่มีการสะสมเงินเป็นประจำ แม้ไม่ปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม แต่นำไปลงทุนทำธุรกิจร่วมกัน ถือว่าเป็นองค์กรการเงินชุมชน ตามนิยามนี้ เช่น กลุ่มประมงเรือเล็กอิสลามออมทรัพย์(บ้านในถุ้ง) เป็นต้น

ลำดับ	เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน	กลุ่มสมาชิก	จำนวนสมาชิก			เงินที่จะสะสมหรือเงินทุน (บาท)	เงินฝากประจำ (บาท)	เงินให้สมาชิกกู้ (บาท)	กองทุนสวัสดิการ (บาท)	หมายเหตุ
			อำเภอ/กิ่ง	กลุ่ม	คน					
8	เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครราชสีมา	- ธนาคารหมู่บ้าน - กลุ่มออมทรัพย์ - กลุ่มอื่น ๆ	6	11	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ข้อมูล พฤษภาคม 2544
9	ธนาคารหมู่บ้าน สนับสนุนโดย สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท		3	6	541	852,280	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ข้อมูล พฤษภาคม 2544
10	ธนาคารหมู่บ้านในท่งเหนือของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา		20	123	14,341	8,852,874	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ข้อมูล ธันวาคม 2542
11	กลุ่ม/องค์กรการเงินชุมชนชื่ออื่น ๆ		1	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ข้อมูล พฤษภาคม 2544
	รวม		23	930	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	มีข้อมูล 2544

หมายเหตุ จากการสำรวจข้อมูลระดับจังหวัด และในหลายอำเภอจากหน่วยงานสนับสนุนและเครือข่ายต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีข้อมูลหรือมีไม่ครบถ้วน ข้อมูลที่มีอยู่ก็เป็นข้อมูลเก่า เนื่องจากไม่มีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลที่ดีอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ข้อมูลที่มีอยู่ส่วนใหญ่ไม่สามารถตรวจสอบจากกลุ่มได้โดยตรง เพราะไม่มีสถานที่ติดต่อครบถ้วน แม้แต่หน่วยงานที่มีบทบาทให้การสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตโดยตรง คือ สำนักงานพัฒนาชุมชน ซึ่งจะมีข้อมูลมากที่สุด ก็มีข้อมูลคลาดเคลื่อน และไม่ชัดเจน

ตารางที่ ๙.๒-๓ แสดงจำนวนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนแยกรายอำเภอตามเครือข่ายและหน่วยงานสนับสนุน

ลำดับ	อำเภอ	จำนวนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา (กลุ่ม)										รวม
		กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (สถาน.พัฒนาชุมชน)	ธนาคารหมู่บ้าน (ธกช.)	ธนาคารหมู่บ้าน (สถาน.เกษตรจังหวัด)	ธนาคารหมู่บ้าน (สถาน.ส่งเสริมพัฒนาชนบท)	สหกรณ์หมู่บ้าน (เขตเมือง)	เครดิตยูเนียน	พัฒนาคุณธรรมเศรษฐกิจชีวิต	กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด	องค์กรเครือข่ายรายภาค	องค์กรการเงินอื่น ๆ	
1	ขามเฒ่า	22		1						2		25
2	สีดา	27	8	1		2			3	3		44
3	หนองบัวลำภู	9	5	10			4		17			45
4	ท่าศาลา	24	3	7			1		9	10	2	56
5	พนาสัย	19							14	4		37
6	บ้านฝาง	10	2	11			1		19	2		45
7	ปักธงชัย	35	5	13					14	4		71
8	เมือง	66	11	2		3	3	5	20			110
9	พระทองคำ	25		9			1					35
10	ห้วยโป่ง	23	3	10	1		1		14	3		55
11	เฉลิมพระเกียรติ	14	5	4					2	4		29
12	เสิงสาง	20	3	8					8	3		42
13	ระบือ	17		12	1				16			46
14	จุฬาภรณ์	15	2	6					4			27
15	ทุ่งสง	22	6	5		1	1		3	10		48
16	บ้านด่าน	15	7	8				1	18	4		53
17	รัตนบุรี	19	1	1		2			1	3		27
18	ทุ่งใหญ่	9	2			2			8	4		25
19	นาบอง	13	1	1		1			1	4		21
20	รางสาล	4							6			10
21	จตุรพักตรพิมาน	16	1	4	4		2+2		4	3		32
22	เทพารักษ์	7		2					1			10
23	พิบูลย์	6	9	8				1	9	1		34
รวม		437	74	123	6	11	7	11	5	191	64	937

สำหรับสมาชิกของศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นสหกรณ์การเกษตรจำนวน 18 กลุ่ม

๓.๓ กรณีศึกษาองค์กรการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้

บทนำ

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษารายละเอียดการทำงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคใต้จำนวน 20 กลุ่ม ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยเน้นกลุ่มที่มีการทำงานและแนวความคิดต่างๆกัน เพื่อชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของการจัดการองค์กรการเงินในรูปแบบต่างๆ อันจะเป็น "ความรู้" ที่จะพัฒนาองค์กรการเงินในระดับพื้นฐานอันนี้ให้ทำงานเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นต่อไป

๑) กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ : จ่ายค่ารักษาพยาบาล 100%

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อ.จะนะ จ.สงขลา เป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ระดับตำบล จัดตั้งขึ้นมาในปี 2523 โดยเป็นการจัดตั้งในระดับตำบลก่อนแล้วขยายไประดับหมู่บ้านปัจจุบันมีสมาชิก 10 กลุ่ม สมาชิกทั้งหมดกว่า 6,000 คน เงินสะสมกว่า 70 ล้านบาท สมาชิกเกือบทั้งหมดในตำบลนี้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และมีสมาชิกในหมู่บ้านอื่นของตำบลใกล้เคียงอีกด้วย

กลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายจะให้สมาชิกสะสมเงินหุ้นละ 100 บาท คิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1.20 ต่อเดือนหรือร้อยละ 14.4 ต่อปี ถ้าไรล้นปีจะจ่ายให้สมาชิกในรูปดอกเบี้ย คือเงินล้นจะที่ครบปีจ่ายค่าตอบแทนอย่างน้อยเท่ากับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารพาณิชย์ปีล่าสุด (สิ้นสุดมีนาคม 2544) จ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 13 สำหรับเงินล้นที่ไม่ครบปี (เงินสะสมในปีล่าสุด) จะจ่ายเพียงครึ่งหนึ่งคือ ร้อยละ 7

ก่อนการจ่ายดอกเบี้ยจะมีการตัดเงินกำไรไว้ร้อยละ 5 สำหรับเป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการ เมื่อจ่ายดอกเบี้ยแล้วจะมีเงินเหลือ กลุ่มนำเงินดังกล่าวไปเป็นสวัสดิการ ตั้งแต่ปี 2537 กำหนดให้จ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลของรัฐร้อยละ 30 ของค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด ไม่กำหนดวงเงินคือเท่าไรก็ได้และมีการเพิ่มการจ่ายขึ้นปีละ 10% ในปี 2544 นี้กลุ่มจะจ่ายค่ารักษาพยาบาล (จากโรงพยาบาลของรัฐ) ให้สมาชิกทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเงินเท่าไร สำหรับสมาชิกที่เสียชีวิตปัจจุบันจ่ายให้ศพละ 5,000 บาทและจะเพิ่มขึ้นปีละ 500 บาท เมื่อสิ้นเดือนมกราคม 2544 กลุ่มมีกองทุนสวัสดิการ 5.8 ล้านบาท

ประธานกลุ่มคลองเปี้ยะในปัจจุบันคือกำนันอัมพร ด่วงปาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกองทุนชุมชนในระดับประเทศ

๒) กลุ่มออมทรัพย์เก่าแสง : เงินกู้เพื่อการศึกษา

ชุมชนเก่าแสงเป็นชุมชนแออัดของชาวประมงในเขตเทศบาลเมืองสงขลา สมาชิกในชุมชนเป็นชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมอย่างละครึ่งโดยประมาณ มีจำนวนทั้งหมดกว่า 2,000 คน คนในชุมชนทำอาชีพประมงและรับจ้างทั่วไปในเขตเมืองและโรงงาน

กลุ่มออมทรัพย์กำลังจัดตั้งขึ้นมาในปี 2533 โดยการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 700 คน มีเงินสะสมประมาณ 2.5 ล้านบาท เงินสัจจะสะสมของกลุ่มคิดเป็นหุ้นหุ้นละ 10 บาท ดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 18 ต่อปี (1.5 ต่อเดือน) กำไรสิ้นปีจะปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 40 กองทุนสวัสดิการร้อยละ 10 กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัยร้อยละ 20 กองทุนการศึกษาร้อยละ 20 และค่าบริหารตอบแทนกรรมการร้อยละ 10

ปัญหาสำคัญของชุมชนแออัดในเมืองคือปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย กลุ่มออมทรัพย์ที่นี้จึงตั้งกำไรของกลุ่มมาจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ปัญหาในในระยะยาว

นอกจากกลุ่มกำลังแล้ว ยังมีกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆของชุมชนแออัดใน จ.สงขลาที่ทำงานคล้ายๆกันอีก 9 กลุ่มซึ่งได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย"ศูนย์ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดจ.สงขลา(ศอช.)"

การจัดสวัสดิการของกลุ่มจะจ่ายค่าทำศพให้สมาชิกที่เสียชีวิต 3,000 บาท และจ่ายค่ารักษาพยาบาลกรณีที่มีสมาชิกต้องนอนรักษาตัวในโรงพยาบาลคืนละ 300 บาท

สวัสดิการที่น่าสนใจของกลุ่มนี้และกลุ่มอื่นๆในเครือข่ายคือ การจัดให้มีเงินกู้พิเศษตอนเปิดเทอมเพื่อช่วยเหลือผู้ปกครอง เงินกู้นี้กู้ได้ปีละสองครั้ง(เทอมละครั้ง)และต้องจ่ายให้หมดก่อนการกู้ครั้งต่อไป คิดค่าตอบแทนเพียงร้อยละ 1 ของเงินทั้งหมดต่อการการกู้หนึ่งครั้ง เช่นกู้ 10,000 บาท ก็คิดค่าตอบแทนเพียง 100 บาท เป็นต้น

๓) กลุ่มออมทรัพย์คลองหว๊ะ : จำกัดจำนวนสมาชิกและถอนสัจจะได้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคลองหว๊ะ ต.คลองสั่น อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2520 โดยการส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มจะคิดสัจจะหุ้นละ 50 บาท คิดดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิกร้อยละ 18 ต่อปี สมาชิกที่มีเงินสะสมแล้ว 10,000 บาทอาจจะหยุดส่ง รับแต่ค่าตอบแทนอย่างเดียวก็ได้ หรือสมาชิกต้องการถอนสัจจะไปใช้บางส่วนก็ได้ แต่ต้องมีเงินเหลือในกลุ่มอย่างน้อย 5,000 บาท

การปันผลของกลุ่มจะจ่ายเป็นดอกเบี้ยเงินฝาก รับประกันว่าจะไม่ต่ำกว่าเงินฝากประจำของธนาคารพาณิชย์ ปีที่ผ่านมาจ่ายดอกเบี้ยให้สมาชิกร้อยละ 12.20 กำไรส่วนที่เหลือจะจ่ายสนับสนุนชุมชนทางด้านต่างๆคือจ่ายเงินเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านปีละ 10,000 บาท และจ่ายเงินกองทุนการศึกษาให้โรงเรียนบ้านคลองหว๊ะปีละ 2,000 บาท และจ่ายสวัสดิการให้สมาชิกเป็นค่ารักษาพยาบาลคนละไม่เกิน 500 บาท สมาชิกที่เสียชีวิตจ่ายเงินให้ 1,000 บาท

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกประมาณ 400 คน มีเงินสะสมประมาณ 9 ล้านบาท

กลุ่มมีแนวโน้มนโยบายที่จะไม่รับสมาชิกเพิ่มเพราะเห็นว่าจำนวนสมาชิกที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสามารถบริหารงานได้พอเหมาะแล้วและเป็นการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มใหม่ขึ้นมาอีก

๔) กลุ่มทรายขาว : เครือข่ายกิจกรรม

กลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 เงินสัจจะสะสม หุ้นละ 10 บาท ปัจจุบันมีเงินสะสมกว่า 7 ล้านบาทบาท มีสมาชิก 563 คน (ก.ค.44)

กลุ่มออมทรัพย์ของที่เกิดขึ้นมาหลังจากกลุ่มมีกิจกรรมอื่นๆมากมายหลายอย่างมาก่อนหน้านั้น เริ่มจากการจัดตั้งร้านค้าชุมชนในปี 2527 จัดตั้งกลุ่มยางแผ่นในปี 2529 รับซื้อน้ำยางของสมาชิกใน หมู่บ้านไปจำหน่ายกับพ่อค้า เมื่อรับซื้อน้ำยางก็มีปัญหาเรื่องรถบรรทุกก็มีการลงหุ้นของสมาชิกซื้อ รถบรรทุกน้ำยางขึ้นมาอีก

เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนมุสลิมซึ่งมีข้อห้ามเรื่องการคุดอกเบ๊ย กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ จึงเป็นการกู้เงินซื้อของ คือสมาชิกจะแจ้งคณะกรรมการว่าต้องการซื้ออะไร กลุ่มจะให้เงินไปซื้อแล้วบวก กำไร สมาชิกจะมาผ่อนส่งกับกลุ่มตามอัตราที่ตกลงกัน ปัจจุบันสมาชิกอาจขอกู้ได้ถึงสองแสนบาท

เนื่องจากกลุ่มที่มีกลุ่มกิจกรรมหลายอย่างเชื่อมโยงกัน จึงมีข้อตกลงว่าให้ตัดกำไรร้อยละ 10 ของ ทุกกลุ่มกิจกรรมมาเข้ากองทุนสวัสดิการ สวัสดิการปัจจุบันคือถ้าเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลเบิกได้คืนละ 70 บาท ครั้งละไม่เกิน 10 คืน โดยมีกติกากำกับเพิ่มเติมว่าสมาชิกที่ทำสวนยางแต่ไม่ขายน้ำยางให้กับ กลุ่มจะไม่ได้รับสวัสดิการตรงนี้ ถ้าสมาชิกเสียชีวิตลงจะจ่ายให้ศพละ 300 บาท

กำไรที่ได้จากร้านค้าและกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งเป็นการทำธุรกิจนั้นจะจ่ายเข้ากองทุนชะกาตตาม หลักศาสนา กองทุนชะกาตจะจ่ายเงินช่วยเหลือคนลำบากต่างๆ ที่บ้านทรายขาวกองทุนชะกาตจะจ่าย เงินช่วยเหลือชุมชนอื่นๆอีกคือ จ่ายครูสอนศาสนาเดือนละ 3,000 บาท(สอนเสาร์- อาทิตย์) ช่วยเหลือคนที่ จะไปแสวงบุญเมกะและช่วยเหลือคนที่จะไปเรียนด้านศาสนาในต่างประเทศด้วย

๕) ธนาการชีวิตวัดดอน : กลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่มีการปันผล

ธนาการชีวิตเกิดจากแนวความคิดในการประยุกต์ธรรมะเพื่อพัฒนาคนและชุมชนของพระครู พิพัฒนโชติ (ชาวบ้านเรียกว่าท่านทอง) เจ้าอาวาสวัดดอน ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา มีหลักการ สำคัญว่าให้สมาชิกออมเงินวันละ 1 บาทหรือเดือนละ 30 บาท ไม่มากไม่น้อยกว่านี้และจะออมเงินกันในวันอาทิตย์แรกของเดือน หลังจากรับศีลในโบสถ์แล้ว

ธนาการชีวิตเริ่มจัดตั้งครั้งแรกที่วัดคลองอู่ตะเภาในปี 2527 ต่อมาขยายไปยังวัดดอนและวัดอื่นๆ อีกหลายแห่งในแถบนั้น โดยใช้หลักการทำงานอย่างเดียวกัน ปัจจุบันธนาการชีวิตวัดดอนมีสมาชิกกว่า 1,000 คน มีเงินสะสม 5 ล้านบาท

ธนาการชีวิตให้สมาชิกกู้ยืมกลุ่มออมทรัพย์ทั่วไป โดยกู้ได้สองเท่าของเงินสะสม คุดอกเบ๊ย ร้อยละ 1 แต่ไม่มีการปันผล กรรมการก็ทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน ดอกผลทั้งหมดเข้ากองทุนสวัสดิการ และช่วยเหลือชุมชน ทำให้กลุ่มมีกองทุนสวัสดิการสูงถึง 700,000 บาท กองทุนแรกเป็นกองทุนทอดผ้าป่า ช่วยเหลือวัดอื่นๆ กองทุนที่สองเป็นกองทุนอาหารกลางวันให้โรงเรียนในท้องถิ่นโรงเรียนละ 5,000 บาท

และจ่ายเงินสนับสนุนแผนกเด็กอนุบาลอีกเดือนละ 1,000 บาท สมาชิกตายจ่าย 3,700 บาท ทั้งคนที่ เป็นสมาชิกและคนอื่นๆในครอบครัวที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

สมาชิกที่เจ็บป่วยจ่ายให้คืนละ 200 บาทถ้านอนโรงพยาบาล ไม่เกิน 10 คืนต่อครั้ง ไม่จำกัดจำนวนครั้ง ถ้าไม่นอนโรงพยาบาลจ่ายให้ร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายแต่ละครั้ง การรักษาด้วยหัตถ์พื้นบ้านก็สามารถเบิกได้ 2,000 บาท

ธนาคารชีวิตยึดหลักเบญจศีลเป็นวินัยของกลุ่ม : ฝูงช่วยคนอื่นมากกว่าตนเอง ต้องเลิกอบายมุขต่างๆ

๖) กลุ่มออมทรัพย์ดอนคา : ธนาคารของธุรกิจชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์บ้านดอนคา ต.หนองสรวง อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช จัดตั้งกันขึ้นมาเองด้วยการดูแบบอย่างจากชุมชนข้างเคียงในปี 2526 ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกกว่า 3,000 คน จากประมาณ 800 ครัวเรือน เงินหมุนเวียนในกลุ่มประมาณ 18 ล้านบาท สมาชิกเกือบทุกคนในหมู่บ้านเป็นสมาชิกกลุ่มและมาจากหมู่บ้านข้างเคียงอีกจำนวนมาก เพราะสมาชิกในหมู่บ้านดอนคาเองนั้นมีเพียงครึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดหรือประมาณ 400 ครัวเรือนเท่านั้น

กลุ่มจะให้สมาชิกกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปีและร้อยละ 12 ต่อปีสำหรับกลุ่มกิจกรรม และจ่ายค่าตอบแทนเงินสัจจะของสมาชิกเป็นดอกเบี้ย

ปีล่าสุดกลุ่มปันผลให้สมาชิกร้อยละ 11 จากเงินสะสมที่มีอยู่ในกลุ่มกำไรที่เหลือนำไปจัดสวัสดิการให้สมาชิก สมาชิกสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ร้อยละ 40 ของที่จ่ายไป ไม่จำกัดว่าจ่ายไปเท่าไร กลุ่มซื้อบัตรประกันสุขภาพจากกระทรวงสาธารณสุขให้สมาชิกประมาณร้อยละ 25 ของสมาชิกทั้งหมด คนไหนประสบเหตุทำให้พิการ กลุ่มจะช่วยเหลือตลอดชีวิต สมาชิกที่อายุ 70 ปีขึ้นไป กลุ่มจะจัดสรรเงินพิเศษ เรียกว่าค่าอาบน้ำ (หมายถึงรดน้ำดำหัวไม่ใช่อาบน้ำศพ) ให้ปีละ 3,600 บาทต่อปี สมาชิกในชุมชน นอกชุมชนมีเหตุเภทภัย คณะกรรมการจะประชุมกันพิจารณาว่าจะให้การสงเคราะห์เท่าไร กลุ่มเคยไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่ตำบลกะทูนและชุมพรเมื่อคราวเกิดอุทกภัยและวาตภัย

สมาชิกลงมติให้กลุ่มซื้อที่ดินราคา 250,000 บาทสร้างสำนักงานของกลุ่มในชุมชน ลงทุนในกิจการศูนย์สาธิตการตลาดที่รับสินค้าโดยตรงมาจากกรมการค้าภายในตามความต้องการของสมาชิก ลงทุนในโรงงานผลิตแป้งขนมจีนร่วมกับองค์กรชาวบ้านอื่นๆ สร้างตลาดนัดของชุมชน ลงทุนในกิจการรับซื้อขายพาราตามราคาแทรกแซงและลงทุนในกิจการตลาดกลางซื้อขายมังคุดส่งออกต่างประเทศ

วิธีการคือกลุ่มจะรับสมัครชาวสวนมังคุดที่จะนำมังคุดมาขาย คัดเลือกมังคุดตามขนาดที่ต้องการแล้วให้บริษัทส่งออกมาประมูลซื้อที่หมู่บ้าน บริษัทเชื่อมั่นได้แน่นอนว่าจะไม่ถูกย้อมแมวขายได้มังคุดตามปริมาณที่ต้องการ ชาวสวนได้ราคาดีกว่าท้องตลาดทั่วไปประมาณกิโลกรัมละ 8 บาท (ปี 2544) กิจกรรมนี้ทำร่วมกันเป็นเครือข่าย 6 กลุ่ม ในอ.พรหมคีรี มีสมาชิกเข้าร่วมประมาณเจ็ดแปดพัน

คน เฉพาะที่ดอนคานี้มีสมาชิกประมาณ 800 คน สามสี่กลุ่มในพื้นที่ใกล้เคียงมารวมขายที่บ่อนดอนคา โดยมีองค์กรแม่จัดการแตกต่างกันไป คิดค่าจัดการกิโกลัมละ 50 สตางค์ ปีที่ผ่านมาได้ค่าจัดการรวมประมาณ 800,000 บาท สำหรับของดอนคาค่าจัดการเป็นรายรับของกลุ่มออมทรัพย์ ถือเป็นธุรกิจหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์

เรื่องศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มจัดการโดยไม่มีร้านค้า รับใบสั่งสินค้าจากสมาชิกในวันออมทรัพย์ เมื่อได้ประมาณสักคันรถบรรทุกก็ส่งใบสั่งซื้อไปยังกรมการค้าภายใน กรมจะจัดส่งสินค้ามาถึงหมู่บ้าน กลุ่มจะจ่ายเงินสดให้กับกรมแต่ให้สมาชิกผ่อนส่งกับกลุ่มเป็นเวลาหนึ่งปี ตามเงินสะสมที่มีอยู่ในกลุ่ม เช่นถ้ามีเงินสะสม 7,000 บาท สามารถซื้อเชื่อได้ครั้งหนึ่งคือ 3,500 บาท ไม่ต้องจ่ายเงินทันที โดยกลุ่มจะคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มหาชิกจะจ่ายค่าสินค้าภายในสามเดือนเท่านั้น สมาชิกไม่ต้องจ่ายค่าสินค้าทันที ราคาสินค้าต่ำกว่าท้องตลาด (เช่นน้ำตาลทรายกก.ละ 10 บาท, น้ำปลาราคาขวดละ 17 บาทในขณะที่พ่อค้าขายขวดละ 22 บาท) และเมื่อสิ้นปีก็มีปันผลจากกำไรของการค้าขายดังกล่าวด้วย สินค้าที่ขายมีตั้งแต่ น้ำปลาไปจนถึงปุย มียอดขายปีละประมาณสองล้านบาท โดยไม่ต้องตั้งร้านขายสินค้าแต่อย่างใด พ่อค้าขายสินค้าในหมู่บ้านมาขอรับรองว่าอย่าค้าขายให้กว้างขวางนักเลยเพราะส่งผลกระทบกับการค้าของพ่อค้ามาก

สำหรับโรงทำแบ่งขนมจีนเป็นการลงทุนร่วมของชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านหลายกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ลงทุนในนามกลุ่มและมีสมาชิกลงทุนส่วนตัวด้วย โรงงานนี้ผลิตแบ่งขนมจีนส่งขายทั่วภาคใต้วันละเจ็ดแปดตัน ยอดขายปีที่แล้วประมาณ 19 ล้านบาท

๗) กลุ่มออมทรัพย์แหลมเคียน : จ่ายเบี้ยเลี้ยงสมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมเคียน ต.เกาะแก้ว อ.เมือง จ.สงขลา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2527 ปัจจุบันมีสมาชิก 450 คน เงินสะสมสะสมประมาณ 6 ล้านบาท คิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1.25 ต่อเดือน สมาชิกกู้ได้ไม่เกินสามเท่าของเงินสะสม กรณีกู้เพื่อพัฒนาอาชีพกู้ได้ไม่เกิน 10 เท่าของเงินสะสม

กลุ่มจะปันผลสมาชิกด้วยการคิดดอกเบี้ยเงินฝากให้ ปีที่ผ่านมาสมาชิกได้ดอกเบี้ยร้อยละ 11 และจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากพิเศษร้อยละ 10 นอกจากนั้นยังมีการคืนกำไรให้สมาชิกที่กู้เงินร้อยละ 5 บาทอีกด้วย

กลุ่มมีสวัสดิการคือจ่ายค่าทำศพสมาชิกรายละ 4,500 บาท คิดจากสมาชิกปัจจุบัน 450 คน คนละ 10 บาท กลุ่มจะจ่ายไปก่อนแล้วหักจากเงินปันผลตอนสิ้นปี เงินกำไรที่เหลือได้จัดเป็นกองทุนสวัสดิการ กองทุนสำรองและกองทุนสาธารณะประโยชน์ กองทุนสาธารณะประโยชน์นี้สมาชิกในชุมชนสามารถเสนอโครงการขอการสนับสนุนได้ผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน

กลุ่มได้เริ่มทำธุรกิจอื่นอีกหลายอย่างคือ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ประจำหมู่บ้านให้สมาชิกในชุมชน ยืมใช้โดยจ่ายค่าบริการ กลุ่มดอกไม้จันทร์ โรงงานผลิตน้ำมันมะพร้าวพร้อมดื่มและโรงงานน้ำปลา

๘) เครือข่ายออมทรัพย์ทะเลสาบตอนกลาง : เอากำไรพัฒนาทะเลสาบ

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์นี้จัดตั้งขึ้นมาในปี 2536 มีสมาชิกในเครือข่ายจำนวน 22 กลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านประมงริมทะเลสาบในจ.พัทลุง สมาชิกของเครือข่ายจะฝากเงินหุ้นละ 500 บาท ไม่จำกัดจำนวนหุ้นและสามารถกู้เงินจากเครือข่ายได้สองเท่าของเงินสะสมที่มีอยู่ในเครือข่ายคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ปัจจุบันกลุ่มมีเงินสะสมประมาณ 650,000 บาท

คณะกรรมการบริหารเครือข่ายจะมาจากทุกกลุ่มสมาชิก กลุ่มละ 2 คน ประชุมกันทุกวันที่ 21 ของเดือน เงินกำไรของเครือข่ายจะจัดสรรออกเป็น 4 ส่วนคือ บันทึกลงสมาชิกร้อยละ 50 กิจกรรมฟื้นฟูทะเลสาบร้อยละ 20 ค่าตอบแทนคณะกรรมการร้อยละ 20 และจัดสรรสำหรับการพัฒนากลุ่มร้อยละ 10 ปัจจุบันมีเงินกองทุนพัฒนาทะเลสาบกว่า 20,000 บาท

สมาชิกเริ่มแรกของเครือข่ายเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่องค์กรพัฒนาเอกชน (โครงการแลได้เพื่อการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา)ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2534 กลุ่มที่ทำงานมายาวนานที่สุดคือกลุ่มบ้านช่องพิน ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ปัจจุบันมีเงินสะสมประมาณ 1.8 ล้านบาท เนื่องจากหมู่บ้านต่างๆ เหล่านั้นมีกิจกรรมฟื้นฟูทะเลสาบในรูปแบบต่างๆ กัน เช่นการจัดทำเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่จึงได้จัดสรรเงินกำไรบางส่วนไว้หนุนเสริมกิจกรรมพัฒนาทะเลสาบด้วย มากน้อยตามความตกลงของสมาชิก เมื่อตั้งเป็นเครือข่ายก็มีการปันผลกำไรของเครือข่ายเพื่อพัฒนาทะเลสาบด้วย

๙) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต : เน้นสวัสดิการ

ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตามแนวความคิดของพระสุบิน ปณีโต ขึ้นมาหลายกลุ่มตั้งแต่ปี 2536 จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีอาจารย์โกวิท ศรีदान อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านคลองสระ ต.ตะเคียนทอง อ.กาญจนดิษฐ์ เป็นกำลังสำคัญ ปัจจุบันมีกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นแล้วจำนวน 19 กลุ่ม ในอ.กาญจนดิษฐ์ มีสมาชิกรวมกว่า 4,000 คน เงินสะสมกว่า 6 ล้านบาท

ที่จ.นครศรีธรรมราช มีพระสุวรรณ คเวสโก วัดป่ายาง ต.ท่าจิ้ว อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช เป็นกำลังสำคัญ เริ่มทำงานตั้งแต่ปี 2542 ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มแล้ว 11 กลุ่ม ในจ.นครศรีธรรมราช

หลักการสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์แบบนี้คือ เงินกำไรร้อยละ 50 จะปันผลคืนสมาชิก อีกร้อยละ 50 เป็นกองทุนสวัสดิการ สมาชิกต้องเป็นคนในหมู่บ้านเท่านั้น สะสมหุ้นละ 10 บาท สมาชิกที่ลาออกต้องเว้นระยะ 3 ปีจึงจะเข้ามาใหม่ได้ สมาชิกต้องจับกลุ่มกันถาวร 3 คน โดยไม่ใช่บุคคลในครอบครัวเดียวกันสำหรับค้าประกันเงินกู้ การรับสมาชิกจะรับเพียง 4 ปี (รุ่น) เท่านั้น เมื่อเงินสะสมครบ 10,000 บาท สมาชิกสามารถถอนหุ้นได้ แต่ต้องไม่เกิน 5,000 บาท การพิจารณาเงินกู้จะเรียงลำดับความสำคัญคือ เจ็บป่วย ข้าราชการบำนาญนอก การศึกษาและกรณีอื่นๆ ที่สุจริต

๑๐) กลุ่มออมทรัพย์ป่าคลอก : บริหารจัดการกองทุนฌาปนกิจ

ป่าคลอกเป็นหมู่บ้านชาวประมงในต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต กลุ่มชาวบ้านได้รวมตัวกันอนุรักษ์ป่าชายเลนและทะเลหน้าบ้านมาตั้งแต่ปี 2536 กลุ่มออมทรัพย์บ้านป่าคลอกจัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 โดยการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจุบันมีสมาชิกเกือบ 300 คน มีเงินสะสมกว่า 1 ล้านบาท

กลุ่มจะปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 50 สวัสดิการร้อยละ 20 กองทุนธุรกิจร้อยละ 20 พัฒนาสังคมร้อยละ 5 และพัฒนากลุ่มร้อยละ 5 เงินพัฒนาสังคมที่ผ่านมามีการช่วยเหลืองานกีฬาของชุมชนและบริจาคเงินช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่หาญด้วย

คณะกรรมการกลุ่มได้จัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจขึ้นมาในกลุ่มออมทรัพย์ด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก 57 ราย เรียกเก็บรายละ 100 บาท เมื่อมีคนตาย และมีวิธีการจัดการที่น่าสนใจคือคนที่เก็บเงินคือครอบครัวที่มีคนตายและได้รับการช่วยเหลือล่าสุด คณะกรรมการบอกว่าเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการเมื่อเก็บรวบรวมส่งเงินให้ครอบครัวผู้ตายแล้ว ครอบครัวที่รับเงินจะรับหน้าที่เก็บเงินส่งต่อเมื่อมีคนตายครั้งต่อไป

กลุ่มออมทรัพย์เองจะจ่ายเงินสวัสดิการให้ครอบครัวคนตายศพละ 1,500 บาทและให้เงินยืมโดยไม่มีดอกเบี้ยด้วย โดยต้องส่งคืนภายใน 3 เดือน

๑๑) ธนาคารหมู่บ้านบ้านราม : กลุ่มฌาปนกิจในธนาคาร

กลุ่มออมทรัพย์ที่ใช้ชื่อว่าธนาคารหมู่บ้าน เริ่มแพร่หลายในหมู่บ้านภาคใต้มาตั้งแต่ประมาณปี 2534 ปัจจุบันมีธนาคารหมู่บ้านในภาคใต้จำนวนมาก ในลุ่มน้ำปากพนังธนาคารหมู่บ้านแห่งแรกๆ ที่จัดตั้งขึ้นคือ ธนาคารหมู่บ้านบ้านราม ต.หัวไทร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

ธนาคารหมู่บ้านนี้มีสมาชิกปัจจุบันกว่า 1,300 คน สะสมสัจจะหุ้นละ 100 บาท มีเงินสะสมประมาณ 11.2 ล้านบาท กลุ่มจะคิดดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิกร้อยละ 24 ต่อปี เงินกำไรร้อยละ 70 ปันผลคืนสมาชิก ร้อยละ 10 เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 10 เป็นกองทุนสวัสดิการ และร้อยละ 10 เป็นกองทุนสำรอง ปีที่ผ่านมามีกำไรประมาณ 1.7 ล้านบาท สมาชิกได้รับค่าตอบแทนประมาณร้อยละ 17-18 ของเงินสัจจะสะสม

สวัสดิการของกลุ่มคือเมื่อมีคนตายจ่ายให้รายละ 3,000 บาทและมีการจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจขึ้นมาในกลุ่มออมทรัพย์ตั้งแต่เดือนมกราคม 2544 ด้วย สมาชิกกลุ่มต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ลงเงินล่วงหน้าคนละ 100 บาท เมื่อมีคนตายสมาชิกจะจ่ายศพละ 20 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจ 450 คน เมื่อสมาชิกตายจะได้รับเงินช่วยเหลือ 9,000 บาท บวกด้วยเงินสวัสดิการจากธนาคารหมู่บ้านอีก 3,000 บาท เป็นเงิน 12,000 บาท

นอกจากนั้นกลุ่มยังจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้สมาชิกไม่เกินปีละ 1,000 บาท/ราย และมีทุนการศึกษาให้นักเรียนในท้องถิ่นปีละ 5-10 ทุน

ปัญหาร่วมของกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆคือสมาชิกไม่มาประชุมประจำปี ธนาคารหมู่บ้านบ้านราม แก้ปัญหาด้วยการจ่ายเบี้ยเลี้ยงสมาชิกที่มาประชุมคนละ 150 บาท

๑๒) กลุ่มออมทรัพย์สตูล : ทำงานทุกวัน

โดยปกติกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆจะทำงานเดือนละหนึ่งวัน เพื่อสร้างระเบียบวินัยในหมู่สมาชิกและ ไม่เป็นการสร้างภาระให้กับกรรมการมากเกินไป แต่กลุ่มออมทรัพย์ที่สตูลทำงานทุกวัน

กลุ่มอุดมการณ์ออมทรัพย์บ้านหัวควน ต.น้ำผุด อ.ละงู จ.สตูล จัดตั้งขึ้นมาในปี 2538 ปัจจุบันมีสมาชิก 27 คน มีเงินสะสมประมาณ 350,000 บาท สมาชิกที่มีเงินสะสมสูงสุดมีเงินสะสมถึงกว่า 80,000 บาท เงินกำไรทั้งหมดจัดสรรคืนสมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบการทำงานแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆมากมายหลายประการคือ กลุ่มไม่กำหนดวันทำงานประจำ สมาชิกสามารถกู้เงิน ส่งเงินสะสมและผ่อนส่งเงินได้ทุกวัน ที่กรรมการอยู่บ้าน การสะสมเงินไม่มีการกำหนดว่าขั้นต่ำสูงเท่าไร การกู้เงินจะกู้ได้ประมาณร้อยละ 90 ของเงินสะสม ไม่มีการกำหนดส่งคืน ไม่มีการค้าประกัน ไม่มีการกำหนดว่าต้องส่งขั้นต่ำเท่าไรในแต่ละเดือน ไม่จำเป็นต้องส่งทุกเดือน เมื่อรับเงินกรรมการก็จะไม่ออกไปเสร็จแต่จะลงบัญชีของกลุ่มและสมุดของสมาชิกไว้เป็นหลักฐาน กรรมการให้เหตุผลว่าความเดือดร้อนเรื่องเงินและการได้รับเงินของเกษตรกรไม่แน่นอน กลุ่มจึงควรมีระบบรับ-ส่งและให้กู้เงินได้ทุกวันเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิก แต่กลุ่มจะรับสมาชิกที่เชื่อถือได้เท่านั้น เพื่อที่จะไม่ต้องตามแก้ปัญหาทีหลัง สมาชิกจึงมีอยู่น้อย การทำงานตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่มไม่เคยมีกรณีนี้สูญมีอยู่กรณีเดียวที่สมาชิกที่กู้ไปไม่มีเงินส่งคืนจริงๆ กลุ่มหาทางออกด้วยการให้สมาชิกคนนั้นเอาสวนยางมาจำนองกับกลุ่มคือแบ่งรายได้ครึ่งหนึ่งของสวนยางให้กลุ่ม จนกระทั่งใช้หนี้หมดและสมาชิกคนดังกล่าวก็ยังเป็นเจ้าของสวนยางต่อไป

๑๓) กลุ่มออมทรัพย์ยะลา : ทำงานทุกสัปดาห์

กลุ่มออมทรัพย์บ้านพะปูละ ต.เกะรอ อ.รามัน จ.ยะลา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2534 ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 250 คน มีเงินสะสมประมาณ 250,000 บาท สมาชิกสะสมเงินสัปดาห์ละ 10 บาท .

เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนมุสลิม การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ขัดกับหลักศาสนา จึงใช้วิธีซื้อของให้สมาชิกบวกกำไร แล้วสมาชิกมาผ่อนส่งกับกลุ่ม ในระยะแรกเริ่มซื้อเฉพาะข้าวสาร ปัจจุบันซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นทุกอย่างตั้งแต่กรรงนกเขาไปจนถึงรถจักรยานยนต์ โดยกลุ่มจะบวกกำไรร้อยละ 40 ของราคาของสินค้า กำไรทั้งหมดจะคืนสมาชิก ปี 2542 มีการปันผลกำไรร้อยละ 8.5 ของเงินสะสมของสมาชิก สมาชิกสามารถกู้ได้ไม่เกิน 5,000 บาท ผ่อนส่งให้หมดภายใน 20 งวด

เพื่อความสะดวกในการส่งเงิน กู้เงินของสมาชิก กลุ่มที่นี้จึงทำงานทุกวันอาทิตย์และได้สร้างความมั่นคงให้กับกลุ่มด้วยการลงทุนซื้อสวนยางพารา สวนผลไม้ไว้สองแห่งและซื้อที่ดินตั้งสำนักงานของกลุ่มด้วย

๑๔) ธนาคารหมู่บ้านบ้านปากหาร : บันผลทุกเดือน

ธนาคารหมู่บ้านบ้านปากหาร ต.บ้านยาง อ.ศีร์ษะนิคม จ.สุราษฎร์ธานี จัดตั้งขึ้นมาในปี 2540 มีสมาชิกกว่า 80 คน มีเงินสะสมกว่า 450,000 บาท สะสมหุ้นละ 100 บาท กลุ่มจะคิดดอกเบี้ยจากสมาชิกร้อยละ 24 ต่อปีสำหรับการกู้ทั่วไป แต่ถ้ากู้เพื่อการอาชีพจะคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปีเท่านั้น

ตามปกติกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆจะมีการปันผลปีละครั้ง แต่กลุ่มที่นี้แก้ปัญหาค่าความไม่มั่นใจของสมาชิกและลดความผิดพลาดในการคิดคำนวณที่อาจจะเกิดขึ้นในการรวมเลขมาๆด้วยการคิดเงินปันผลให้สมาชิกรายเดือน สมาชิกกลุ่มจึงได้รับเงินปันผลทุกๆเดือน ในปี 2543 มีบางเดือนสมาชิกได้รับเงินปันผลเฉลี่ยร้อยละ 1.5 ต่อเดือน (ร้อยละ 18 ต่อปี) แม้ว่ากลุ่มจะตัดกำไรส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินสวัสดิการสมาชิกแล้วก็ตาม กลุ่มมีเงินสวัสดิการกว่า 20,000 บาท สมาชิกตายจะจ่าย 3,000 บาท และมีระบบให้กู้เงินสำหรับงานศพหรืองานประเพณีในวงเงิน 10,000 บาท โดยไม่มีดอกเบี้ยด้วย

กรรมการกลุ่มที่นี้ทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน คนที่เป็นกรรมการต้องลงเงิน 500 บาทเป็นค่าน้ำร้อนน้ำชาในวันประชุมด้วย โดยกลุ่มจะออกสมทบเดือนละ 100 บาท สมาชิกกลุ่มจะเน้นว่าต้องไม่ติดยา ไม่มั่วสุมอบายมุขต่างๆ

ธนาคารหมู่บ้านเป็นหนึ่งในหลายกิจกรรมของกลุ่มเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 กลุ่มเกษตรฯยังมีกิจกรรมอื่นๆอีกคือ ร้านค้าชุมชน เรือนเพาะชำผักพื้นบ้าน เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำในคลองยัน ซึ่งเป็นคลองสาขาของแม่น้ำตาปี และโรงงานอาหารสัตว์ ผู้นำกลุ่มเชื่อว่าความเข้มแข็งของกลุ่มอยู่ที่การมีสมาชิกที่มีคุณภาพและมีเครือข่ายกิจกรรมต่างๆครอบคลุมกว้างขวาง

๑๕) กลุ่มออมทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้ : บันผลเพื่อพัฒนาสังคมเป็นหลัก

กลุ่มออมทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ของคนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนในภาคใต้และครอบครัว ก่อตั้งขึ้นมาในปี 2532 ปัจจุบันมีสมาชิก 255 คน มีเงินหมุนเวียนประมาณ 3.5 ล้านบาท สมาชิกสามารถกู้เงินได้ไม่เกินสองเท่าของวงเงินสัจจะตนเอง โดยไม่ต้องมีการค้ำประกัน คิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี และสามารถกู้เงินตามโครงการพิเศษเพื่อจัดทำโครงการพัฒนาสังคมได้เป็นกลุ่มไม่เกิน 100,000 บาท

เดิมทีกลุ่มนี้มีการปันผลตามแบบกลุ่มทั่วไปคือปันผลคืนสมาชิกบางส่วน ที่เหลือเข้ากองทุนต่างๆรวมทั้งกองทุนสวัสดิการ แต่ในปี 2542 มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบใหม่ โดยที่ประชุมใหญ่สมาชิกตกลงว่าไม่มีการปันผลคืนสมาชิก กำไรทั้งหมดมาจัดสรรเป็นกองทุนสวัสดิการร้อยละ 55 ที่เหลือเป็น

กองทุนพัฒนาสังคมร้อยละ 30 กองทุนขยายงานและระดมทุนร้อยละ 10 และกองทุนสำรองการดำเนินงานร้อยละ 5

กองทุนพัฒนาสังคมนั้นจะให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคมต่างๆที่มีผู้เสนอขอ โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้(กป.อพช.)ซึ่งเป็นองค์กรประสานงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในภาคใต้

๑๖) ฮามานะ : กลุ่มการเงินในชุมชนมุสลิม

ฮามานะหมายถึง การไว้เนื้อเชื่อใจ เป็นกลุ่มการเงินในชุมชนมุสลิมที่หมู่ที่ 3 ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ทำธุรกิจซื้อสินค้าเงินสดให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปแล้วให้ลูกค้าผ่อนส่งกับกลุ่ม กลุ่มเริ่มดำเนินการในปี 2539 มีสมาชิกเริ่มต้น 3 คนและขยายออกไปเรื่อยๆจนปัจจุบันมีประมาณ 100 คน ส่วนใหญ่อยู่ในเครือญาติและคนที่สนิทสนมคุ้นเคย สำหรับเงินทุนนั้นกลุ่มขอปิดเนื่องจากไม่ได้ฝากธนาคารเพราะจะขัดกับหลักศาสนาว่าด้วยเรื่องดอกเบี้ย

ลักษณะกิจกรรมของกลุ่มคล้ายคลึงกับกลุ่มในชุมชนมุสลิมทั่วไปคือมีการลงทุนร่วมกันเป็นเงินกองกลาง เอาเงินไปซื้อของตามความต้องการของสมาชิก บวกด้วยกำไรแล้วสมาชิกมาผ่อนส่งกับกลุ่ม สมาชิกสามารถถนุ้เพิ่มได้ตลอดเวลา ไม่มีเวลาทำงานที่แน่นอน การจัดหาสินค้าก็ทำงานทุกวัน โดยมีทีมงาน 4 คน เป็นฝ่ายจัดซื้อ จัดหาสินค้า ฝ่ายการเงินและบัญชี สมาชิกที่มาทำธุรกิจร่วมกันนั้นไม่จำกัดว่าจะเป็นคนในหรือนอกชุมชน ขอเพียงสมาชิกคนอื่นรู้จักและรับรองในความน่าเชื่อถือก็มาทำงานร่วมกันได้

สมาชิกที่ซื้อสินค้าไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่มีคนค้ำประกันและมีการทำสัญญาอย่างรัดกุม กรณีที่มีการผิดสัญญา กลุ่มจะผ่อนปรนให้ประมาณ 1 เดือน ถ้าสุดท้ายไม่สามารถผ่อนส่งได้กลุ่มอาจจะยึดสินค้านั้นมาขายทอดตลาด กลุ่มจะเอาเฉพาะส่วนที่สมาชิกคนนั้นค้างอยู่กับกลุ่มเท่านั้น เงินส่วนที่เหลือจะคืนกลับไปสมาชิก

สินค้าที่ซื้อมากกลุ่มจะไม่ปิดราคาต้นทุนและจะแจ้งให้คนซื้อทราบด้วยว่ากลุ่มคิดกำไรเท่าไร ส่วนใหญ่จะเดินทางไปซื้อสินค้าด้วยกัน

กำไรจากการทำธุรกิจจะแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ ปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 60 ค่าจ้างคนทำงานร้อยละ 30 อีกร้อยละ 10 เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและจ่ายชะกาด ซึ่งเป็นเงินช่วยเหลือคนยากลำบากในชุมชนมุสลิมและเป็นกองกลางเพื่อประโยชน์สาธารณะ ที่ผ่านมากกลุ่มได้มอบทุนการศึกษาให้กับโรงเรียนในชุมชนและช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม เป็นต้น

การดำเนินการของกลุ่มจะใช้เวลาไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกัน ทำงานในหมู่คนที่รู้จักและใช้หลักศาสนาอิสลามเป็นเครื่องนำทาง มีผู้นำทางศาสนาเป็นที่ปรึกษาไม่ให้กลุ่มทำงานออกนอกกลุ่มนอกทาง

กลุ่มจะปันผลสมาชิกปีละครั้งในการประชุมใหญ่ แต่แกนนำบอกว่าคนมาร่วมประชุมมีน้อย เพราะไว้เนื้อเชื่อใจผู้นำที่รู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดี

๑๗) กลุ่มบ่อกุล : เน้นธุรกิจชุมชน

เราจะดูได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์ไหนมีนโยบายเน้นหนักด้านใดได้จากวิธีที่กลุ่มที่แบ่งปันผลกำไร บางกลุ่มปันผลคืนสมาชิกทั้งหมด บางกลุ่มเน้นหนักสวัสดิการ บางกลุ่มเน้นหนักธุรกิจ อย่างเช่น กลุ่มออมทรัพย์ที่บ้านบ่อกุล ต.ท่าบอ อ.สิงหนคร จ.สงขลา

กลุ่มออมทรัพย์นี้จัดตั้งขึ้นมาในปี 2533 โดยการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มาทำงานส่งเสริมเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับคนทำตาลโตนด คือส่งเสริมการใช้เตาเคี่ยวน้ำตาลที่ประหยัดพลังงาน ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิก 1,114 คน มีเงินสะสมประมาณ 7 ล้านบาท

เมื่อหลายปีก่อนในช่วงที่ก่อตั้งกลุ่มนั้น คนทำตาลโตนดและชาวนาแถบนี้มีปัญหาการทำมาหากินมาก จึงมีแนวความคิดว่าต้องตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อปูทางไปสู่การทำธุรกิจชุมชนให้จงได้ กลุ่มจึงแบ่งปันผลกำไรได้ถึงร้อยละ 30 เป็นกองทุนธุรกิจ ต่อมาในปี 2538-2539 แกนนำกลุ่มจึงได้เริ่มลงทุนทำสินค้าที่มาจากผลิตภัณฑ์ตาลโตนดออกมาจำหน่าย เช่นขนมงา ขนมถั่วตัดน้ำตาลโตนด น้ำตาลแว่น ฯลฯ และได้จัดตั้งโรงงานขึ้นมาในปี 2541 ผลิตสินค้าออกจำหน่ายทั่วประเทศและต่างประเทศ(ญี่ปุ่น มาเลเซีย) โรงงานแห่งนี้สามารถจ้างงานได้ถึง 15 คน การลงทุนในระยะแรกเริ่มนั้น แกนนำกลุ่มใช้เงินทุนของตนเองเพราะไม่ต้องการให้กลุ่มเสี่ยง แต่ต่อมากลุ่มก็มาลงทุนในโรงงานด้วย โดยใช้เงินจากกองทุนธุรกิจดังกล่าวมาแล้ว ปัจจุบันกลุ่มมีเงินลงทุนในโรงงานกว่า 100,000 บาท

นอกจากปันผลเข้ากองทุนธุรกิจร้อยละ 30 แล้ว กลุ่มจะปันผลคืนสมาชิกร้อยละ 50 พัฒนากลุ่มร้อยละ 5 พัฒนาสังคมร้อยละ 5 และกองทุนสวัสดิการสมาชิกร้อยละ 10 เมื่อคราวน้ำท่วมขนาดใหญ่ปลายปี 2543 ที่ผ่านมา กลุ่มได้ใช้เงินกองทุนพัฒนาสังคมนี้เองจัดหาอาหารช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วมและช่วยลูกค้าที่รับสินค้าจากโรงงานไปขายด้วย ลูกค้าส่วนหนึ่งบัญชีหายไปกับน้ำท่วม แต่ก็พยายามชำระค่าสินค้าคืนเพราะเห็นว่ากลุ่มเอาใจใส่ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในยามที่เขาเดือดร้อน

กลุ่มออมทรัพย์บ่อกุลเป็นหนึ่งในสมาชิกเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ของอ.สิงหนครที่รวมตัวกันเอง ปัจจุบันมีสมาชิก 10 กลุ่ม สมาชิกรวมประมาณ 5 000 คน เงินสะสมทั้งหมดประมาณ 16 ล้านบาท

๑๘) กลุ่มออมทรัพย์ไม่คิดดอกเบี้ย แต่คิดค่าฝากเงิน

กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มการเงินในชุมชนมุสลิมนั้นจะหลีกเลี่ยงการคิดดอกเบี้ย ส่วนใหญ่จะเป็นการทำธุรกิจร่วมกันเอาผลกำไรมาแบ่งปันและช่วยเหลือสังคม แต่กลุ่มออมทรัพย์ที่บ้านย่าหมี่ ในอำเภอฟังงา เป็นกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนมุสลิมที่ให้กู้เงิน แต่ไม่คิดดอกเบี้ย

โดยทั่วไปกลุ่มออมทรัพย์จะเติบโตได้ด้วยกำไรจากดอกเบี้ย กลุ่มที่ไม่คิดดอกเบี้ยจะเติบโตได้อย่างไร

กลุ่มออมทรัพย์บ้านย่านมณี ต.เกาะยาวใหญ่ อ.เกาะยาว จ.พังงา จัดตั้งขึ้นมาในปี 2539 โดยการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากเป็นชุมชนมุสลิม กลุ่มชาวบ้านจึงได้ศึกษาทางเลือกต่างๆ ในการออมทรัพย์ว่าจะทำได้อย่างไรจึงจะไม่ขัดหลักศาสนา ตกลงว่ากลุ่มจะไม่คิดดอกเบี้ยจากผู้กู้เงิน แต่จะคิดค่าดูแลเงินสำหรับผู้ฝากแทน โดยคิดรายละ 20 บาทต่อเดือน สมาชิกกลุ่มซึ่งมีอยู่ 119 คน ตกลงในหลักการซึ่งกล่าวหาญอันนี้และยังคงใช้ระเบียบนี้มาจนปัจจุบัน

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์ย่านมณีมีเงินสะสม 356,374 บาท (มิ.ย.44) สมาชิกสามารถกู้ได้ไม่เกิน 5,000 บาท คณะกรรมการของกลุ่มจะทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน ถือเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อนอย่างแท้จริง

รายได้ของกลุ่มจะนำมาจัดสรรปันส่วนเพื่อสวัสดิการชุมชนเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นคือ ใช้สำหรับ พัฒนากลุ่ม พัฒนาสังคม สวัสดิการและธุรกิจชุมชน ชุมชนย่านมณีเป็นสมาชิกในเครือข่ายประมงพื้นบ้านต.เกาะยาวที่มีการเก็บค่าน้ำมันเรือสำหรับเรือตรวจการณ์ ลาดตระเวนตรวจตราการจับปลาด้วยเครื่องมือผิดกฎหมายรอบเกาะยาว โดยมีการเก็บค่าน้ำมันจากเรือประมงลำละ 20 บาทต่อน้ำ (ประมาณ 15 วัน) เงินกองทุนดังกล่าวเมื่อยังไม่ได้ใช้ก็ฝากเข้ากลุ่มออมทรัพย์และมีเงินปันผลให้ด้วย

๑๙) กลุ่มออมทรัพย์คีรีวง : จ้างคนทำงานเต็มเวลา

กลุ่มออมทรัพย์คีรีวง ต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอายุยืนยาวและเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนต่างๆ ไปดูงานมากที่สุดกลุ่มหนึ่งของประเทศ

กลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นมาในปี 2523 ปัจจุบันมีสมาชิกเกือบ 2,000 คน จากสามสี่หมู่บ้านในกลุ่มบ้านที่เรียกรวมๆ ว่าคีรีวง มีเงินสะสมประมาณ 23 ล้านบาท

กลุ่มคีรีวงเป็นกลุ่มออมทรัพย์ไม่กี่กลุ่มในประเทศนี้ที่ทำงานเต็มรูปแบบคือกลุ่มจะทำงานตามระบบสำนักงานทั่วไป จ้างเจ้าหน้าที่ประจำสองคน ทำงานเต็มเวลา สมาชิกจะยื่นกู้เงิน ส่งเงินคืนได้ตามเวลาทำงานของกลุ่ม กรณีการกู้เงินฉุกเฉินนั้นรับเงินได้เลยและต้องส่งคืนภายใน 3 เดือน แต่การกู้ปกติต้องรอการพิจารณาของคณะกรรมการเดือนละครั้งเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ

กลุ่มคีรีวงจ่ายค่าตอบแทนสมาชิกเป็นดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 10-12 ต่อปี กำไรที่เหลือจากการจ่ายดอกเบี้ยจะเข้ากองทุนต่างๆ คือกองทุนสำรองการดำเนินงาน เพื่อสาธารณประโยชน์ ทุนการศึกษาเด็ก การศึกษาดูงานของคณะกรรมการ ช่วยเหลือผู้สูงอายุและที่เหลือคืนค่าดอกเบี้ยให้สมาชิกที่กู้เงินด้วย โดยจ่ายดอกเบี้ยคืนร้อยละ 3 ของจำนวนดอกเบี้ยที่สมาชิกนำส่งกลุ่มในปีนั้น

กลุ่มจะจ่ายสวัสดิการกรณีสมาชิกเสียชีวิตรายละ 5,000 บาท จ่ายค่ารักษาพยาบาลร้อยละ 40 ของทั้งหมดแต่ไม่เกิน 2,000 บาทต่อคน/ปี และจ่ายสวัสดิการช่วยเหลือคนชราด้วยรายละ 500 บาท โดยให้หมู่บ้านของสมาชิกคัดเลือกมาหมู่บ้านละ 2 คน

๒๐) สหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านขุนทอง : มีค่าค้ำประกันตนเอง

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นกลุ่มออมทรัพย์รูปแบบแรกๆที่มีการดำเนินการในประเทศไทย คือเริ่มทำงานมาตั้งแต่ปี 2508 มีการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนในปี 2522 และจัดตั้งเครือข่ายในนามชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนในปีเดียวกันนั่นเอง ปัจจุบันมีสมาชิก 660 กลุ่มทั่วประเทศ

กลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียนบ้านขุนทอง ต.นาทับ อ.จะนะ จ.สงขลา จัดตั้งขึ้นในปี 2521 ปัจจุบันมีสมาชิก 236 คน มีเงินสะสม 1.5 ล้านบาท สมาชิกสะสมเงินหุ้นละ 100 บาท

สมาชิกกลุ่มสามารถกู้เงินได้ไม่เกินสามเท่าของเงินสะสมของตนเอง ถ้าไม่เกินสองเท่าไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน เกินกว่านั้นต้องมีผู้ค้ำประกันหนึ่งคนและสมาชิกต้องมีการจ่ายค่าค้ำประกันตนเองร้อยละ 2 เช่นนายแดงมีเงินสะสม 10,000 บาท ถ้ากู้ไม่เกิน 20,000 บาทไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน ถ้าต้องการกู้ 30,000 บาท ต้องมีผู้ค้ำประกันหนึ่งคนและนายแดงต้องจ่ายเงินค้ำประกันตนเองร้อยละ 2 คือ 600 บาท กรณีที่นายแดงเสียชีวิต คนค้ำจะขอใช้เงินให้กลุ่ม 25,000 บาท อีก 5,000 บาท กลุ่มจะไม่เรียกคืน เพราะถือว่าเงินประกัน 600 บาทมีค่าเท่ากับการประกันเงินกู้ 5,000 บาท ถ้านายแดงชำระเงินคืนจนเหลือ 5,000 บาท ผู้ค้ำก็ไม่ต้องขอใช้แทน

คนที่กู้ 5,000 บาทจะหักค่าประกันตนเอง 100 บาท กู้ 10,000 บาทจะหักค่าประกันตนเอง 200 บาท ฯลฯ คิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 12 ต่อปี

ผู้กู้เงินกลุ่มกำหนดคุณสมบัติไว้รัดกุมคือ มีอายุ 15 ปีขึ้นไปหรือถ้าอายุต่ำกว่า 15 ปีแต่แต่งงานแล้วก็กู้ได้ สำหรับผู้ชายถ้ามีอายุไม่เกิน 15 ปีแต่ได้บวชเรียนแล้วก็กู้ได้เช่นกัน วัตถุประสงค์การกู้กำหนดไว้ตามลำดับคือเพื่อประกอบอาชีพ การศึกษาและรักษาพยาบาล สมาชิกที่อายุเกิน 60 ปีจะไม่ให้กู้

กลุ่มจะทำงานทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน จ่ายค่าตอบแทนกรรมการ 7 คนคนละ 200 บาท/วัน เมื่อปี 2543 ที่ผ่านมามีกำไรเป็นเงินปันผลให้สมาชิก 107,011 บาท

๓.๔ แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน¹

แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาลสรุปได้ดังนี้

นโยบาย

จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือน

ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

- ๑) เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
- ๒) ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่า และภูมิปัญญาของตนเอง
- ๓) เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
- ๔) เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม
- ๕) กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

หลักการสำคัญที่จะทำให้กองทุนประสบผลสำเร็จ มี 4 ประการ คือ

- ๑) ความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทั้งความพร้อมของคนและครัวเรือน การควบคุมดูแลกันเองในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุนในสังคมของหมู่บ้านและชุมชนเมืองเอง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนอาชีพ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น
- ๒) การบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน ทั้งในส่วนของเงินอุดหนุนจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับกองทุนทางสังคมของชุมชน และกองทุนที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้กองทุนดังกล่าวมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องและเกื้อกูลกัน
- ๓) การปฏิรูประบบราชการแผ่นดินตามแนวทางให้หมู่บ้าน/ชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการพัฒนาเป็นของหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยส่วนราชการเป็นผู้สนับสนุนในด้านวิชาการและการจัดการกองทุน

¹ สรุปจาก ๑) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม
 ๒) คู่มือการดำเนินงานสำหรับคณะกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดและอำเภอ
 ๓) คู่มือสำหรับประชาชนเพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

๔) การติดตามและประเมินผล โดยมีตัวชี้วัดประสิทธิภาพของกองทุน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งพาตนเอง เพื่อความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ

กลไกในการบริหารกองทุนมี 3 ระดับ คือ

๑) ระดับชาติ ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบช.) มีหน้าที่ในการกำหนด นโยบาย แผนการดำเนินงาน

2) สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ

3) คณะอนุกรรมการสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประกอบด้วยผู้แทน กระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และตัวแทนประชาชน เป็นองค์ประกอบ มีหน้าที่ในการปฏิรูประบบราชการ บูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อสนับสนุนการทำงานของคณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคณะกรรมการชุมชนเมือง

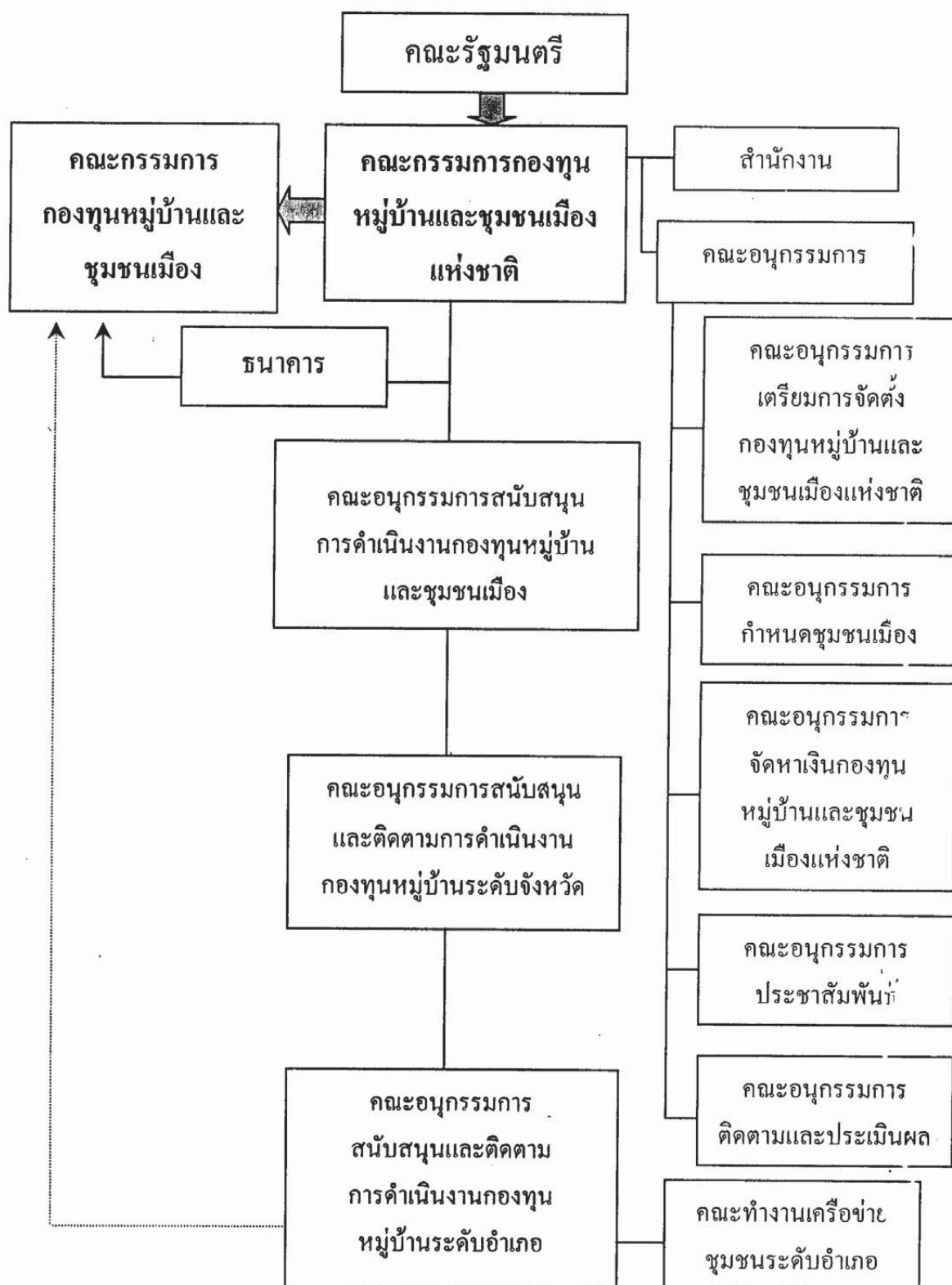
๒) ระดับจังหวัด

มีคณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดเพื่อทำหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบผลการประเมินความพร้อมของกองทุน ซึ่งผ่านการประเมินของคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ และสนับสนุนการเตรียมความพร้อม ติดตาม ตรวจสอบสนับสนุน ด้านวิชาการ และการจัดการแก่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและคณะกรรมการกองทุนชุมชนเมือง พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

๓) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ประกอบด้วยตัวแทนของกลุ่ม องค์กรประชาชน และประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งได้มาโดยวิธีชาวบ้านเลือกกันเองในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองจำนวน 9 - 15 คน โดยให้มีหญิงและชายในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีบทบาทสำคัญเป็นผู้บริหารกองทุนตามระเบียบที่ร่างขึ้นโดยผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิกตามกรอบที่กำหนดโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีประเด็นสำคัญ คือ 1) เพดานเงินกู้ยืม ไม่เกินคนละ 20,000 บาท หากสูงกว่านั้นก็ไม่เกิน 50,000 บาท โดยให้อนุมัติจากมติที่ประชุมสมาชิก 2) การชำระคืน กำหนดให้ส่งคืนภายใน 1 ปี โดยให้เครือข่ายธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นฝ่ายการเงินของคณะกรรมการกองทุน สำหรับรายละเอียดอื่น ๆ ส่วนใหญ่ให้อำนาจกับชุมชนเป็นผู้กำหนดเอง

โครงสร้างและกลไกในการบริหารกองทุน

ภาพที่ ๓.๔-๑ แผนภูมิแสดงโครงสร้างและกลไกในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

หลักการจัดสรรเงิน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ดังนี้

- ๑) ความพร้อม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
- ๒) ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุน ที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน
- ๓) ความพร้อมของระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานคณะกรรมการกองทุนโดยสมาชิก
- ๔) ความพร้อมของการบริหารจัดการ ที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

การประเมินความพร้อมกองทุน

เมื่อกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง ได้ยื่นขึ้นทะเบียนต่อธนาคารแล้วคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับกองทุนหมู่บ้านจะประเมินความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน
- ๒) คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน
- ๓) ความรู้ ประสบการณ์ และความมั่นใจการบริหารกองทุนของคณะกรรมการกองทุน
- ๔) ระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน
- ๕) การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการกองทุน
- ๖) การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน
- ๗) การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน ที่เกี่ยวกับองค์การการเงินชุมชนหรือกองทุนอื่น ๆ ในชุมชน

- ๑) บริหารจัดการกองทุน รวมทั้งตรวจสอบ กำกับดูแล จัดสรรผลประโยชน์ของเงินกองทุนเพื่อสอดคล้องและเกื้อกูลกับกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน
- ๒) สืบรวจและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อุตสาหกรรมครัวเรือน และวิสาหกิจชุมชนในเขตท้องที่หมู่บ้านหรือชุมชนเมืองนั้น ตลอดจนสำรวจและจัดทำข้อมูลดังกล่าวของกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัย

๔.๑ กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนที่ผ่านมา

๑) จากการศึกษาพบว่า กองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนมีความซ้ำซ้อน แยกย่อยตามกิจกรรมของแต่ละหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์ซ้ำซ้อนกัน เช่น การส่งเสริมอาชีพ มีกองทุนสนับสนุนอยู่หลายหน่วยงาน เรื่องดังกล่าว การศึกษาโครงสร้างและภารกิจของหน่วยงานรัฐโดยจรัส สุวรรณมาลา (จรัส สุวรรณมาลา 1 หน้า 21 – 23) สรุปไว้ชัดเจนแล้ว การศึกษาในครั้งนี้ จึงเป็นเพียงการค้นหารายละเอียดในกิจกรรมของรัฐที่อยู่ในรูปกองทุน โดยพิจารณาระบบจัดการรูปแบบต่าง ๆ เพื่อประมวลวิเคราะห์เปรียบเทียบกับระบบจัดการของกองทุนหมู่บ้านซึ่งอาจจะมีการหลอมรวมกันในอนาคต

๒) การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน แต่จากการศึกษาภาพรวม 34 กองทุน และศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างการบริหารงาน 8 กองทุน โดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) พบว่า มีปัญหาสำคัญร่วมกันคือ 1) โครงสร้างการบริหารของกองทุนต่าง ๆ ไม่มีเอกภาพ 2) มีวัตถุประสงค์ซ้ำซ้อนกัน / วัตถุประสงค์ของกองทุนยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายเพียงพอ 3) มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน เจาะจงเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่ให้บริการ เมื่อกลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนไป ก็มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นใหม่ 4) มีขั้นตอนมาก ทำให้สูญเสียบุคลากร เวลา และค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนความจำเป็น กลุ่มเป้าหมายได้รับเงินไม่ทันการณ์ 5) ปัญหาหนี้สูญและหนี้ค้างชำระเกินระยะเวลากำหนดในอัตราสูง เกิดจากการที่งานกองทุนกระจายอยู่ในหลายหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์คล้ายกัน ขั้นตอนการทำงานอิงตามระเบียบราชการ ขาดการเร่งรัดการชำระคืน ขาดมาตรการลงโทษ ขาดการปฏิบัติให้เกิดผลและกลุ่มเป้าหมายคาดหวังว่ารัฐจะยกเลิกหนี้สินให้ และจากการศึกษาของสัมพันธ์ เศรษฐอภิก ในฐานะหัวหน้าคณะติดตามประเมินผลกองทุนชุมชนภาคอีสานสรุปปัจจัยที่ทำให้กองทุนไม่หมุนเวียนไว้ดังนี้ (สัมพันธ์ เศรษฐอภิก มติชน 21 มี.ค. 2544) 1) ชาวบ้านไม่ประสบผลสำเร็จในการทำโครงการในกิจกรรมที่ขอรับการสนับสนุน ด้วยเหตุผลหลายประการ 2) ระเบียบการกู้ยืมและกิจกรรมไม่สอดคล้องกับภาวะการได้เงินเดือน 3) ผู้นำ กรรมการกองทุน ญาติพี่น้องของกรรมการมักเป็นตัวอย่างการไม่ใช้คืน ทำให้คนอื่น ๆ เอาอย่างตามบ้าง คนจนจริง ๆ มักมีความซื่อสัตย์และไม่ใช้เงินเสมอ ถ้าไม่ประสบเหตุสุดวิสัย ข้อเสนอคือ ต้องมีมาตรการป้องกันอย่างจริงจังและไม่ละเว้นตั้งแต่แรก

๓) ระบบจัดการกองทุนของรัฐที่ดำเนินการมาช้านาน คือ ระบบราชการส่วนภูมิภาคและรัฐวิสาหกิจ ที่คลี่คลายตัวผ่านกลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เงินกองทุนหมู่บ้านละ 1 แสนบาท และรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยตรงในรูปภาคีความร่วมมือ คือ โครงการพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ซึ่งได้ยู่

รวมกับกองทุนพัฒนาชนบท มาเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปัจจุบัน รวมทั้งกองทุนเพื่อสังคม และที่อยู่ในระหว่างการดำเนินงานคือ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๔.๒ ภาพรวมองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑) องค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชมีด้วยกัน 5 รูปแบบหลักคือ 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2) ธนาคารหมู่บ้าน 3) สหกรณ์เครดิตยูเนียน 4) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต 5) กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัด มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจำนวน 8 เครือข่าย รวมทั้งสิ้นจำนวน 931 กลุ่ม ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ แต่ไม่ได้ประสานกันเท่าที่ควร เนื่องจากต่างยึดภารกิจในหน้าที่ของหน่วยงานตนหรือที่ตนสังกัดเป็นหลัก เครือข่ายส่วนใหญ่ยังมีการรวมตัวแบบหลวม ๆ โดยการเชื่อมโยงของหน่วยงานที่เล็กลงเป็นส่วนใหญ่ ขาดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีข้อมูลสำคัญและเป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการทับซ้อนกันของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายที่ยึดพื้นที่เป็นเขตเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ใช้ชื่อเดียวกัน ซึ่งมาจากความพยายามที่จะหลอมรวมองค์การการเงินชุมชนรูปแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเงื่อนไขการสนับสนุนของกองทุนเพื่อสังคม นอกจากนี้พบว่า องค์การการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องขาดคนทำงานและความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำบัญชี

๒) หน่วยงานสนับสนุนและเครือข่ายองค์การการเงินชุมชนไม่มีความคิดที่จะเชื่อมโยงประสานความร่วมมือกัน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการติดขัดในรูปแบบของต้นและความอ่อนแอภายใน เช่น ขาดคนทำงานและงบประมาณดำเนินการ รวมทั้งไม่มีประสบการณ์การทำงานเครือข่ายมาก่อน ทำให้ไม่สามารถประเมินศักยภาพให้พอเหมาะกับกิจกรรมของเครือข่ายในแต่ละระดับ โดยเฉพาะบทเรียนการดำเนินงานโครงการสวัสดิการชุมชนเพื่อผู้ยากลำบากโดยการสนับสนุนของกองทุนเพื่อสังคมพิสูจน์ว่าเครือข่ายส่วนใหญ่ไม่สามารถบริหารจัดการงบประมาณผ่านไปยังกลุ่มต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กรณีของสหกรณ์ธนาคารหมู่บ้านในระดับภาคใต้ และในระดับจังหวัดกรณีขององค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร นอกจากนี้ ในกรณีเครือข่ายกิจกรรมระดับอำเภอขององค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนครก็ยังเป็นปัญหาในหลายพื้นที่

๓) การศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมร่วมกันของเครือข่ายมีความยุ่งยากมาก ส่วนใหญ่ประสบความล้มเหลวหรือไม่สามารถทำได้อย่างที่ตั้งใจไว้ ยกเว้นกรณีของเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตที่ดำเนินธุรกิจขายกากน้ำตาล เพราะมีเงื่อนไขพิเศษ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำหลักในการดำเนินงาน ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจด้วยฉันทะที่อยากจะเห็นชุมชนพึ่งตนเอง มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังมีกัลยาณมิตรจากหลาย ๆ ส่วนให้การสนับสนุน เช่น เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ของพระสุบิน ปณฺโณ ที่จังหวัดตราด สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราชและ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ที่สำคัญคือ มีฝ่ายวิทยุชุมชนรายการโฟกัสเมืองนครซึ่งมีชื่อเสียงมากช่วยประชาสัมพันธ์ให้ ทั้งยังให้การสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ อย่างจริงจังด้วย

๔.๓ องค์การการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้

: ศักยภาพในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน

กว่าสองทศวรรษมาแล้วที่กลุ่มออมทรัพย์รูปแบบต่างๆของหมู่บ้านต่างๆทั่วประเทศเจริญเติบโตขึ้นมาทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนสำหรับชาวบ้าน ทั้งโดยการจัดตั้งขึ้นมาเอง หน่วยราชการหรือองค์กรพัฒนาเอกชนริเริ่มจัดตั้งขึ้นและการส่งเสริมของผู้เฝ้าทางความคิดหลายคน ประมาณว่าปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์ทั้งในเมืองและชนบทไม่น้อยกว่า 30,000 กลุ่ม อ่อนบ้างแข็งบ้างตามสภาพ แม้ว่าจะใช้ชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ธนาคารชีวิต แต่วิธีการทำงานจะคล้ายคลึงกันคือมีสมาชิก สมาชิกสะสมเงินทุกเดือนอย่างต่ำตามที่กำหนด คนที่เดือดร้อนกู้เงินไปใช้ กลุ่มได้ดอกเบี้ย เอามาปันผลเป็นส่วนต่างๆทั้งคืนสมาชิก กองทุนสวัสดิการ ธุรกิจชุมชน พัฒนากลุ่ม พัฒนาชุมชน ฯลฯ สำหรับในชุมชนมุสลิมที่มีข้อห้ามเรื่องการคิดและรับดอกเบี้ย กลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นก็ทำงานแบบออมทรัพย์ แต่แทนที่จะหักกำไรจากดอกเบี้ยก็เป็นการค้าขาย คือกลุ่มซื้อสินค้าให้สมาชิกก่อนบวกด้วยกำไรตามสมควร สมาชิกผ่อนส่งเงินคืนกับกลุ่ม กำไรก็เอามาจัดสรรแบบออมทรัพย์ทั่วไป

กลุ่มออมทรัพย์เป็นหนึ่งในองค์การการเงินนอกกระแสของชุมชนที่เป็นขบวนการใหญ่ที่สุดในระดับรากหญ้า(Grassroot)ที่ผู้นำทางธุรกิจให้ความสำคัญนำไปประยุกต์ในรูปโครงการเงินออมเพื่อสวัสดิการรูปแบบต่าง ๆ และการเมืองระดับประเทศเริ่มให้ความสำคัญ โดยเฉพาะนโยบายกองทุนหมู่บ้านและธนาคารประชาชนของรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยกลุ่มเหล่านี้มีอิทธิพลและศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ด้วยเหตุผลดังนี้

๑) กลุ่มพึ่งตนเองร้อยเปอร์เซ็นต์

เงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์นั้นแตกต่างจากเงินทุนจากธนาคารพาณิชย์หรือแม้แต่เงินในโครงการธนาคารประชาชนของธนาคารออมสินตามนโยบายของรัฐบาลหักเงินอย่างไร

แตกต่างคือ เงินธนาคารรวบรวมมาจาก"ลูกค้า"ทั่วประเทศ ปล่อยกู้แล้วกำไรตกเป็นของธนาคาร สร้างความร่ำรวยให้กับธนาคารทั้งรัฐและเอกชน แต่เงินของกลุ่มออมทรัพย์ มาจาก "สมาชิก"ในหมู่บ้านทุกคน กำไรทั้งหมดกลับไปสู่สมาชิกในรูปแบบต่างๆ ทั้งปันผลคืนสวัสดิการ พัฒนา กลุ่ม พัฒนาชุมชน ทำธุรกิจชุมชน ฯลฯ

ด้วยความที่เงินในกลุ่มออมทรัพย์ทุกคนเป็นเจ้าของนี้เองที่มีส่วนทำให้กลุ่มมีหนี้สูญน้อยมากหรือพูดได้ว่าแทบจะไม่มีเลย เพราะสมาชิกทุกคนจะรู้สึกว่าเป็นเงิน "ของเรา" ของเพื่อนบ้านเรา ของลูกหลานเรา ดอกผลที่เกิดขึ้นจะตกอยู่กับทุกคนในหมู่บ้าน กู้มาต้องใช้คืนอย่างรวดเร็ว แน่ใจว่าทุกกลุ่ม

มีกฎ มีระเบียบในการให้สมาชิกใช้เงินคืน แต่กฎเหล่านั้นอาจจะไม่มีความหมายถ้าสมาชิกไม่มีความรู้สึก
ร่วมว่านี่คือเงินของชุมชน

ในทางตรงข้าม เงินที่ทางราชการลงทุนหมุนเวียนและเงินกู้จากธนาคารหรือสหกรณ์ที่รัฐ
จัดตั้งขึ้น ชาวบ้านจะรู้สึกว่าเป็น "เงินหลวง" ที่จะใช้คืนหรือไม่ใช้คืนก็ได้ ผลก็คือเงินหลวงส่วนใหญ่สูญหาย
หรือไม่ได้คืน

ในอีกแง่มุมหนึ่งระบบธนาคารปกติจะขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจการเงินทั้งภายในและ
ภายนอกประเทศสูงมาก ถ้าประเทศอื่นลดอัตราดอกเบี้ย ลดค่าเงิน เศรษฐกิจดำดิ่ง เฟื่องฟู ล้วนกระทบ
กับการทำธุรกิจของธนาคารทั้งสิ้น เพราะธนาคารต้องรอเงินฝากและรอเงินกู้จากกลไกทางเศรษฐกิจ
ต่างๆ แต่กลุ่มออมทรัพย์จะขึ้นต่อระบบภายนอกเหล่านั้นน้อยมาก ปัจจุบันธนาคารอาจจะคิดดอกเบี้ย
เงินกู้ไม่เกินร้อยละ 10 ต่อปี แต่กลุ่มออมทรัพย์หลายกลุ่มยังคิดดอกเบี้ยร้อยละ 24 ต่อปี (ร้อยละ 2
ต่อเดือน) โดยที่สมาชิกตกลงว่าจะคิดในอัตรานี้

ทำไมกลุ่มออมทรัพย์ทำได้ ก็เพราะว่ากลุ่มไม่ได้เอาเงินจากภายนอกแม้แต่บาทเดียว
กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรการเงินที่พึ่งตนเอง 100 % เพราะเงินทุกบาททุกสตางค์มาจากสมาชิก
ธนาคารจะเพิ่มจะลดดอกเบี้ยไปเท่าไรกลุ่มก็ไม่สนใจ

ในขณะที่ระบบธนาคารต้องคิดถึงว่าธนาคารคู่แข่งจะมีอัตราดอกเบี้ยเท่าไรแล้วต้องปรับ
ให้ใกล้เคียงกัน กลุ่มออมทรัพย์ค่อนข้างอิสระในการกำหนดเรื่องนี้ เพราะใช้เงินของตนเองทั้งหมด สำหรับ
ระบบธนาคารทั่วไป อัตราดอกเบี้ยสูงต่ำมีความสำคัญมากเพราะหมายถึงการ แข่งขัน หมายถึงต้นทุน
หมายถึงกำไร หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างของธนาคาร แต่สำหรับกลุ่มออมทรัพย์อัตราเท่าไรดูจะมีความ
สำคัญน้อย เพราะเหตุผลหลายประการ

ประการแรก กำไรที่ได้มานั้นทุกคนได้รับ ไม่ว่าจะสูงขนาดไหนทุกคนก็ได้รับประโยชน์
ประการที่สอง ต้นทุนการบริหารต่ำมาก เพราะกลุ่มส่วนใหญ่ทำงานเดือนละสองสามวันเท่านั้นและ
ทำงานแบบอาสาสมัคร การปันผล การจ่ายค่าตอบแทนเงินสะสมสมาชิกตกลงกันว่าจะเอาอัตราไหน
อัตราดอกเบี้ยสูงหรือต่ำสำคัญสำหรับธนาคารทั่วไปที่ต้องเอากำไรให้มากที่สุดไปให้เจ้าของธนาคาร
(รัฐหรือเอกชน) แต่สำหรับธนาคารของชุมชนอย่างกลุ่มออมทรัพย์ อัตราสูงต่ำ ไม่สำคัญมากเพราะกำไร
ทั้งหมดกลับมาสู่สมาชิกทุกคน

แต่ก็ใช่ว่ากลุ่มออมทรัพย์จะคิดดอกเบี้ยเอาตามใจชอบ กลุ่มส่วนใหญ่จะเริ่มตั้งที่อัตรา
ไม่เกินร้อยละ 3 ต่อเดือนเพื่อให้กลุ่มเติบโตเร็วในระยะแรกเริ่มแล้วจะค่อยๆ ลดลงมา ตอนนี้เป้าหมายของ
กลุ่มทั่วไปจะอยู่ที่ร้อยละ 1 ต่อเดือน (12 ต่อปี) โดยค่อยๆ ลดลงมาตามฉันทามติของสมาชิก หลายกลุ่ม
คณะกรรมการเสนอลดมาหลายปีแล้ว แต่สมาชิกยังไม่ยอมก็มี หลายกลุ่มมีระบบคืนดอกเบี้ยเงินกู้ให้กับ
ผู้กู้หลังจากปันผลคืนสมาชิกแล้ว

ในระยะสามสี่ปีที่ผ่านมาซึ่งเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้มีการลดดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารลงมาสองสามเท่าตัวนั้น มีเงินจำนวนมากที่เคยอยู่ในธนาคารพาณิชย์ไหลเข้ากลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบเงินฝากพิเศษเพราะได้ค่าตอบแทนสูง (อาจจะสูงถึงร้อยละ 12 ต่อปีในขณะที่เงินฝากออมทรัพย์ของธนาคารไม่เกินร้อยละ 3) จนกลุ่มต้องปรับตัวด้วยการงดรับฝากพิเศษ เพราะเงินฝากเหล่านี้เป็นเงินที่มีต้นทุนสูง(จ่ายดอกเบี้ยเจ้าของเงิน ถ้าค้างอยู่ในกลุ่มไม่มีการกู้กลุ่มอาจจะขาดทุน) แต่กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีกลไกป้องกันตนเองอยู่ในเรื่องนี้คือ ส่วนใหญ่ไม่รับฝากเงินแบบธนาคาร จะรับเฉพาะเงินสะสมเท่านั้นและเงินสะสมส่วนใหญ่จะกำหนดไว้ตายตัวสำหรับสมาชิกแต่ละรายตลอดปี เช่นเดือนละ 10 บาท 100 บาท เพื่อจ่ายต่อการคิดเงินปันผล เพราะฉะนั้นสมาชิกจะย้ายเงินจากธนาคารมาฝากกลุ่มไม่ค่อยได้ และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเงินฝากธนาคารอยู่แล้ว คนที่จะได้ประโยชน์ตรงนี้ (ถ้ากลุ่มมีระบบฝากพิเศษ) คือกลุ่มคนมีเงินในหมู่บ้านหรือคนที่มีเงินเดือนทั้งหลาย

๒) ความหลากหลายคือความมั่นคง

ถ้าเราศึกษาการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านต่างๆ เราจะพบว่าแม้ว่าจะมีแกนกลางการทำงานที่คล้ายคลึงกันคือการบริหารการเงินของชุมชน แต่มีความหลากหลายในการบริหารจัดการแทบทุกมิติ ตั้งแต่การคิดอัตราดอกเบี้ย การคิดวิธีปันผล และการจ่ายค่าตอบแทนกรรมการ กำหนดเพดานเงินกู้ การกำหนดระบบสวัสดิการ วิธีทำงานของกรรมการ วิธีการค้าประกัน กลุ่มออมทรัพย์ที่เติบโตใหญ่แข็งแรงในปัจจุบันหลายกลุ่มยืนยันว่าเหตุที่เขาสามารถเติบโตมาได้จนปัจจุบันเพราะเขาไม่ทำตามข้อกำหนดของหน่วยราชการที่มาริเริ่มก่อตั้ง เขามองว่าระเบียบเหล่านั้นคือข้อผูกมัดที่จำกัดความคิด กำหนดทุกอย่างให้กลุ่มทำเหมือนกลุ่มอื่นๆทั่วประเทศทั้งที่สภาพเศรษฐกิจสังคมของหมู่บ้านแตกต่างกัน ทำให้ผู้นำไม่เจริญเติบโตทางความคิด คิดเองไม่เป็นและไม่กล้าคิดออกนอกกรอบต่างๆที่แก้ปัญหของชุมชนได้

ทำไมต้องคิดหลากหลาย ก็เพราะว่าสภาพปัญหาและลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจของชุมชนต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันอย่างมาก ถ้าใช้แนวทางเดียวกันจะไม่สอดคล้องกับชุมชนสุดท้ายกลุ่มจะอยู่ไม่ได้ เพราะไม่สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้หรือสมาชิกเบื่อหน่ายกับกฎระเบียบที่ไม่จำเป็นที่ถูกกำหนดมาจาก"หน่วยเหนือ"

ตัวอย่างเช่น ในชุมชนที่คนไม่ค่อยไว้ใจกัน จะกำหนดระเบียบของกลุ่มไว้เข้มงวดมาก การค้าประกันเงินกู้ก็เข้มงวด ในขณะที่บางกลุ่มแทบจะไม่มีระเบียบอะไรที่ชัดเจนเลย แต่ได้ผลเหมือนกันคือเงินไม่หายและสมาชิกก็ได้รับประโยชน์จากการกู้ บางกลุ่มปันผลตามหุ้น บางกลุ่มจ่ายค่าตอบแทนเป็นดอกเบี้ย บางกลุ่มคิดจากกำไรทั้งหมด บางกลุ่มจ่ายค่ารักษาพยาบาลเป็นร้อยละของค่าใช้จ่ายทั้งหมดไม่กำหนดเพดาน บางกลุ่มกำหนดเพดานต่อปีต่อคน บางกลุ่มเน้นสวัสดิการ บางกลุ่มเน้นธุรกิจ

ชุมชน บางกลุ่มจ่ายค่าตอบแทนกรรมการ บางกลุ่มกรรมการอาสาสมัคร บางกลุ่มจ้างคนทำงานประจำ เป็นต้น

ถ้าเราถามว่ากลุ่มออมทรัพย์ 30,000 กลุ่มมีกี่แบบก็อาจตอบได้ว่ามีสองสามหมื่นแบบ เพราะแต่ละกลุ่มจะให้สมาชิกกำหนดกติกาตามความเหมาะสมของตนเอง ความเหมาะสม ที่ว่านั้นจะมาจากความเชื่อ ภูมิปัญญา ประสบการณ์และลักษณะต่างๆของชุมชนนั้น

ถ้าเราพิจารณารายละเอียดการทำงานของแต่ละกลุ่มจะพบว่าข้อกำหนดต่าง ๆ นั้นมีจุดอ่อน หลายอันล้ำสมัย แต่กลุ่มออมทรัพย์จะมีระบบเรียนรู้ของมันเป็นเองคือการประชุมประจำปีที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบต่างๆให้ทันสมัย กลุ่มจึงพัฒนาตนเองไปได้เรื่อยๆ กลุ่มไหนที่ไม่พัฒนาไม่เปลี่ยนแปลง ทำย่ำที่สุดท้ายจะแตกหรือสมาชิกได้ประโยชน์น้อยลง

ความหลากหลายคือหัวใจสำคัญที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถยืนอยู่ได้ เพราะความหลากหลายหมายถึงการให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางกลุ่มด้วยตนเอง กำหนดให้สอดคล้องกับชุมชนตนเอง ป่าไม้คงความอุดมสมบูรณ์ งดงาม มีชีวิตชีวาอยู่ได้เพราะมีความหลากหลายของพืชพันธุ์ชนิดใด ขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ก็จะยืนอยู่ได้ตราบเท่าที่ยังสามารถทำงาน กำหนดรูปแบบการจัดการได้หลากหลายจนนั้น

ความหลากหลายอันนี้จะหมดไปหรือลดลงทันทีที่รัฐที่มีปัญญาไม่พอออกกฎหมายมาควบคุมกลุ่มให้ทำตามแบบแผนเดียวกันหมดทั่วประเทศ เมื่อนั้นป่าจะกลายเป็นสวนป่าหรือสวนยูคาลิปตัสที่จัดต้นไม้มาเข้าแถวแทน

๓) เงินอยู่ในมือชาวบ้านคือความมั่นคง

ผู้คนที่ไม่คุ้นเคยกับกลุ่มออมทรัพย์แต่คุ้นกับระบบธนาคารมากกว่าจะมีคำถามเหมือนกันอย่างหนึ่งคือ ถ้าไม่มีกฎหมายรองรับก็ไม่มี ความมั่นคง ไม่เอาเงินฝากธนาคารก็ไม่มี ความมั่นคง บางหมู่บ้านมีเงินกว่า 20 ล้านบาท ถามว่าเงินอยู่ที่ไหน กรรมการจะตอบว่าเงินเกือบทั้งหมดอยู่ที่สมาชิก และบอกว่าการที่เงินอยู่ที่สมาชิกคือความมั่นคง

มั่นคงเพราะสมาชิกได้ประโยชน์ กลุ่มออมทรัพย์ใช้ประโยชน์จากเงินออมอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเพราะเงินส่วนใหญ่ปล่อยกู้ ปล่อยให้สมาชิกไปทำมาหากิน ไม่ใช่ฝากธนาคาร เมื่อสมาชิกได้ประโยชน์ก็ย่อมรักและหวงแหนกลุ่ม นั่นคือความมั่นคง

เราเคยเชื่อว่าการที่เงินอยู่ที่ธนาคารคือความมั่นคง แต่สองสามปีมานี้เราพบว่าธนาคารมีความเปราะบางอย่างยิ่ง พังทะลายลงอย่างง่ายดายเหลือเกินและเมื่อพังลงมาแล้วรัฐก็ต้องเอาภาษีของเราทุกคนไปอุดหนุนหลายแสนล้านบาท

การที่เงินอยู่ในมือสมาชิก สมาชิกจะเชื่อมั่นในความโปร่งใส กระดานดำของกลุ่มจะรายงานไว้ทุกเดือนว่าเงินอยู่ที่ไหนเท่าไร สมุดบัญชีจะบอกว่าเงินกู้ยืมที่ใครบ้าง สอบถามได้ว่าจริงหรือ

เปล่า กลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีเงินเหลือฝากธนาคารไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินสะสมทั้งหมด นอกนั้นอยู่ในมือสมาชิก กลุ่มที่วังที่จ.นครศรีธรรมราชโดนอุทกภัยล้างหมู่บ้านในปี 2531 สมุดบัญชีทั้งหมดหายไปกับน้ำ กรรมการต้องเดินบอกสมาชิกว่าขอให้มาแจ้งว่ากู้เงินจากกลุ่มไปเท่าไร กลุ่มได้เงินก็มาเกือบทั้งหมด นี่คือความมั่นคงหรือเปล่า

ความมั่นคงและความน่าเชื่อถือในสายตาของธนาคารและของกลุ่มออมทรัพย์นั้นจึงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

เมื่อมีคนกู้เงินธนาคารจะใช้เอกสารจำนวนมากมายหลายสิบหน้า ใช้สมุดบัญชี ใช้หลักทรัพย์ เพื่อรับประกัน"ความน่าเชื่อถือ"ของผู้กู้ กลุ่มออมทรัพย์ใช้เอกสารสองสามหน้า (บางกลุ่มไม่ใช้เลย เพียงแต่ลงบัญชีไว้หนึ่งบรรทัด) แต่หนี้สูญของธนาคารมีมากกว่าออมทรัพย์หลายสิบเท่า ธนาคารใช้"กระดาษ" รับรองคน แต่หมู่บ้านใช้ "ความรู้จักมักคุ้น" รับรอง กระดาษที่กลุ่มออมทรัพย์ใช้ ใช้เผื่อว่าจะมีปัญหาร้ายแรงเท่านั้น แต่การตัดสินใจให้กู้หรือไม่ให้กู้จริงๆอยู่ที่การรู้จักคนคนนั้นอย่างดีมากว่า เพราะกรรมการกลุ่มทุกคนรู้จักเทือกเถาเหล่ากอของสมาชิก ทุกๆรายรู้ว่าแต่ละคนมีเครดิตมากน้อยแค่ไหน ในหมู่บ้าน รู้ประวัติทางการเงินมาแต่รุ่นพ่อ ฯลฯ ในทางตรงข้าม ชุมชนเลือกกรรมการขึ้นมาก็เพราะความรู้จักเทือกเถาเหล่ากอเช่นกัน ว่ากรรมการที่เลือกมานั้นไม่มีประวัติการโกง กลุ่มออมทรัพย์หลายกลุ่มที่ล้มเพราะการโกงเพราะมีความบิดเบี้ยวในระบบการคิดสรร เช่น ผู้มีอิทธิพลพยายามแทรกแซงหาผลประโยชน์ เป็นต้น ไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มเลือกคนดีมีคุณธรรมขึ้นมาบริหารกลุ่ม

กองกระดาษของธนาคารคือความมั่นคง ความเชื่อมั่นที่ธนาคารจะให้กู้ แต่เครือข่ายของการรู้จักมักคุ้นคือความมั่นคง คือความเชื่อมั่นของกลุ่มออมทรัพย์ เมื่อเกิดปัญหานี้คาดว่าจะสูญเสียธนาคารใช้ทุนายความ ใช้ศาล แต่หมู่บ้านใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ ใช้คนรู้จักมักคุ้นไปพูดไปคุยให้ลูกหนี้ยอมจ่ายหรือช่วยกันหาทางออกให้เขา

ผู้นำชาวบ้านในกลุ่มออมทรัพย์พูดถึงการพังทลายของระบบธนาคารที่ผ่านมาว่ามีเหตุผลเดียวที่สำคัญคือการโกง ซึ่งกองกระดาษแห่งความเชื่อมั่นทั้งหลายนั้นไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แม้แต่น้อย

๔) จัดสวัสดิการชุมชน

เมื่อแรกเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมานั้น วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มคือการสะสมเงินและการเป็นแหล่งเงินกู้ของสมาชิก แต่พัฒนาการในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเน้นลงไปว่ากลุ่มออมทรัพย์จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสวัสดิการชุมชนในทุกๆด้านและกลายเป็นแรงดึงดูดสำคัญให้สมาชิกอยู่กับกลุ่ม เพราะชาวชนบทส่วนใหญ่ไม่มีระบบสวัสดิการใดมารองรับเลยมาหลายชั่วอายุคน ในขณะที่คนมีเงินเดือนทั้งรัฐและเอกชนมีระบบสวัสดิการนานาชนิด

สวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์ก็เช่นเดียวกับการจัดการอื่นๆ คือ มีความหลากหลายตามสภาพความพร้อมของกลุ่ม มีเงินค่ารักษาพยาบาล มีเงินช่วยทำศพ มีเงินยืมในช่วงงานศพ มีกลุ่มฌาปนกิจขึ้นขึ้นมาในกลุ่มออมทรัพย์ มีเงินช่วยผู้ประสบภัยธรรมชาติ มีเงินทุนการศึกษา มีเงินยืมเพื่อการศึกษา มีเงินช่วยเหลือคนชรา ฯลฯ ในระยะยาว กลุ่มออมทรัพย์สามารถจัดสวัสดิการชุมชนได้ทุกรูปแบบ กลุ่มออมทรัพย์ที่คลองเปี้ยะนั้นดูจะก้าวหน้าไปมากที่สุดคือจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้ 100% ไม่จำกัดวงเงิน ช่วงงานศพ 5,500 บาทและเพิ่มขึ้นปีละ 500 บาท บางกลุ่มจ่ายค่ารักษาพยาบาลกรณีรักษากับหมอพื้นบ้านด้วย

สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านไม่เคยได้รับการเหลียวแลจากรัฐ

ระบบสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์นั้นมีลูกทางที่จะพัฒนาไปได้มากมายหลายทาง เครือข่ายออมทรัพย์ทางสงขลาสามารถขอเงินสนับสนุนจากรัฐบาลผ่านกองทุนเพื่อสังคมให้สมาชิกในเครือข่ายประมาณ 12 ล้านบาท ให้สมทบกับกองทุนสวัสดิการที่กลุ่มต่างๆมีอยู่ในจำนวนที่เท่ากัน เพื่อขยายสวัสดิการให้ครอบคลุมหลายเรื่องมากขึ้น ด้วยจำนวนเงินช่วยเหลือที่มากขึ้น

วิธีคิดอย่างนี้แตกต่างจากระบบสวัสดิการที่รัฐจัดโดยสิ้นเชิง

ความแตกต่างประการแรกคือเป็นระบบสวัสดิการที่ชุมชนคิดขึ้นมาเองและใช้เงินตัวเอง ไม่ใช่เรียกร้องให้มีการประกันสังคมอย่างที่เรียกร้องกัน นั่นหมายความว่าถ้ารัฐไม่ช่วยชุมชนก็ทำเองได้ แต่อาจจะช้าหน่อย รัฐมีเงินมากยิ่งดี

ประการที่สอง ไม่ยุ่งยาก ใครเจ็บไข้ไม่สบายทุกคนในหมู่บ้านรู้อยู่ โทกไม่ได้ ใครเป็นคนแก่ที่ควรช่วยเหลือชุมชนรู้อยู่ ครอบครัวไหนยากลำบากควรให้ทุนทุกคนรู้อยู่ เมื่อรู้จักกันอยู่ก็รู้ว่าจะช่วยใคร ไม่ต้องใช้เอกสารและการตรวจสอบมากมายอย่างระบบที่จัดมาจากส่วนกลาง

ประการที่สาม มีความคล่องตัว ระเบียบการจ่ายสวัสดิการเปลี่ยนแปลงได้ทุกปี จะเพิ่มวงเงิน จะขยายให้ครอบคลุมสวัสดิการอื่นๆ จะอนุมัติการช่วยเหลือเป็นพิเศษ กลุ่มทำได้ในทันที ไม่ต้องขออนุมัติ ไม่ต้องออกกฎกระทรวง ไม่ต้องออกพรบ.

ทุกกลุ่มยอมรับตรงกันว่าสวัสดิการคือตัวดึงดูดสมาชิกและช่วยเหลือสมาชิกได้มากที่สุด อันหนึ่งนอกเหนือไปจากการให้เงินกู้ไปลงทุนทำกิจการต่างๆ ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือเป็นระบบที่ทำให้ชาวบ้านมีศักดิ์ศรี เพราะใช้เงินของตนเองจัดสวัสดิการ ไม่ร้องขอจากใคร

การปฏิรูประบบสาธารณสุขที่กำลังเดินเครื่องอยู่ในปัจจุบันนี้จะช่วยพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนที่ชาวบ้านทำมาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีก ต่อไปเมื่อโรงพยาบาลบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปเป็นองค์การมหาชน ต้องหารายได้ หากลูกค้าเข้าโรงพยาบาล กลุ่มออมทรัพย์หรือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์อาจจะจ่ายเงินกองทุนสวัสดิการของตนเองให้โรงพยาบาลนั้นแบบเหมาจ่ายรายปี แล้วให้สมาชิกทุกคนเข้ารักษาพยาบาลฟรีก็ได้ โรงพยาบาลจะชอบใจเพราะรายได้แน่นอนและกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีวันล้มแน่ สมาชิกก็สะดวกและได้รับการบริการที่ดีแน่นอนเพราะเป็น ลูกค้ารายใหญ่ของโรงพยาบาล "ท่าที" ของ

โรงพยาบาลกับชาวบ้านจะเปลี่ยนไป ถ้าโรงพยาบาลรัฐไม่สนใจรายได้ตรงนี้ มีโรงพยาบาลเอกชนมากมายที่จ่อคิวอยู่ หมู่บ้านอาจจะประมูลค่าบริการสุขภาพเป็นรายปีก็ยังได้ โรงพยาบาลไหนประมูลราคาต่ำสุดก็ได้ไป ไม่ว่ารัฐหรือเอกชน เป็นต้น

การที่บางกลุ่มเริ่มจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้กับการรักษาแบบพื้นบ้าน ถ้าขยายไปกว้างขวาง จะช่วยกระตุ้นการแพทย์แผนไทยในชุมชนให้ฟื้นตัวขึ้นมาได้อย่างรวดเร็วอีกครั้ง การรักษาดัวในหมู่บ้านจะเพิ่มขึ้นและช่วยลดภาระของโรงพยาบาลรัฐลง

กรณีที่มีโครงการรักษา 30 บาท กลุ่มออมทรัพย์จะต้องปรับตัวในเรื่องการจ่ายค่ารักษาพยาบาลมากอีกครั้ง เมื่อรัฐจ่ายค่ารักษาพยาบาลแล้ว กลุ่มไม่ต้องจ่ายก็เป็นผลดี เอาเงินสวัสดิการไปจ่ายสวัสดิการอย่างอื่นได้มากขึ้น บางกลุ่มคิดไปถึงว่าจะจ่ายเบี้ยเลี้ยงให้คนเฝ้าคนป่วยแทน เพราะค่าใช้จ่ายส่วนนี้รัฐคงไม่จ่ายให้แน่

คิดกันให้ถึงที่สุดแล้วระบบสวัสดิการของรัฐทั้งหมดตั้งแต่การรักษาพยาบาล ช่วยคนด้อยโอกาส ช่วยผู้ประสบภัย แม้แต่สวัสดิการคนว่างงาน สามารถโอนไปให้กลุ่มออมทรัพย์จัดการได้ทั้งหมดเพราะออมทรัพย์มีโครงสร้างรองรับอยู่แล้ว เพียงแต่ขยายขอบเขตการ คู้มครองออกไปเท่านั้น แม้แต่เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษากลุ่มก็จะจัดการได้เพราะหลายกลุ่มมีระบบนี้อยู่แล้ว ปัญหาการทวงหนี้ การพิจารณาอนุมัติผิดคนอย่างที่เคยคณะกรรมการกองทุนระดับชาติประสบอยู่จะไม่มีเพราะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์รู้จักทุกคนในชุมชน

วิธีคิดในการจัดสวัสดิการให้ประชาชนนั้นมีสามแบบใหญ่คือให้รัฐจัดการ จัดสรรงบประมาณลงมาให้หน่วยงานต่างๆ ซึ่งที่ผ่านมาพบแล้ว เห็นแล้วว่าไม่มีประสิทธิภาพเพราะมีการคอร์รัปชัน ช่วยแต่เพื่อนพ้องกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ล่าช้าไม่ทันการณ์ (เงินช่วยน้ำท่วมมาถึงเมื่อฤดูแล้ง) อีกวิธีหนึ่งคือประชาชนแต่ละคนไปประกันกับบริษัทเอกชน ซึ่งน้อยคนนักที่จะทำได้เพราะราคาแพงมาก เราจึงควรหันมาใช้วิธีที่สามคือให้ชุมชนที่มีระบบนี้อยู่ในกลุ่มออมทรัพย์แล้วจัดการเป็นระบบเดียว คือเงินสวัสดิการทุกประเภทมาลงกองทุนนี้หมดแล้วกรรมการจัดการให้ครอบคลุมทุกเรื่อง ถ้าชุมชนจัดการจะไม่มีเรื่องคอร์รัปชัน รวดเร็ว ตรงกลุ่มเป้าหมายและวงเงินคู้มครองช่วยเหลือจะเพิ่มขึ้นตามลำดับมากกว่าที่รัฐช่วยเหลือ เพราะกลุ่มออมทรัพย์มีกำไรทุกปีมาสมทบ

ปัญหาอย่างเดียวคือหน่วยราชการที่หมดอำนาจจะไม่ยินยอมเพราะสูญเสียผลประโยชน์มหาศาล หน่วยงานที่ทำงานเพื่อชาวบ้านจริงๆ จะยินดีเพราะมีคนมาช่วยแบกภาระและได้ผลดีมาก

ในทางปฏิบัติเงินสวัสดิการรักษาพยาบาลที่รัฐจะจ่ายให้โรงพยาบาลต่างๆ นั้นควรจ่ายเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นให้โรงพยาบาลดำรงอยู่ แต่เงินค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรายหัวนั้นรัฐสามารถจ่ายตรงลงไปเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนตามจำนวนประชากรได้เลย ให้ชุมชนเอาไปจ่ายให้โรงพยาบาลแทน

นี่คือการ"กระจายอำนาจ"ให้ประชาชนที่แท้จริง

๕) แหล่งทุนใหม่ในงานพัฒนาชุมชน

นอกเหนือจากการจัดสวัสดิการแล้ว กลุ่มออมทรัพย์จำนวนมากจ่ายเงินพัฒนาชุมชนในเรื่องต่างๆหลายเรื่อง กลุ่มคลองหระ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา จ่ายเงินพัฒนาหมู่บ้านปีละ 10,000 บาท บางกลุ่มจ่ายเงินช่วยศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มมุสลิมบางกลุ่มจ่ายเงินช่วยครูสอนศาสนา เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชาวประมงในทะเลสาบตอนกลางซึ่งมีสมาชิก 22 กลุ่มตัดกำไรร้อยละ 20 เป็นกองทุนเพื่อฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ผู้นำหลายกลุ่มเล็งเห็นว่าในอนาคตอันใกล้กลุ่มออมทรัพย์ใหญ่ๆสามารถตัดกำไรมาสร้างสาธารณูปโภคต่างๆในชุมชนได้เอง เริ่มจากซื้อหม้อต้มรวมไหม โต๊ะเก้าอี้ ไปจนถึงสร้างถนน ระบบประปา ไฟฟ้า อาคารที่ประชุมชุมชน ฯลฯ การจัดสรรงบประมาณครั้งนี้เชื่อได้ว่าจะโปร่งใส ได้ผลงานคุณภาพเพราะหน่วยราชการและองค์กรปกครองท้องถิ่นทุกแห่งไม่มีสิทธิ์เอี่ยวเลยแม้แต่บาทเดียว คิดไปให้ไกล โรงเรียน องค์กรปกครองท้องถิ่นต่างๆจะต้องมาขอเงินกลุ่มออมทรัพย์เสียด้วยซ้ำไปเพราะเงินตนเองเอาไปจ้างคนและทำสำนักงานติดแอร์หมดแล้ว ตอนนี้กลุ่มออมทรัพย์หลายกลุ่มก็ให้เงินอุดหนุนกิจกรรมเพื่อชุมชนหลายๆอย่างอยู่ เช่นก่อสร้างมัสยิด กีฬาชุมชน เป็นต้น

๖) รุกคืบธุรกิจชุมชน

รัฐบาลให้ความสำคัญกับธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง (SME) ทำทุกอย่างเพื่อส่งเสริมภาคธุรกิจนั้น รวมทั้งการอำนวยความสะดวกทางการเงินในระบบธนาคาร ในส่วนของธุรกิจชุมชนนั้นถ้ารัฐจะช่วยเหลือทางการเงินก็คงคิดถึงธนาคารออมสินหรือธกส.เป็นแหล่งเงินสำคัญ แต่กลุ่มออมทรัพย์มากมายหลายกลุ่มคืบหน้าไปกว่านั้นคือใช้เงินกลุ่มลงทุนธุรกิจชุมชนต่างๆ

กลุ่มออมทรัพย์ที่ปอกล อ.สิงหนคร จ.สงขลา มีระเบียบว่าตัดกำไรร้อยละ 30 เข้ากองทุนธุรกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ที่ต.ชอนคลาน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล ไม่ได้เปิดให้สมาชิกกู้ แต่เอาเงินมาลงทุนทำธุรกิจรับซื้อสัตว์น้ำจากสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวประมง กลุ่มบ้านดอนคา อ.พรมคีรี จ.นครศรีธรรมราช รุกเข้าไปทำธุรกิจชุมชนหลายอย่างตั้งแต่ลงทุนในโรงงานทำแป้งขนมจีน ทำตลาดกลางผลไม้ให้พ่อค้าส่งออกมาประมูล ตลาดกลางยางพาราและลงทุนในธุรกิจร้านค้าที่รับใบสั่งจากสมาชิกแล้วส่งซื้อตรงจากกรุงเทพที่ละรถสิบล้อ ทำให้พ่อค้าในหมู่บ้านแทบจะอยู่ไม่ได้เพราะราคาถูกกว่ามาก กลุ่มบ้านแหลมเคียน อ.เมือง จ.สงขลา แยกแขนงการออมทรัพย์ไปเป็นโรงงานผลิตมะพร้าว น้ำหอม โรงงานน้ำปลา กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านประมงหลายแห่งจัดทำธุรกิจซื้อขายเครื่องมือประมงจำพวกแหวนต่างๆ

การทำธุรกิจชุมชนมีปัญหามากมายให้แก้ไข แต่กลุ่มจะเรียนรู้ ปรับปรุง แก้ไขหรือยกเลิกตัวที่ไม่ได้ผลและรุกคืบไปสู่ตัวอื่นๆที่ได้รับการตอบสนองจากตลาด กลุ่มจะระมัดระวังอย่างปึงในการลงทุนเพราะถือว่าเป็นเงินมาจากทุกคน ส่วนใหญ่เงินที่มาลงทุนจะมาจากกองทุนธุรกิจซึ่งตัดมาจากกำไร ไม่ใช่เอาเงินสัจจะมาลงทุน ซึ่งมีหลักประกันว่ากลุ่มออมทรัพย์จะไม่ล้มเพราะธุรกิจขาดทุน เพราะเงินต้นทุกบาทของสมาชิกยังคงอยู่

ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์หลายคนเห็นว่าธุรกิจชุมชนคืออนาคตของกลุ่ม เพราะระยะยาวกลุ่มไม่สามารถพึ่งดอกเบี้ยเงินกู้ได้เพียงอย่างเดียว เพราะดอกเบี้ยต้องลดลงเรื่อยๆ การทำธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์จะมีข้อได้เปรียบเพราะมีฐานสมาชิกที่คอยอุดหนุนอย่างเหนียวแน่น

ในชุมชนมุสลิมที่มีข้อห้ามเรื่องดอกเบี้ย ทำให้ต้องทำออมทรัพย์เพื่อทำธุรกิจตั้งแต่แรก เริ่มคือซื้อของให้สมาชิกแล้วสมาชิกละเลาะกับกลุ่ม กลุ่มแบบนี้บางแห่งเลิกไปเมื่อถึงจุดอิ่มตัว แต่ส่วนใหญ่ยังคงเดินหน้าต่อไป กลายเป็นร้านค้ารวมใหญ่ที่สุดของชุมชน เพราะซื้อขาย สินค้าทุกชนิดตั้งแต่หอม กระเทียม บัญ ไปจนถึงตู้เย็น รถมอเตอร์ไซด์

๗) ยกระดับด้วยเครือข่าย

โดยทั่วไปบทบาทของเครือข่ายชาวบ้านจะมีสองสามลักษณะคือ การแลกเปลี่ยน บทเรียนการทำงานระหว่างกัน การช่วยเหลือกันและการเผยแพร่รณรงค์ เป็นปากเสียงให้กับสมาชิก สำหรับเครือข่ายออมทรัพย์บทบาทสองอันแรกนั้นไม่ชัดเจน บทบาทที่ทำอยู่คือการออมทรัพย์ร่วมกัน เป็นคล้ายๆธนาคารกลางโดยมีสมาชิกเป็นกลุ่ม มีการฝากเงินสัจจะ กู้เงินและมีการปันผลอย่างออมทรัพย์ทั่วไป แต่ก็มีอยู่ไม่มากนัก ที่โดดเด่นคือ เครือข่ายที่รวมกันในชื่อ“กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา” และที่เชื่อมโยงกันเชิงความคิด คือ การรวมตัวของสภาธนาคารหมู่บ้าน และที่มีประเด็นปัญหาร่วมกัน เป็นเครือข่ายกิจกรรมก่อนแล้วดำเนินการเรื่องออมทรัพย์ร่วมไปด้วย เช่น เครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์ ประมงชายฝั่ง เป็นต้น

เครือข่ายที่หลากหลายเหล่านี้เป็นการยกระดับกลุ่มขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งในการทำงานร่วมกัน ขององค์กรชาวบ้านและมันหมายถึงพลังที่เพิ่มขึ้นด้วย

๘) เมื่อคนมั่นคงจึงสร้างบ้านที่มั่นคง

กลุ่มออมทรัพย์ที่ทำงานมาสามสี่ปีจนระบบต่างๆลงตัว สมาชิกเหนียวแน่น กรรมการมีประสบการณ์ การบัญชีลงตัว จะเริ่มคิดถึงการสร้างสำนักงานซื้อที่ดินของตนเอง เป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาคารสถานที่หลังจากความเป็นกลุ่มมีความมั่นคงแล้วระดับหนึ่ง ในขณะที่กลุ่มกิจกรรมต่างๆ จำนวนมากคิดถึงอาคารสถานที่ก่อนความเข้มแข็งของกลุ่มและอาคารที่สร้างขึ้นก็กว้างขวางเปล่า

กลุ่มออมทรัพย์มุสลิมที่พะงูาะ ต.เกาะรอ อ.รามัน จ.ยะลา เอาเงินกลุ่มไปซื้อสวนยางพาราและสวนผลไม้ไว้สองแห่งแล้ว ทั้งยังซื้อที่ดินสร้างสำนักงาน สถานที่อบรม ประชุม ที่ทำการถาวรของกลุ่มในหมู่บ้านด้วย ทรัพย์สินเหล่านั้นจะให้ดอกผลกับกลุ่มในระยะยาว

๔.๔ แนวคิดและกระบวนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล

๑) สาระสำคัญของกองทุนหมู่บ้านคือ สร้างสำนึกความเป็นชุมชน กระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสและเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งรัฐ เอกชนและชุมชน โดยกระจายงบประมาณให้กับหมู่บ้านโดยตรง ให้ภาคราชการและภาคีความร่วมมือเป็นเพียงผู้สนับสนุน ซึ่งเป็นพัฒนาการสำคัญในการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินที่น่าสนใจยิ่ง โดยการหลอมรวมประสบการณ์การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็ง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและบทเรียนการจัดการเรื่องกองทุนของรัฐรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการเกื้อกูลผู้ยากลำบากเข้าด้วยกัน โดยการเสริมตอองค์กรการเงินชุมชนในรูปคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านขึ้นเกือบ 80,000 หมู่บ้าน/ชุมชนเมืองทั่วประเทศ แสดงดังรูป

แผนภูมิแสดงวิสัยทัศน์และเป้าหมายของนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

วิสัยทัศน์และเป้าหมาย หมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ “ปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน”
“จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง”

มาตรการ

เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ระหว่างชุมชน ราชการ และองค์กรเอกชน

- กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
- พัฒนาชุมชน
- เกษตร
- อนามัย
- ครู
- ผู้นำทางศาสนา
- องค์กรเอกชน
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- การศึกษานอกโรงเรียน
- ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชน

หลอมรวมกองทุนที่รัฐและเอกชน
ดำเนินการในหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง

- เช่น
- โครงการ กข.คจ.
 - กองทุน 1 แสนบาท
 - กองทุนเพื่อสังคม
 - กองทุนเกษตร (UNDP)
 - กองทุนประชาสงเคราะห์
 - กองทุนอื่น ๆ

รวมทั้งกองทุนที่ชุมชนดำเนินการเอง
ในรูปองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบต่าง ๆ

ภาพที่ ๔.๔-๑ แผนภูมิแสดงปรัชญาความคิดในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

๒) บทบาทของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านนอกจากบริหารกองทุนให้มีประสิทธิภาพแล้ว ยังมีบทบาทในการสำรวจและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่ เพื่อให้การบริหารกองทุนหมู่บ้านมีความสอดคล้องเกื้อกูลกัน

๓) ระบบจัดการ มีระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นกรอบในการวางระเบียบภายในหมู่บ้านโดยกำหนดเป็นแนวทางกว้าง ๆ ที่สำคัญคือวงเงินกู้และการผ่อนชำระคืน นอกนั้นเป็นอำนาจของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโดยผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกเป็นผู้กำหนด การดำเนินธุรกรรมอาศัยเครือข่ายธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรทำหน้าที่เป็นฝ่ายการเงิน

๔.๕ แนวทางในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน มีดังนี้¹

๑) คุณสมบัติของหมู่บ้าน/ชุมชนที่จะสามารถดำเนินการกองทุนหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ 1) มีองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ 2) มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนดี มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ 3) มีแผนชุมชนที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสำรวจข้อมูลสรุปวิเคราะห์และวางแผนดำเนินการ 4) มีกลุ่มองค์กรที่หลากหลาย 5) กลุ่มมีการเชื่อมโยงกันและเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับภายนอก 6) มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 7) มีระบบสวัสดิการของชุมชน

๒) แนวทางการบริหารกองทุนให้มีประสิทธิภาพ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้ 1) การเตรียมชุมชน ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกรับทราบอย่างทั่วถึง มีการเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่ม 2) การบริหารจัดการกองทุน ต้องมีระบบจัดการที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ การนำเงินไปทำกิจกรรมต้องสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและมีการวางแผนที่ดี

๓) สำหรับคุณสมบัติและกระบวนการได้มาของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน โดยระเบียบที่ออกโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาตินั้น สอดคล้องกับผลที่ได้จากเวทีวิจัย

¹ สรุปผลการสัมมนาวันที่ 28 - 29 พ.ค. 2544

บทที่ ๕

วิเคราะห์ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ วิเคราะห์ผลการศึกษา

๑) ที่มาของนโยบายกองทุนหมู่บ้านได้รับแนวคิดมาจากรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ โดยใช้เงื่อนไขการสนับสนุนเงินกองทุน เนรมิตองค์กรการเงินชุมชนในรูปกองทุนหมู่บ้านขึ้นทั่วประเทศ แม้จะมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ ด้วย แต่นับว่ากิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับข้อค้นพบจากเวทีวิจัยว่า องค์กรการเงินชุมชนน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน

๒) นโยบายดังกล่าวนอกจากสนับสนุนให้มีกิจกรรมในรูปองค์กรการเงินชุมชนแล้ว ในขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานยังได้พัฒนากลไกบริหารราชการแบบใหม่ โดยกระจายอำนาจให้ผู้แทนชุมชนในรูปคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเป็นหน่วยดำเนินการโดยตรง กระบวนการดังกล่าวอาศัยระบบชุมชนที่เน้นคนดีมีคุณธรรม โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมของหญิงและชายที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชน ให้ส่วนราชการในรูปอนุกรรมการระดับอำเภอร่วมกับภาคีอื่น ๆ และเครือข่ายชุมชนเป็นฝ่ายสนับสนุน นอกจากนี้ยังเพิ่มบทบาทให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเป็นผู้สำรวจและจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและกองทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกองทุนหมู่บ้านให้มีความสอดคล้องเกื้อกูลกันด้วย

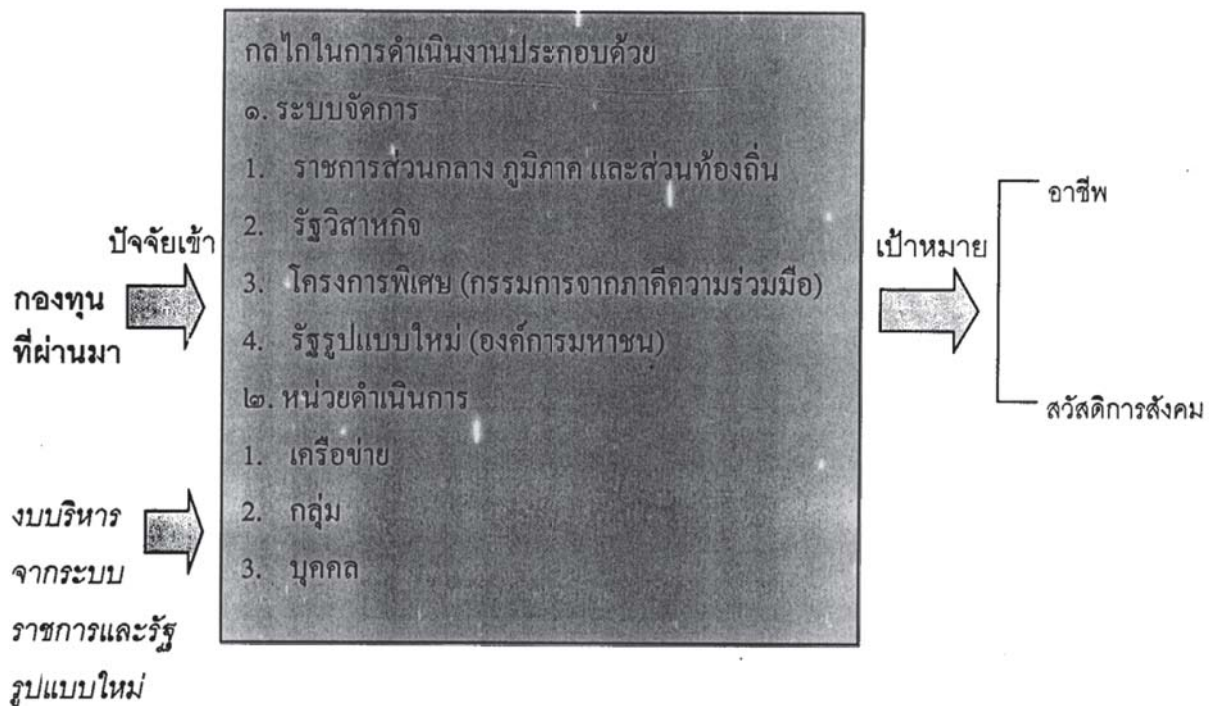
๓) กลไกในการดำเนินงานดังกล่าว จะช่วยคลายปมเงื่อนสำคัญที่ทำให้องค์กรการเงินชุมชนอ่อนแอ ดังผลการศึกษาในครั้งนี้พบว่า กลไกของระบบราชการเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้องค์กรการเงินชุมชนขาดพลังในการนำศักยภาพของตนมาใช้อย่างเต็มที่ โดยแยกชุมชนเป็นส่วนเล็ยวตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน นอกจากนี้ ระเบียบและกลไกบังคับบัญชาที่อาศัยการสั่งการตามลำดับชั้นจากบนลงล่างอย่างเข้มงวดทำให้ระบบราชการขาดการเรียนรู้ ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่บางครั้งไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงของชุมชน ทำให้องค์กรการเงินชุมชนที่ถูกจัดตั้งส่วนใหญ่ต้องล้มเลิกไปหรือแคระแกร็นไม่เติบโตเท่าที่ควร (ตัวอย่างองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ 20 กรณีในภาคใต้ส่วนใหญ่มาจากการดัดแปลงกับระบบราชการเกือบทั้งสิ้น)

๔) จากการวิเคราะห์โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพของระบบ จะเห็นว่าระบบจัดการของกองทุนหมู่บ้านน่าจะมีประสิทธิภาพและเอื้อประโยชน์ให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนมากกว่าระบบจัดการแบบเดิม

ที่อาศัยระบบราชการหรือแม้แต่ที่พัฒนาขึ้นใหม่ทั้งกองทุนเพื่อสังคมและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการดำเนินงาน การปรับเปลี่ยนระบบบริหารราชการให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยกระจายงบประมาณให้โดยตรง นับเป็นทิศทางใหม่ที่มีนัยยะสำคัญยิ่ง ในอนาคต หากมีการหลอมรวมกองทุนซึ่งเคยผ่านกลไกของรัฐรูปแบบต่าง ๆ เข้ากับกองทุนหมู่บ้าน ก็จะทำให้หมู่บ้านมีฐานการคลังของตนเอง บริหารโดยคณะกรรมการกองทุนที่มีคุณธรรมที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยนำผลกำไรส่วนหนึ่งเป็นงบบริหารจัดการและเป็นกองทุนเกื้อกูลคนยากลำบากในชุมชน ก็จะลดงบประมาณด้านการบริหารจัดการของรัฐลงอย่างมหาศาล และหากกระจายงบประมาณการเรียนรู้ให้หมู่บ้าน ชุมชนเมืองที่มีความพร้อมเป็นผู้ดำเนินการเอง ก็จะเป็นปัจจัยเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นอย่างแท้จริง

ระบบจัดการกองทุนที่รัฐดำเนินการในชุมชนที่ผ่าน ๆ มา

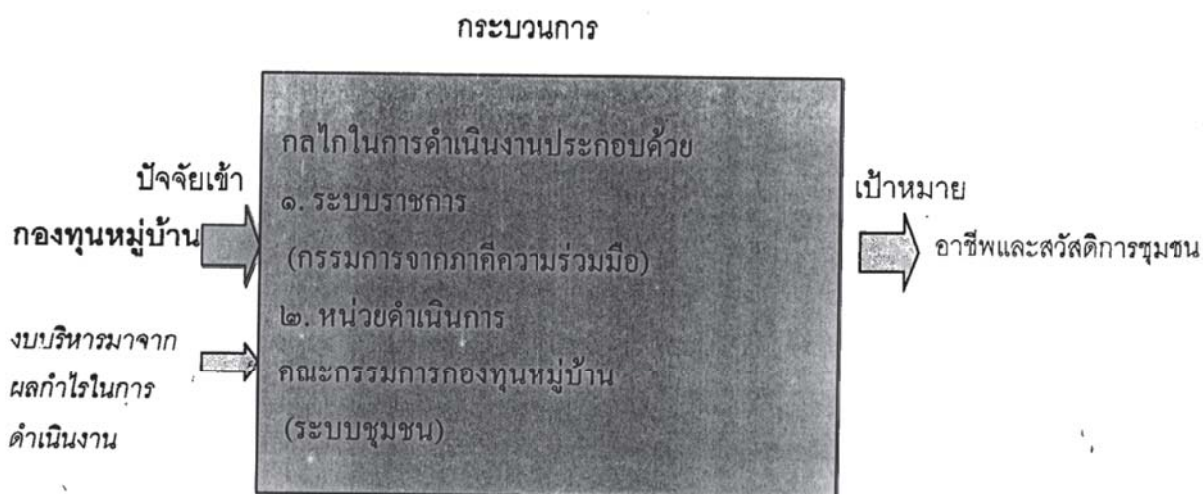
กระบวนการ

ภาพที่ ๕.๑-๑ แสดงระบบจัดการกองทุนของรัฐผ่านกลไกรูปแบบต่าง ๆ

กระบวนการจัดการกองทุนของรัฐตามระบบเดิมจะดำเนินการโดยส่งผ่านเป็นชั้น ๆ เป็นขั้นตอนตามระเบียบราชการ กรณีของกองทุนชุมชนหรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแม้เป็นรูปแบบใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายก็กระทำผ่านกลไกลำดับชั้น คือ ผ่านคณะกรรมการระดับจังหวัดและระดับภาค โดยมีสำนักงานภาคเป็นกองเลขาและเชื่อมต่อกับเครือข่ายองค์กรชุมชน กรณีกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมจะเน้นกลุ่มเป้าหมายที่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมโดยรวมกองทุนไว้ในระดับจังหวัด

ระบบจัดการกองทุนหมู่บ้าน

ภาพที่ ๕.๑-๒ แสดงระบบจัดการกองทุนหมู่บ้าน

กระบวนการจัดการของกองทุนหมู่บ้านดำเนินการโดยอาศัยระบบราชการน้อยมาก ใช้ระบบชุมชนเป็นกลไกทำงาน คณะกรรมการกองทุนระดับชาติผ่านงบประมาณถึงกรมการกองทุนหมู่บ้าน ชุมชนเมืองโดยตรง

ถ้าพิจารณาจากประสิทธิภาพของระบบ สามารถเขียนเป็นความสัมพันธ์ได้ดังนี้

$$\text{ประสิทธิภาพของระบบ} = \frac{\text{ปริมาณและคุณภาพของกลุ่มเป้าหมาย}}{\text{กองทุน + งบประมาณจัดการ}} \quad \begin{array}{l} \text{(โดยระบบที่ดีจะเกิดการเรียนรู้} \\ \text{ปรับปรุงพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ)} \end{array}$$

๕) จากผลการวิจัยเห็นได้ชัดว่า เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากการจัดตั้ง ผลักดันของหน่วยงานสนับสนุน ทั้งที่ดำเนินการอย่างจริงจังและทำตามนโยบาย โดยหวังว่าจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างพลังต่อการรองรับการของบสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือรัฐบาล แต่เมื่อกองทุนหมู่บ้านได้เปิดตัวให้เห็นแนวคิดและวิธีการดำเนินงานแล้ว จะเห็นว่าแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน หากไม่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านที่สร้างทางลัดต่อตรงถึงทุกหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองทั่วประเทศแล้วละก็ จะทำให้การดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนก้าวตามหลังโครงสร้างใหม่ที่เปิดประตูให้พลังของชุมชนได้มีโอกาสเติบโตเต็มที่ตามศักยภาพ ซึ่งท้าทายกระบวนการสำคัญในการสร้างความรู้คือ งานวิจัยและพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะกองทุนหมู่บ้านเปรียบเสมือนกองทุนพัฒนา ซึ่งเป็นส่วนควบของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่จะต้องมีงานส่วนต้นในการหาความรู้และถอดบทเรียนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง

ดังกล่าวล่วงหน้ามาก่อน จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในประเด็นดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและพัฒนา ซึ่งต้องนำความรู้ที่มีอยู่เผยแพร่ ถ่ายทอดให้เกิดการรับรู้ขึ้นอย่างกว้างขวางขณะที่ต้องแสวงหาความรู้ใหม่ไปด้วยนั้น ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะจากความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

๕.๒ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) คุณสมบัติ 7 ประการของหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง ที่จะสามารถรองรับเงินกองทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหลักการที่จะทำให้กองทุนประสบความสำเร็จ 4 ประการ ควรมีการนำไปทดสอบว่าเป็นจริงหรือไม่อย่างไร ?

๒) เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีอยู่เกือบทั้งหมดเป็นเครือข่ายเฉพาะกิจ ควรสนับสนุนให้เป็นเวทีเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเท่านั้น โดยพัฒนาให้เป็นการเรียนรู้อย่างมีระบบ มีการสรุปบทเรียนและถอดบทเรียนของแต่ละองค์กรการเงินชุมชนเพื่อสร้างความรู้ใหม่ และนำไปใช้โดยมีการสรุปตรวจสอบว่าได้ผลหรือไม่ อย่างไร ? อย่างต่อเนื่อง กรณีเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ควรสรุปบทเรียนการดำเนินธุรกิจเพื่อให้การสนับสนุนได้อย่างสอดคล้องกับศักยภาพตามลำดับ

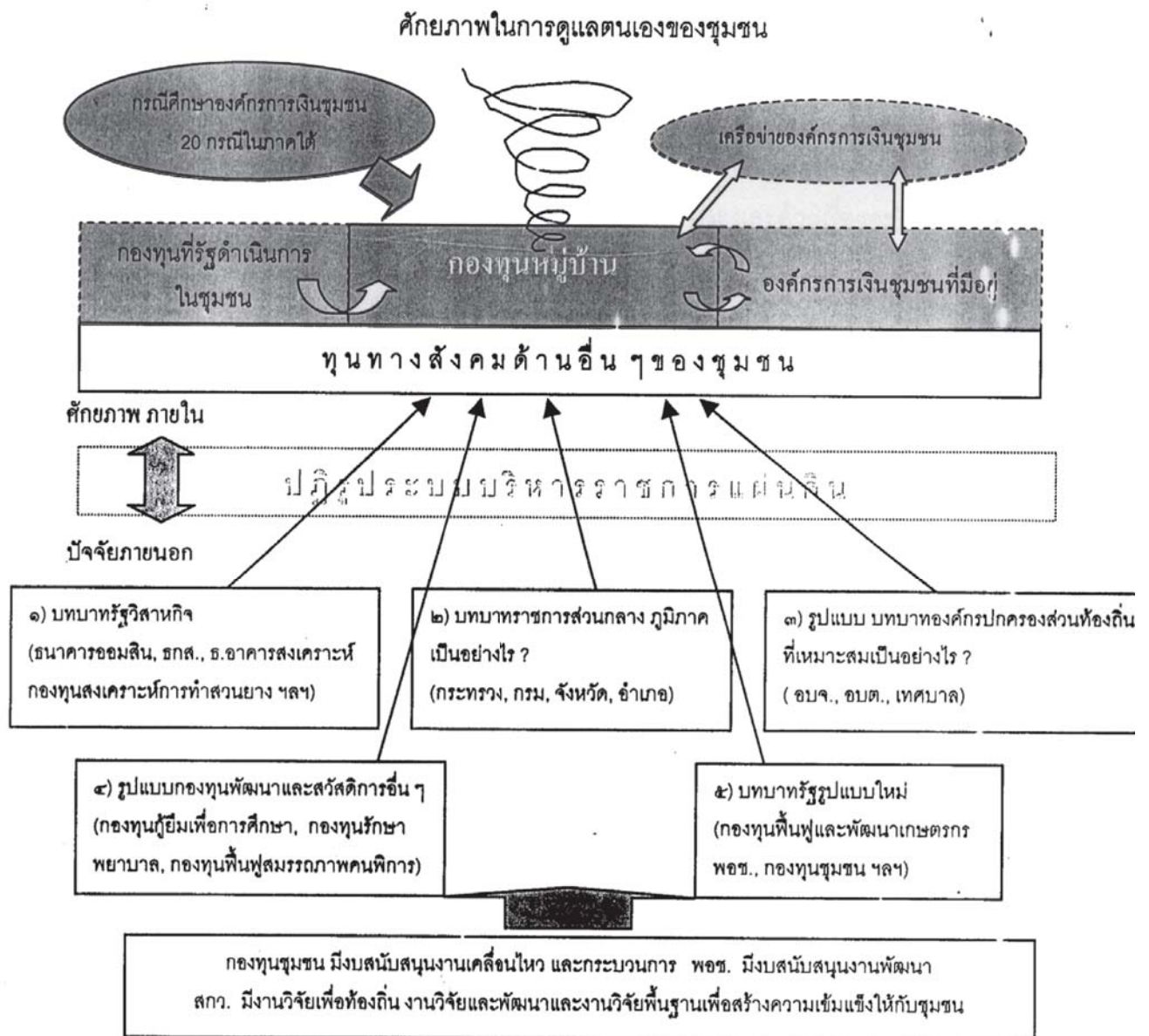
๓) การศึกษาองค์กรการเงินชุมชน 20 กรณีในภาคใต้ เห็นได้ชัดว่ากลุ่มออมทรัพย์ได้รุกคืบเข้าไปในกิจการของชุมชนแทบทุกปริมณฑล ทั้งเป็นแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ กองทุนสวัสดิการ ธุรกิจชุมชน การพัฒนาชุมชน อาชีพ โดยมีปัญหาสำคัญอย่างน้อยสองประการ คือ ประการแรก หน่วยงานการพยายามเอากลุ่มมาเป็นของตัวเอง ทำตามแนวทางที่ตัวเองส่งเสริม ทำให้ผู้นำกลุ่มไม่เติบโตทางความคิด ไม่สามารถแก้ไขปัญหา บริหารกลุ่มได้ด้วยตนเอง ต้องมีพี่เลี้ยงอยู่ร่ำไป ไม่สามารถคิดออกนอกกรอบที่ระบบราชการกำหนด ประการที่สอง แม้ว่าจะไม่มีหน่วยงานชี้นำ แต่ถ้ากลุ่มตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความคิดของนักคิดหรือรูปแบบการจัดการกลุ่มอันใดอันหนึ่งยาวนานเกินไป กลุ่มก็จะไม่โตเช่นกัน เพราะแนวคิด ประสบการณ์ของนักคิดหรือผู้นำคนสำคัญนั้นคิดขึ้นมาในชุมชนแบบหนึ่ง ไม่เหมาะที่จะไปใช้กับชุมชนทั่วประเทศ ถ้าผู้นำติดกรอบนั้นนานเกินไป กลุ่มจะเติบโตยาก คิดอย่างอิสระยาก ข้อเสนอแนะคือ ในระยะเริ่มต้น กลุ่มจำเป็นต้องเลียนแบบที่ใดที่หนึ่งหรือแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งก่อน แต่ในระยะยาวกลุ่มต้องคิดเองทำเอง ปรับแก้กฎระเบียบตามความเห็นของสมาชิกให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ความต้องการของสมาชิกในชุมชนนั้น บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานหรือบุคคลต่างๆ ที่ทำงานส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์คือการให้แกนนำไปพบไปเห็นการทำงานของกลุ่มที่หลากหลายแล้วกลับมาตัดสินใจว่าจะทำแบบไหน ในระยะแรกเริ่ม และต้องให้มีกระบวนการเรียนรู้ สรุปบทเรียนอยู่เรื่อยๆ ในประเด็นต่างๆ เพื่อให้กลุ่มค้นหารูปแบบ วิธีการจัดการและระเบียบที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด ไม่อย่างนั้นกลุ่มจะติดอยู่ในค่ายกลทางความคิดเรื่องออมทรัพย์รูปแบบต่างๆ จนไปไหนไม่รอด

วิธีการไปสู่เป้าหมายขององค์กรชาวบ้านที่คิดได้อย่างอิสระ พึ่งตนเองทางความคิดและรูปแบบการจัดการก็ด้วยกระบวนการพัฒนาที่ให้อิสระภาพในการคิดและตัดสินใจเท่านั้น

๖) จากข้อมูลและความรู้ที่ประมวลได้ เมื่อนำมาจัดทำเป็นกรอบ/แนวทางในการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชนมีประเด็นสำคัญควรพิจารณา 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) กระบวนการและระบบจัดการขององค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ (รวมทั้งกองทุนหมู่บ้าน)
- 2) ศักยภาพของชุมชนในการดูแลตนเอง (ผ่านทางคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน)
- 3) การบูรณาการสรรพกำลังของสังคมในเชิงโครงสร้างและกระบวนการจัดการ

แสดงดังรูป

ภาพที่ ๕.๒-๑ แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของประเด็นศึกษา องค์ประกอบภายในและภายนอกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

๗) ตัวอย่างคำถามวิจัย

1) กระบวนการและระบบจัดการกองทุนหมู่บ้าน (รวมทั้งกลุ่มการเงินทั่วไป) ให้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนซึ่งประกอบด้วย -การประสานเชื่อมโยงรวมทั้งปรับปรุงกระบวนการของ คณะกรรมการกองทุนฯแห่งชาติให้สอดคล้องกับศักยภาพในการจัดการกองทุนของชุมชน -ความรู้เรื่อง การบริหารจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพ -การนำเงินทุนไปประกอบอาชีพที่ทำให้กองทุนเพิ่มพูนขึ้น -การนำผลกำไรมาสร้างสวัสดิการชุมชนเกื้อกูลผู้ยากลำบาก เป็นอย่างไร ?

2) รูปแบบและกระบวนการในการเชื่อมโยง หลอมรวมกองทุนที่รัฐดำเนินการอยู่เดิมและการ ประสานกับองค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่กับกองทุนหมู่บ้านให้เกิดการรวมพลังสร้างความสามัคคีและมี ระบบจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นอย่างไร ?

3) รูปแบบและแนวทางในการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน (รวมทั้งกองทุนหมู่บ้าน) ในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ภายใต้บริบทของแต่ละชุมชนควรเป็นอย่างไร และด้วยเรื่องอะไร ?

4) มีกองทุนและกิจกรรมพัฒนาเพื่อสนับสนุนกลุ่มอาชีพและเป็นสวัสดิการสังคมที่รัฐดำเนินการ ผ่านระบบราชการแบบเดิมอะไรบ้างที่ชุมชนโดยผ่านทางคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพ สามารถดำเนินการได้เอง และจะดำเนินการอย่างไร ?

5) องค์กรการเงินชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นจริงหรือไม่ อย่างไร ? (ศึกษาเพิ่มเติม จากชุมชนตัวอย่าง 20 กรณีในภาคใต้)

ภาคผนวก ๑

สรุปการสัมมนาประมวลความรู้เรื่อง กองทุนในชุมชนและพัฒนากองทุนวิจัย
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนรองรับเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

วันที่ ๒๘ - ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๔

โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (มวล.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

และกองทุนเพื่อสังคม (SIF)

๑. ภาพรวม

การสัมมนาเริ่มด้วยการชี้แจงความเป็นมาและเป้าหมายของการสัมมนา จากนั้นเป็นการนำเสนอผล การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับกองทุนหมุนเวียนของรัฐ การจัดการกองทุนของชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ในภาคใต้จำนวน ๒๐ กรณี รวมทั้งเกริ่นนำและสรุปความคืบหน้าเรื่องกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท (รายละเอียดในเอกสารรายงานเบื้องต้น)

ต่อมาเป็นการระดมความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติและกระบวนการได้มาของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน การบริหารกองทุนและคุณสมบัติของชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารกองทุน และคุณสมบัติของชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารกองทุน ๑ ล้านบาท

วันที่สอง เป็นการวางแผนการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนรองรับเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการระดับหมู่บ้านเพื่อสร้างและพัฒนาความรู้รวมทั้งการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายพหุภาคีเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชน

มีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากภาคราชการ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำชาวบ้าน จากองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา พัทลุง ตรัง ชุมพร ระนอง ปัตตานี สตูล พังงาและภูเก็ตรวม ๖๘ คน

๒. ข้อคิดเห็นจากการหารือกลุ่มย่อย

๒.๑ คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

เป็นคนในชุมชน บรรลุนิติภาวะ อยู่ในชุมชนอย่างน้อย ๑-๒ ปี ทั้งนิตินัยและพฤตินัย

- มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต
- มีวิสัยทัศน์ ใฝ่รู้ มีความสามารถในการจัดการ และเป็นนักประสานงาน
- ผักใฝ่ประชาธิปไตย พังความเห็น ทำงานโปร่งใส
- มีอาชีพสุจริต
- มี ๓ ผัก คือ ผักรักการอ่าน รักการทำงานและผักรู้ค่าทำชีวิตให้สูงขึ้น

- ไม่เคยต้องโทษร้ายแรง
- ไม่ใช่ผู้มีอิทธิพล
- ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด
- ไม่เคยต้องโทษร้ายแรง

มาจากผู้นำธรรมชาติ/แต่ไม่กีดกันผู้นำที่มีตำแหน่งทางการ ถ้ามีคุณสมบัติเหมาะสม และสมาชิกในชุมชนยอมรับ

- จากกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
- จากหลากหลายอาชีพ เพศ ศาสนา ความรู้ความสามารถ

๒.๒ กระบวนการได้มาของคณะกรรมการกองทุน

- ให้มีคณะกรรมการที่จะสร้างความเข้าใจร่วมกันโดยเปิดเวทีชุมชน ประชุมชี้แจงเรื่องกองทุนหลายครั้ง
- ชุมชนที่มีกลุ่มกิจกรรมในชุมชนหลากหลายอยู่แล้ว อาจใช้วิธีการคัดสรรโดยมีคณะกรรมการคัดสรรจากตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายครอบคลุมคนทั้งชุมชน
- ชุมชนที่ไม่มีองค์กรชุมชน จัดประชุมเวทีหมู่บ้านคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหรืออาจจะคัดสรรกรรมการจากหมู่บ้าน กลุ่มเครือข่าย โดยให้แต่ละกลุ่มเสนอผู้แทนของตนเองเข้ามา
- ให้คนทั้งชุมชนเขียนชื่อบุคคลที่อยากให้เป็นกรรมการกองทุน แล้วนับคะแนน ไม่ใช้วิธีเลือกตั้ง
- กรณีที่เลือกตั้ง คนมีสิทธิเลือกตั้งมีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป

๒.๓ แนวทางการบริหารกองทุน

- ให้มีคณะที่ปรึกษามาจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน
- คณะกรรมการควรมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง
- มีการบันทึกการประชุมทุกครั้ง
- จัดวางระบบบัญชีให้มีความโปร่งใส
- คณะกรรมการต้องบริหารกองทุนให้มีผลกำไร
- กำไรจากกองทุนเอามาเป็นกองทุนสวัสดิการหรือช่วยเหลือชุมชนทางด้านต่าง ๆ
- ระยะเวลาควรมีค่าตอบแทนให้กรรมการ
- ใช้หอกระจายข่าวทำงานประชาสัมพันธ์

- ใช้บร๊อยละ ๑ ของกองทุน สำหรับเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
- ต้องจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาก่อน กรณีที่หมู่บ้านนั้นยังไม่มี
- ควรมีแผนชุมชนเป็นกรอบการทำงาน
- เสริมสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือระหว่างกลุ่ม
- มีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล
- การจัดสรรงบประมาณควรคำนึงถึงโครงการที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และ ทรัพยากรในท้องถิ่น

- ควรส่งเสริมธุรกิจชุมชนในตำบลที่มีความพร้อม
- ผู้เสนอของบประมาณต้องจัดทำเป็นโครงการ
- กลุ่มอาชีพที่เสนอขอโครงการต้องมีกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง

๓. ชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

คุณสมบัติของหมู่บ้านที่สามารถบริหารเงินกองทุน ๑ ล้านบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ น่าจะมีลักษณะดังนี้

- มีองค์กรการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ
(ตัวอย่างเช่น มีคุณสมบัติ ๖ ก. คือ การมีส่วนร่วม กรรมการ กฎ/กติกา กำไรและมี กองทุนต่าง ๆ)
- มีผู้นำชุมชนที่เป็นคนดี มีคุณภาพทางด้านต่าง ๆ
- มีแผนชุมชนที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจข้อมูล สรุปลวิเคราะห์ และวางแผนการดำเนินการ
- มีกลุ่มองค์กรที่หลากหลาย
- กลุ่มมีการเชื่อมโยงกันและเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับภายนอก
- มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- มีระบบสวัสดิการของชุมชน

๔. แผนงานที่จะทำต่อไปหลังการสัมมนา

๔.๑ ทีมวิจัย

- สรุปลผลการประชุมหารือส่งให้กับผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแห่งชาติ
- จัดทำชุดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการระดับหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อสร้างและพัฒนาความรู้เสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนรองรับเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

- ประสานเชื่อมโยงกับกองทุนสนับสนุนการวิจัยและแหล่งทุนอื่น ๆ รวมทั้งหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินชุดโครงการวิจัย
- ประสานเชื่อมโยงสนับสนุนแก่งค์กรที่เข้าร่วมประชุมที่ประสงค์จะดำเนินการพัฒนาโครงการวิจัยต่อไป
- พัฒนาเครือข่ายพี่เลี้ยงวิจัย

๔.๒ กลุ่มที่เข้าร่วมประชุม

กลุ่มสตูดิโอปัตตานี ยะลา นราธิวาส

- จะมีการจัดประชุมแกนนำชุมชนในเครือข่าย ๖๐ ชุมชน ใน ๔ จังหวัดเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยประเด็นกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท ในปลายเดือนมิถุนายน ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (ขอการสนับสนุนด้านวิทยากรและงบประมาณ)

กลุ่มภูเก็ต พังงา ระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง และตรัง

- จะจัดเวทีทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของชุมชนเรื่องกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท
- ค้นหาแกนนำพี่เลี้ยง ทีมวิจัยและจัดทำโครงการเสนอของบประมาณต่อไป
- ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับชาวบ้านเรื่องกองทุนและการเตรียมความพร้อมต่าง ๆ

นครศรีธรรมราช

- จัดทีมพี่เลี้ยงในระดับต่าง ๆ ในแต่ละอำเภอและชุมชน ให้มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เป็นแกนกลางประสานงานระหว่างอำเภอและจังหวัดรวมทั้งจัดทำโครงการเสนอขอทุนวิจัยชุมชน

สงขลา

- เสนอให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดและอำเภอที่มีองค์ประกอบจากคณะกรรมการที่เป็นพหุภาคี มีผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วม คณะกรรมการดังกล่าวจะทำหน้าที่เตรียมความพร้อมของชุมชนและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้าน

ภาคผนวก ๒

รายงานการสัมมนาเรื่อง

“บทบาทองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้นโยบาย

กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท”

ที่ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ จ.นครศรีธรรมราช

วันที่ ๒๘-๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๔

บทนำ

การสัมมนานี้จัดขึ้นสองวัน โดยมีกำหนดการสัมมนาเหมือนกัน วันแรกผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำงานขององค์กรการเงินจำนวน ๓๐ คน วันที่สอง ผู้เข้าร่วมเป็นผู้นำองค์กรการเงินในเครือข่ายต่างๆของจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน ๓๙ คน

กำหนดการสัมมนาเริ่มจากการเสนอรายงานการศึกษาเกี่ยวกับองค์กรการเงินของ จ.นครศรีธรรมราช แล้วรับฟังความคิดเห็นจากที่ประชุม จากนั้น เสนอสาระสำคัญของนโยบายกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทและประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนภายใต้นโยบายนี้

สาระสำคัญจากที่ประชุมมีดังนี้

๑. ภาพรวมองค์กรการเงินจ.นครศรีธรรมราช

องค์กรการเงินในจังหวัดนครศรีธรรมราชมี ๕ รูปแบบคือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (สนับสนุนโดยกรมการพัฒนาชุมชน) ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต(ตามแนวความคิดพระสุบินปณิโธ) และกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนแออัด มีการรวมตัวกันเป็น ๘ เครือข่ายคือ ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จ.นครศรีธรรมราช สภาธนาคารหมู่บ้านจ.นครศรีธรรมราช ชมรมเครดิตยูเนียนภาคใต้ เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช องค์กรเครือข่ายการเงิน ชาวบ้านเมืองนคร ศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชและเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมือง จ.นครศรีธรรมราช รวมองค์กรการเงินทั้งสิ้น ๙๐๓ กลุ่ม (ข้อมูลช่วงนั้น) ยังไม่สามารถรวบรวมจำนวนสมาชิกและเงินสะสมทั้งหมดได้และบางกลุ่มเป็นสมาชิกมากกว่าหนึ่งเครือข่าย ประมาณว่ามีเงินสะสมไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ล้านบาท

ที่ประชุมแสดงความคิดเห็น/ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายงานการศึกษาและองค์กรการเงินชาวบ้านดังนี้

-บทเรียนสำคัญในการจัดการกองทุนทุกกองทุนคือสมาชิกต้องมีสัจจะ

-ตามข้อตกลงระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนและธนาคารแห่งประเทศไทย การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องมีเงื่อนไข ๓ ประการคือ ไม่คิดดอกเบี้ยเกินที่กฎหมายกำหนด ไม่รับฝากเงินจากคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกและไม่ให้คนที่ไม่ใช่สมาชิกกู้เงิน

-การจัดทำข้อมูลองค์กรการเงินที่ทันสมัยจะเป็นประโยชน์กับการทำงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
มาก

- กลุ่มแม่บ้านมีการออมทรัพย์ด้วยน่าจะรวมอยู่ในองค์กรการเงินของจังหวัดด้วย
- สมาชิกในหลายเครือข่ายซ้ำซ้อนกัน ควรมีการปรับปรุงแก้ไข (บางท่านว่าไม่เป็นปัญหา) ความซ้ำซ้อนนี้ในสายตาของผู้นำชาวบ้านว่าเกิดจาก"หน่วยงานแย่งกันเป็นใหญ่"

๒.กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท

กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทเป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะจัดสรรเงินให้ชุมชนเมืองและชนบทชุมชนละ ๑ ล้านบาททุกชุมชน มีลักษณะการทำงานที่น่าสนใจดังนี้

-ทุกชุมชนจะได้รับเงินก่อนหลังตามความพร้อมที่จะประเมินโดยคณะกรรมการระดับอำเภอและรัฐจะไม่เอาเงินคืน

- จะโอนเงินเข้าบัญชีของหมู่บ้านโดยตรง ไม่ผ่านระบบราชการทั้งหมด
 - ชุมชนต้องเลือกคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้านขึ้นมาและร่างระเบียบการบริหารกองทุนเอง
- ตามแผนงานของรัฐบาลจะต้องจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนให้เสร็จภายในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๔
- คณะกรรมการกองทุนต้องมีผู้หญิงและผู้ชายใกล้เคียงกัน มีจำนวน ๙-๑๕ คน
 - คณะกรรมการกองทุนจะไม่ถือเงิน ผู้กู้ต้องเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคาร รับและส่งเงินคืนกับธนาคาร โดยผู้ได้รายละเอียดไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท คณะกรรมการอนุมัติได้ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท เกินจากนั้นต้องให้ที่ประชุมสมาชิกอนุมัติ

ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทในแง่มุมต่างๆคือ

- ผู้นำเครือข่ายต่างๆต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนนี้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชนให้มากที่สุด แต่บางส่วนมีความคิดเห็นที่ไม่อยากเข้าร่วมเพราะกระบวนการต่างๆเร่งรัดเกินไปและอาจจะทำให้ชาวบ้านแตกแยก

- ผู้ชายไม่ค่อยอยากไปประชุม เพราะไปประชุมที่ไรต้องถูกตั้งเป็นกรรมการทุกที
 - การจัดตั้งกองทุนจะเป็นการช่วยพัฒนาผู้นำชุมชนที่จะจัดการองค์กรการเงินเพิ่มขึ้น
 - กองทุนนี้เป็นเครื่องชี้วัดการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เพราะทำงานมายาวนานกว่า ๒๐ ปีแล้วแต่พอมีกองทุน กลับบอกว่าชุมชนไม่เข้มแข็ง
 - คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนควรให้หมู่บ้านกำหนดเองตามความเหมาะสม
- ถ้าเชื่อว่าชาวบ้านบริหารได้

- ต้องมีการเชื่อมโยงกองทุนนี้เข้ากับกองทุนต่างๆที่มีอยู่แล้วในชุมชน
- องค์กรการเงินอื่นๆที่มีอยู่ก่อนอาจจะได้รับผลกระทบถ้ากองทุนนี้คิดดอกเบี้ยถูกกว่า

-ถ้าชาวบ้านยังรู้สึกว่าเงินนี้คือเงินหลวง เงินจะหายแน่นอน ผิดกับกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารหมู่บ้านที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเงินของตนเอง ต้องช่วยกันรักษา

-เราสามารถกำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเพิ่มเติมได้

-เงินก้อนนี้จะช่วยย่นเวลาการสะสมทุนของชุมชน จากประสบการณ์การส่งเสริมธนาคารหมู่บ้านพบว่าในระยะ ๑-๕ ปีแรก ชุมชนจะสะสมเงินได้ประมาณ ๑ ล้านบาท ปีที่ ๖-๑๐ เงินจะทวีคูณเป็น ๑๒ ล้านบาท เท่ากับช่วยชุมชนย่นเวลาลงมา ๕ ปี

-ไม่มีการชี้แจงรายละเอียดของกองทุนให้ชาวบ้านทราบ

๓.แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนภายใต้นโยบายกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินภายใต้นโยบายนี้ดังนี้

-ควรมีการจัดเวทีระดับอำเภอที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายองค์กรชาวบ้านมาร่วมกันทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนและกองทุน ๑ ล้านบาท

-สื่อสาร ทำความเข้าใจกับสมาชิกชุมชนเกี่ยวกับกองทุนนี้ในรูปแบบต่างๆ เปิดเวทีชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องนี้และหาแนวทางการบริหารกองทุน

-เชื่อมโยง ทำความเข้าใจระหว่างกองทุนนี้กับกองทุนอื่นที่มีอยู่แล้วในชุมชน

-ชุมชนควรนำเงินกองทุนนี้มาลงทุนธุรกิจชุมชนร่วมกัน อาจจะเชื่อมโยงไปถึงโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่นโครงการน้ำดื่ม โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

-ศึกษาวิจัยว่าชุมชนมีทุนเดิมอะไรอยู่บ้าง ทุนที่รัฐสนับสนุนมาก่อนหน้านี้อะไรบ้างและจะจัดการกองทุนที่เข้ามาใหม่อย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยจะจัดทำใน ๕ ชุมชนในอ.เมือง อ.เชียรใหญ่ อ.ป่าพวง อ.นาบอน อ.สิชล

-ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆให้มาทำงานส่งเสริมชุมชนร่วมกัน

-เปลี่ยนคำว่ากระบวนการ"ประชาธิปไตย"เป็นการ"ปรึกษาหารือ"

-มีการประสานงานระหว่างเครือข่ายองค์กรการเงิน

-จัดทำข้อมูลความปัญหาความต้องการของชุมชน สร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนในการทำงานเป็นกลุ่ม

-สร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชน แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชน

-ใช้กองทุนเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้มีการวางแผนชุมชนและเรียนรู้ชุมชนของตนเองด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านต่างๆ

-ให้เป็นเครื่องมือสร้างรูปแบบการทำงานพหุภาคี

-ใช้เป็นเครื่องมือในการรวมสมาชิกอื่นๆในชุมชนที่ยังไม่มาเป็นสมาชิกองค์กรการเงินที่มีอยู่แล้ว

-ตั้ง"ธนาคารกลาง"ขององค์กรการเงินต่างๆ

-จัดทีมวิทยากรในเครือข่ายต่างๆลงหนุนเสริมองค์กรการเงิน

ปัจจุบันองค์กรการเงินมีปัญหาหลายอย่างคือ ประมวลข้อมูลไม่ได้ คนทำงานไม่มีค่าตอบแทน ฯลฯ

๔.แนวทางความร่วมมือขององค์กรสนับสนุนเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน

-สร้างจุดเชื่อมหรือเครือข่ายขององค์กรการเงิน เพื่อที่องค์กรสนับสนุนจะลงไปสนับสนุนที่จุดนั้น

ปัจจุบันมีคณะประสานงานองค์กรชุมชนจังหวัดเกิดขึ้นแล้ว โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

-จัดทำฐานข้อมูลองค์กรการเงินชาวบ้านทั้งจังหวัดร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆเพื่อรวมข้อมูลจากทุกหน่วยงานนำมาใช้ประโยชน์ จัดทำศูนย์ข้อมูลองค์กรชาวบ้านระดับอำเภอและระดับจังหวัด

-ให้มีเวทีร่วมของหน่วยงานสนับสนุนองค์กรการเงินชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อประสานการทำงาน โดยเฉพาะเวทีระดับอำเภอ

-สร้างเครือข่ายหนุนเสริมเรื่องธุรกิจร่วมกัน เช่นเสริมเรื่องการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ การพัฒนาคุณภาพสินค้า เป็นต้น

-ศึกษาวิจัยจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กรชุมชนเพื่อหาทางเสริมสร้าง

-สร้างสถาบันกลางเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน

-จัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์ พัฒนาองค์ความรู้และเสริมความเข้มแข็งองค์กรการเงินชาวบ้าน

อ้างอิง

๑. กองทุนที่รัฐดำเนินการและภาพรวมองค์การการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง

- ๑) สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๒) ปกครองจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๓) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๔) สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๕) สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๖) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๗) สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๘) สำนักงานปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๙) สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๐) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๑) สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๒) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๓) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๔) เทศบาลนครนครศรีธรรมราช
- ๑๕) องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

หน่วยงานระดับอำเภอ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร ประมง ปลัดอำเภอ ฯลฯ

- ๑๖) อำเภอเมือง
- ๑๗) อำเภอบางขัน
- ๑๘) อำเภอปากพนัง
- ๑๙) อำเภอชะอวด
- ๒๐) อำเภอหัวไทร
- ๒๑) อำเภอทุ่งสง
- ๒๒) อำเภอจุฬาภรณ์
- ๒๓) อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- ๒๔) อำเภอลานสกา
- ๒๕) อำเภอรัตนพิบูลย์
- ๒๖) อำเภอเชียรใหญ่

หน่วยงานอื่น ๆ (รัฐวิสาหกิจ)

- ๒๗) ธนาคารออมสินสาขาหัวไทร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๒๘) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๒๙) ธนาคารอาคารสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เอกสาร

- ๑) ณรงค์ คงมาก "บทเรียนและทิศทางการดำเนินงานธนาคารหมู่บ้านภาคใต้" เอกสารอัดสำเนา ๒๕๔๑
- ๒) จำนวนศักดิ์ สมประสงค์ "โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ยั่งยืนทั่วราชอาณาจักร" เอกสารอัดสำเนา ๒๕๔๑
- ๓) "โครงการขายองค์กรการเงินชุมชน" ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและหน่วยงาน/องค์กรพันธมิตร จัดประชุม
นำร่อง ๔ ภาค ในเดือนมิถุนายน ๒๕๔๑
- ๓)..... มหาวิทยาลัยสวนกุหลาบจังหวัดนครศรีธรรมราช "ประวัติศาสตร์จังหวัดนครศรีธรรมราช" กรุงเทพมหานคร :
กรุงสยามการพิมพ์ ๒๕๒๗
- ๔) จดหมายนายแพทย์พอริน อัครนี้ มิถุนายน ๒๕๔๔
- ๕) เอกสารโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเมืองและชนบท ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน แสดง
กลไกการดำเนินการสนับสนุนองค์กรชุมชนและประชาสังคมโดยผ่านกลไกลำดับชั้นคล้าย ๆ กับกลไกของกองทุนเพื่อ
สังคม โดยแบ่งสนับสนุนเป็นสองส่วน คือ งบพัฒนาความเข้มแข็งและกองทุนหมุนเวียน (สินเชื่อเพื่อการพัฒนา)
เมษายน ๒๕๔๔
- ๖) รายงานการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน 34 กองทุน และศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างการบริหารงาน 8
กองทุน โดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538)

สัมภาษณ์

- ๑) นายวิโรจน์ คงปัญญา ประธานองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร ตำบลดอนคา อำเภอพรหมคีรี จังหวัด
นครศรีธรรมราช
- ๒) นายถาวร จุลเสถิต ประธานสภาธนาคารหมู่บ้านภาคใต้ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๓) นางไพศิษฐ์ พรหมแก้ว ประธานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๔) นางสาวปรามมภ์ มุสิก ประธานเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านเขตเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลเปลี่ยน อำเภอสิชล
จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๕) นางพัชนี พินิตอังกูร เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- ๖) พระสุวรรณ คเวสโก ที่ปรึกษาเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๗) เจ้าหน้าที่สำนักงานเครดิตยูเนียนภาคใต้ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ๘) นางสาวสิญจน์ ชูเกาะทวด เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๙) นายฝาก ตรีวัลย์ ที่ปรึกษาองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร ตำบลบ้านกลาง อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัด
นครศรีธรรมราช

จัดสัมมนา

สมัชชาองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านเมืองนคร วันที่ ๘-๙ พฤษภาคม ๒๕๔๔ ผู้เข้าร่วม ๑๗๐ คนจาก ๑๖๒ กลุ่ม
ครอบคลุมพื้นที่ ๒๑ อำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช

แบบสอบถาม

ข้อมูลองค์กรการเงินชุมชนจำนวน ๑๗๐ ชุด ตอบกลับมา ๘๑ ชุด

๒. กรณีศึกษาองค์กรการเงินชุมชน ๒๐ กรณีในภาคใต้

เอกสาร

- ๑) กลุ่มออมทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้ ๒๕๔๔ เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ๒๕๔๓/๒๕๔๔
- ๒) "คิ๊วมีเงิน ๒๓ ล้านบาท แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ" วารสารแลได้ ๑๑(๗๘) : กันยายน ๒๕๔๓
- ๓) "กลุ่มออมทรัพย์ที่ปันผลทุกเดือน" วารสารแลได้ ๑๑(๗๙) : ตุลาคม ๒๕๔๓
- ๔) "กลุ่มออมทรัพย์ทำงานทุกวันก็(ยัง)ได้" วารสารแลได้ ๑๑(๗๖) : กรกฎาคม ๒๕๔๓
- ๕) "ธนาคารชีวิตที่ดอนคา" วารสารแลได้ ๑๑(๗๗) : สิงหาคม ๒๕๔๓
- ๖) "กลุ่มออมทรัพย์ทำงานทุกอาทิตย์" วารสารแลได้ ๑๑(๗๔):พฤษภาคม ๒๕๔๓
- ๗) ณรงค์ เพชรประเสริฐ ๒๕๔๔ "กลุ่มออมทรัพย์อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา : กรณีศึกษาบ้านนาหว้า คลองเปรี๊ยะ และบ้านน้ำขาว วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง(เพื่อชุมชน) ฉบับที่ ๑๗
- ๘) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ๒๕๔๔ ประสพการณ์การบริหารจัดการกองทุนโดยองค์กรชุมชน
- ๙) เอกสารประกอบการสัมมนา"สร้างพลังกองทุนหมู่บ้านด้วยฐานองค์กรชุมชน" วันที่ ๕-๖ พฤษภาคม ๒๕๔๔ โรงแรม ดิลักซ์เพลส และทำเนียบรัฐบาล

สัมภาษณ์

- ๑) นายลัภย์ หนูประดิษฐ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหระ ต.คลองส อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
- ๒) นายอัมพร ดั่งปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ต.คลองเปรี๊ยะ อ.จะนะ จ.สงขลา
- ๓) นายสุรชัย คงประดิษฐ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมเคียน ต.เกาะแก้ว อ.เมือง จ.สงขลา
- ๔) นายจ่านง ประวิทย์ ประธานกลุ่มเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม ต.บ้านยาง อ.ศรีวิชัย จ.สุราษฎร์ธานี
- ๕) นางใจดี สว่างอารมณ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เก่าแสง อ.เมือง จ.สงขลา
- ๖) นายแบบ เหมอรัญ ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านทรายขาว ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา
- ๗) พระสุวรรณ คเวสโก ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต วัดป่ายาง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
- ๘) นางเซาะ ประเสริฐดำ กรรมการกลุ่มฮามานะ ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
- ๙) นางปิยะดา สระแก้ว ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านบ่อกุล ต.ท่าบอ อ.สิงหนคร จ.สงขลา
- ๑๐) นายโกวิท ศรีदान อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านคลองสระ ต.คลองสระ อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี แก่นำสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตตามแนวความคิด พระสุบิน ปณีโต
- ๑๑) นายวิโรจน์ คงปัญญา ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านดอนคา ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
- ๑๒) พระครูพิพัฒนโชติ ประธานธนาคารชีวิตคูเต่า ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
- ๑๓) นางสาวสุภาภรณ์ พรณราย เจริญญิกกลุ่มออมทรัพย์กลาง ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง
- ๑๔) นายสมจิต ทองชนะ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียนบ้านขุนทอง ต.นาทับ อ.จะนะ จ.สงขลา
- ๑๕) นางสาวสุนิสา คามาณา เจ้าหน้าที่โครงการประสานความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน ทำงานส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ในเกาะยาว จ.พังงา
- ๑๖) นายหวง ทิพย์บุญแก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้านบ้านราม ต.หัวไทร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช
- ๑๗) นายสนิท มาสเสมอ ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์บ้านปากคลอง ต.ปากคลอง อ.ฉลุง จ.ภูเก็ต

๓. แนวคิดและการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท

- ๑) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
- ๒) คู่มือการดำเนินงานสำหรับคณะกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัดและอำเภอ
- ๓) คู่มือสำหรับประชาชนเพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน
- ๔) ข้อมูลความเคลื่อนไหวส่วนใหญ่นิติตตามจากสื่ออินเทอร์เน็ตและหนังสือพิมพ์รวมทั้งการพูดคุย สัมภาษณ์กรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ๒ ท่าน คือ ๑) นายไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม ๒) นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป
- ๕) คำแถลงของพ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๔ ในการประชุมผู้นำองค์กรชุมชนเรื่องกองทุนหมู่บ้าน ที่กรุงเทพฯ

๔. จัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็น ๓ ครั้ง

- ๑) สัมมนาประมวลความรู้เรื่อง กองทุนในชุมชน วันที่ ๒๘-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๔ ผู้เข้าร่วม ๖๘ คน จาก ๑๐ จังหวัดในภาคใต้
- ๒) สัมมนา บทบาทขององค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๔ ผู้เข้าร่วม ๓๐ คน
- ๓) สัมมนา บทบาทขององค์กรการเงินชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๔ ผู้เข้าร่วม ๓๙ คน

๕. บรรณานุกรม

- ๑) จรัส สุวรรณมาลา. รัฐบาล – ท้องถิ่น ใครควรจัดบริการสาธารณะ กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542
- ๒) ฐิรวิมล เสนาคำ จากปัจเจกสู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง แปลและเรียบเรียงจาก David Mathews. Elements of A Strong Society and Healthy Public Life กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540
- ๓) ฐิรวิมล เสนาคำ และคณะ. รายงานผลการวิจัยศักยภาพประชาคมนครศรีธรรมราช เอกสารเย็บเล่ม, 2541
- ๔) ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543
- ๕) กิม ภคเมธาวี. กองทุนชุมชน : เครือข่ายสัจจะออมทรัพย์จังหวัดสงขลา กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2544

สรุปค่าใช้จ่ายโครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

1.หมวดค่าตอบแทน	งบประมาณโอนงวดแรก	จ่ายจริง
1.1 นายภูมิ ภคเมธาวิ	15,000.00	30,000.00
1.2 นายอัมพร แก้วหนู	9,750.00	19,500.00
1.3 นางสาวยินดี เจ้าแก้ว	5,000.00	5,000.00
รวมค่าตอบแทน	29,750.00	54,500.00
2. หมวดค่าจ้าง	0.00	0.00
3. หมวดค่าใช้สอย		
3.1 ค่าอาหาร		
เวทีองค์กรชุมชน	5,000.00	3,206.00
เวทีหน่วยงาน	15,000.00	0.00
เวทีภาคใต้	15,000.00	8,267.00
สัมมนาโครงการวิจัย	1,000.00	7,950.00
รวมค่าอาหาร	36,000.00	19,423.00
3.2 ค่าเดินทาง		
ทีมวิจัย	4,000.00	5,000.00
ผู้เข้าร่วมประชุม	28,000.00	15,940.00
คนเก็บข้อมูลในพื้นที่	9,000.00	6,500.00
รวมค่าเดินทาง	41,000.00	27,440.00
3.3 ค่าใช้บริการห้องประชุม	4,500.00	2,000.00
3.4 ค่าตอบแทนวิทยากรกลุ่ม	5,400.00	0.00
3.5 ค่าตอบแทนผู้มีประสบการณ์	20,000.00	0.00
3.6 ค่าที่พัก	5,600.00	10,230.00
3.7 ค่าจัดทำเอกสาร	7,000.00	2,572.00
3.8 ค่าตอบแทนคนเก็บข้อมูลในพื้นที่	12,000.00	10,800.00
3.9 ค่าจัดทำฐานข้อมูล 20 กรณี	20,000.00	20,000.00
3.10 ค่าติดต่อประสานงาน	2,000.00	2,335.00
3.11 ค่าจัดทำรายงาน	5,000.00	2,662.00
รวมค่าใช้สอย	235,500.00	151,962.00
4. หมวดค่าวัสดุ		
4.1 ค่าวัสดุอุปกรณ์	2,600.00	3,406.00
รวมค่าวัสดุ	2,600.00	3,406.00
5. หมวดค่าครุภัณฑ์	0.00	
รวมค่าใช้จ่าย	190,850.00	155,368.00
คงเหลือ		35,482.00